฿ นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส฿

วินยปิฎเก

มหาวคฺคปาฬิ

๑. มหาขนฺธโก

๑. โพธิกถา

๑. [อุทา. ๑ อาทโย] เตน สมเยน พุทฺโธ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ฿ อถ โข ภควา โพธิรุกฺขมูเล สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสีทิ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที [วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที (ก.)]฿ อถ โข ภควา รตฺติยา ปฐมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมปฏิโลมํ มนสากาสิ – ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ – เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ฿ ‘‘อวิชฺชายเตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ, สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ , อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ – เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตี’’ติ฿

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

‘‘ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา;
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส;
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา;
ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺม’’นฺติ฿

๒. [อุทา. ๒] อถ โข ภควา รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมปฏิโลมํ มนสากาสิ – ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ…เป.… เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ…เป.… นิโรโธ โหตี’’ติ฿

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

‘‘ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา;
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส;
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา;

ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวที’’ติฯ

๓. [อุทา. ๓] อถ โข ภควา รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมปฏิโลมํ มนสากาสิ – ‘‘อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ…เป…. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ…เป…. นิโรโธ โหตี’’ติฯ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

‘‘ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา;
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส;
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ;
สูริโยว [สุริโยว (สี. สฺยา. กํ.)]โอภาสยมนฺตลิกฺข’’นฺติฯ

โพธิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒. อชปาลกถา

๔. [อุทา. ๔] อถ โข ภควา สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา โพธิรุกฺขมูลา เยน อชปาลนิโคฺรโธ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อชปาลนิโคฺรธมูเล สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสีทิ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวทีฯ อถ โข อญฺญตโร หุํหุงฺกชาติโก พฺราหฺมโณ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิฯ อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธิํ สโมฺมทิฯ สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กิตฺตาวตา นุ โข, โภ โคตม, พฺราหฺมโณ โหติ, กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา [พฺราหฺมณการกา (ก.) พฺราหฺมณกราณา (?)] ธมฺมา’’ติ? อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

[เนตฺติ. ๑๐๓]โย พฺราหฺมโณ พาหิตปาปธโมฺม;
นิหุํหุโงฺก นิกฺกสาโว ยตโตฺต;
เวทนฺตคู วุสิตพฺรหฺมจริโย;
ธเมฺมน โส พฺรหฺมวาทํ วเทยฺย;
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก’’ติฯ

อชปาลกถา นิฏฺฐิตาฯ

๓. มุจลินฺทกถา

๕. [อุทา. ๑๑] อถ โข ภควา สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา อชปาลนิโคฺรธมูลา เยน มุจลิโนฺท เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา มุจลินฺทมูเล สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสีทิ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวทีฯ เตน โข ปน สมเยน มหา อกาลเมโฆ อุทปาทิ, สตฺตาหวทฺทลิกา สีตวาตทุทฺทินีฯ อถ โข มุจลิโนฺท นาคราชา สกภวนา นิกฺขมิตฺวา ภควโต กายํ สตฺตกฺขตฺตุํ โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปริมุทฺธนิ มหนฺตํ ผณํ กริตฺวา อฏฺฐาสิ – ‘‘มา ภควนฺตํ สีตํ, มา ภควนฺตํ อุณฺหํ, มา ภควนฺตํ ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผโสฺส’’ติ […สิริํ สป… (สี. สฺยา. กํ.)]ฯ อถโข มุจลิโนฺท นาค

ราชา สตฺตาหสฺส อจฺจเยน วิทฺธํ วิคตวลาหกํ เทวํ วิทิตฺวา ภควโต กายา โภเค วินิเวเฐตฺวา สก วณฺณํ ปฏิสํหริตฺวา มาณวกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา ภควโต ปุรโต อฏฺฐาสิ ปญฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสมาโนฯ อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ –

[กถา. ๓๓๘ กถาวตฺถุปาฬิยมฺปิ]“สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส, สุตธมฺมสฺส ปสฺสโต;
อพฺยาปชฺชํ สุขํ โลเก, ปาณภูเตสุ สํยโมฯ

[กถา. ๓๓๘ กถาวตฺถุปาฬิยมฺปิ]“สุขา วิราคตา โลเก, กามานํ สมติกฺกโม;
อสฺมิมานสฺส โย วินโย, เอตํ เว ปรมํ สุข”นฺติฯ

มุจลินฺทกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔. ราชายตนกถา

๖. อถ โข ภควา สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา มุจลินฺทมูลา เยน ราชายตนํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ราชายตนมูเล สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสีทิ วิมุตฺติสุขปฏิสํเวทีฯ เตน โข ปน สมเยน ตปุสฺส [ตปสฺสุ (สี.)] ภลฺลิกา วาณิชา อุกฺกลา ตํ เทสํ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนา โหนฺติฯ อถ โข ตปุสฺสภลฺลิกานํ วาณิชานํ ญาติสาโลหิตา เทวตา ตปุสฺสภลฺลิเก วาณิเช เอตทโวจ – “อยํ, มาริสา, ภควา ราชายตนมูเล วิหรติ ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ; คจฺฉถ ตํ ภควนฺตํ มนฺเถน จ มธุปิณฺฑิกาย จ ปติมาเนถ; ตํ โว ภวิสฺสติ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติฯ อถ โข ตปุสฺสภลฺลิกา วาณิชา มนฺถญฺจ มธุปิณฺฑิกญฺจ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ เอกมนฺตํ ฐิตา โข ตปุสฺสภลฺลิกา วาณิชา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – “ปฏิคฺคณฺหาตุ โน, ภนฺเต, ภควา มนฺถญฺจ มธุปิณฺฑิกญฺจ, ยํ อมฺหากํ อสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายา”ติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – “น โข ตถาคตา หตฺเถสุ ปฏิคฺคณฺหนฺติฯ กิมฺหิ นุ โข อหํ ปฏิคฺคเณฺหยฺยํ มนฺถญฺจ มธุปิณฺฑิกญฺจา”ติ? อถ โข จตฺตาโร มหาราชาโน ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย จตุทฺทิสา จตฺตาโร เสลมเย ปตฺเต ภควโต อุปนาเมสุํ – “อิธ, ภนฺเต, ภควา ปฏิคฺคณฺหาตุ มนฺถญฺจ มธุปิณฺฑิกญฺจา”ติฯ ปฏิคฺคเหสิ ภควา ปจฺจคฺฆ เสลมเย ปตฺเต มนฺถญฺจ มธุปิณฺฑิกญฺจ, ปฏิคฺคเหตฺวา ปริภุญฺชิฯ อถ โข ตปุสฺสภลฺลิกา วาณิชา ภควนฺตํ โอนีตปตฺตปาณิํ วิทิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ (โอนีตปตฺตปาณิํ วิทิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ) [( ) สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] เอตทโวจุํ – “เอเต มยํ, ภนฺเต, ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ, อุปาสเก โน ภควา ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณํ คเต”ติฯ เต จ โลเก ปฐมํ อุปาสกา อเหสุํ เทฺววาจิกาฯ

ราชายตนกถา นิฏฺฐิตาฯ

๕. พฺรหฺมยาจนกถา

๗. [อยํ พฺรหฺมยาจนกถา ที. นิ. ๒.๖๔ อาทโย; ม. นิ. ๑.๒๘๑ อาทโย; ม. นิ. ๒.๓๓๖ อาทโย; สํ. นิ. ๑.๑๗๒ อาทโย] อถ โข ภควา สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา ราชายตนมูลา เยน อชปาลนิโคฺรโธ เตนุปสงฺกมิฯ ตตฺร สุทํ ภควา อชปาลนิโคฺรธมูเล วิหรติฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ – “อธิคโต โข มฺยายํ ธ

โมฺม คมฺภีโร ทุทฺทโส ทุรนุโพโธ สโนฺต ปณีโต อตกฺกาวจโร นิปุโณ ปณฺฑิตเวทนีโยฯ อาลยรามา โข ปนายํ ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตาฯ อาลยรามาย โข ปน ปชาย อาลยรตาย อาลยสมฺมุทิตาย ทุทฺทสํ อิทํ ฐานํ ยทิทํ อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปาโท; อิทมฺปิ โข ฐานํ สุทุทฺทสํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสโคฺค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํฯ อหเญฺจว โข ปน ธมฺมํ เทเสยฺยํ, ปเร จ เม น อาชาเนยฺยุํ, โส มมสฺส กิลมโถ, สา มมสฺส วิเหสา''ติฯ อปิสฺสุ ภควนฺตํ อิมา อนจฺฉริยา คาถาโย ปฏิภํสุ ปุเพฺพ อสฺสุตปุพฺพา –

''กิเจฺฉนเม อธิคตํ, หลํ ทานิ ปกาสิตุํ;
ราคโทสปเรเตหิ, นายํ ธโมฺม สุสมฺพุโธฯ

''ปฏิโสตคามิํ นิปุณํ, คมฺภีรํ ทุทฺทสํ อณุํ;
ราครตฺตา น ทกฺขนฺติ, ตโมขเนฺธน อาวุฏา [อาวฎา (สี.)]''ติฯ

อิติห ภควโต ปฏิสญฺจิกฺขโต อโปฺปสฺสุกฺกตาย จิตฺตํ นมติ, โน ธมฺมเทสนายฯ

๘. อถ โข พฺรหฺมุโน สหมฺปติสฺส ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย เอตทโหสิ – ''นสฺสติ วต โภ โลโก, วินสฺสติ วต โภ โลโก, ยตฺร หิ นาม ตถาคตสฺส อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อโปฺปสฺสุกฺกตาย จิตฺตํ นมติ [นมิสฺสติ (?)], โน ธมฺมเทสนายา''ติฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ – เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมิเญฺชยฺย เอวเมว – พฺรหฺมโลเก อนฺตรหิโต ภควโต ปุรโต ปาตุรโหสิฯ อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชาณุมณฺฑลํ ปถวิยํ นิหนฺตฺวา เยน ภควา เตนญฺชลิํ ปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''เทเสตุ, ภเนฺต, ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํฯ สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา, อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติ , ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อญฺญาตาโร''ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวาน อถาปรํ เอตทโวจ –

''ปาตุรโหสิ มคเธสุ ปุเพฺพ;
ธโมฺม อสุโทฺธ สมเลหิ จินฺติโต;
อปาปุเรตํ [อวาปุเรตํ (สี.)]อมตสฺส ทฺวารํ;
สุณนฺตุ ธมฺมํ วิมเลนานุพุทฺธํฯ

''เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฎฺฐิโต;
ยถาปิ ปเสฺส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมธ;
ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ;
โสกาวติณฺณํชนตมเปตโสโก;
อเวกฺขสฺสุ ชาติชราภิภูตํฯ

''อุเฎฺฐหิวีร วิชิตสงฺคาม;
สตฺถวาห อณณ [อนณ (ก.)]วิจร โลเก;
เทสสฺสุ [เทเสตุ (ก.)]ภควา ธมฺมํ;

อณฺญาตาโร ภวิสฺสนฺตี’’ติฯ

[[ ] สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ, มูลปณฺณาสเกสุ ปาสราสิสุตฺเต พฺรหฺมยาจนา สกึ เยว อาคตา] [เอวํ วุตฺเต ภควา พฺรหฺมานํ สหมฺปตึ เอตทโวจ – ‘‘มยฺหมฺปิ โข, พฺรเหฺม, เอตทโหสิ – ‘อธิคโต โข มฺยายํ ธมฺโม คมฺภีโร ทุทฺทโส ทุรนุโพโธ สนฺโต ปณีโต อตกฺกาวจโร นิปุโณ ปณฺฑิตเวทนีโยฯ อาลยรามา โข ปนายํ ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตาฯ อาลยรามาย โข ปน ปชาย อาลยรตาย อาลยสมฺมุทิตาย ทุทฺทสํ อิทํ ฐานํ ยทิทํ อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปาโท; อิทมฺปิ โข ฐานํ สุทุทฺทสํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํฯ อหเญฺจว โข ปน ธมฺมํ เทเสยฺยํ, ปเร จ เม น อาชาเนยฺยุํ, โส มมสฺส กิลมโถ, สา มมสฺส วิเหสา’ติฯ อปิสฺสุ มํ, พฺรเหฺม, อิมา อนจฺฉริยา คาถาโย ปฏิภํสุ ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา –

‘กิจฺเฉน เม อธิคตํ, หลํ ทานิ ปกาสิตุํ;
ราคโทสปเรเตหิ, นายํ ธมฺโม สุสมฺพุโธฯ

‘ปฏิโสตคามึ นิปุณํ, คมฺภีรํ ทุทฺทสํ อณุํ;
ราครตฺตา น ทกฺขนฺติ, ตโมขเนฺธน อาวุฏา’ติฯ

อิติห เม, พฺรเหฺม, ปฏิสญฺจิกฺขโต อโปฺปสฺสุกฺกตาย จิตฺตํ นมติ โน ธมฺมเทสนายา’’ติฯ

ทุติยมฺปิ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เทเสตุ, ภเนฺต, ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ; สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา, อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติ, ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อณฺญาตาโร’’ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวาน อถาปรํ เอตทโวจ –

‘‘ปาตุรโหสิมคเธสุ ปุเพฺพ;
ธโมฺม อสุโทฺธ สมเลหิ จินฺติโต;
อปาปุเรตํ อมตสฺส ทฺวารํ;
สุณนฺตุ ธมฺมํ วิมเลนานุพุทฺธํฯ

‘‘เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต;
ยถาปิ ปเสฺส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํธมฺมมยํ สุเมธ;
ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ;
โสกาวติณฺณํ ชนตมเปตโสโก;
อเวกฺขสฺสุ ชาติชราภิภูตํฯ

‘‘อุเฏฺฐหิ วีร วิชิตสงฺคาม;
สตฺถวาห อณณ วิจร โลเก;
เทสสฺสุ ภควา ธมฺมํ;
อณฺญาตาโร ภวิสฺสนฺตี’’ติฯ

ทุติยมฺปิ โข ภควา พฺรหฺมานํ สหมฺปตึ เอตทโวจ – ‘‘มยฺหมฺปิ โข, พฺรเหฺม, เอตทโหสิ – ‘อธิคโต โข มฺยายํ ธมฺโม คมฺภีโร ทุทฺทโส ทุรนุโพโธ สนฺโต ปณีโต อตกฺกาวจโร นิปุโณ ปณฺฑิตเวทนีโยฯ อาลยรามา โข ปนายํ ปชา อาลยรตา อาลยสมฺมุทิตาฯ อาลยรามาย โข ปน ปชาย อาลยรตาย อาลยสมฺมุทิตาย ทุทฺทสํ อิทํ ฐานํ ยทิทํ อิทปฺปจฺจยตาปฏิจฺจสมุปฺปาโท; อิทมฺปิ โข ฐานํ สุทุทฺทสํ ยทิทํ สพฺพสงฺขารสมโถ สพฺพูปธิปฏินิสฺสคฺโค ตณฺหากฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํฯ อหเญฺจว โข ปน ธมฺมํ เทเสยฺยํ, ปเร จ เม น อาชาเนยฺยุํ, โส มมสฺส กิลมโถ, สา มมสฺส วิเหสา’ติฯ อปิสฺสุ มํ, พฺรเหฺม, อิมา อนจฺฉริยา คาถาโย ปฏิภํสุ ปุพฺเพ อสฺสุตปุพฺพา –

‘กิจฺเฉน เม อธิคตํ, หลํ ทานิ ปกาสิตุํ;
ราคโทสปเรเตหิ, นายํ ธมฺโม สุสมฺพุโธฯ

‘ปฏิโสตคามึ นิปุณํ, คมฺภีรํ ทุทฺทสํ อณุํ;
ราครตฺตา น ทกฺขนฺติ, ตโมขนฺเธน อาวุฏา’ติฯ

อิติห เม, พฺรเหฺม, ปฏิสญฺจิกฺขโต อปฺโปสฺสุกฺกตาย จิตฺตํ นมติ, โน ธมฺมเทสนายา’’ติฯ

ตติยมฺปิ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เทเสตุ, ภนฺเต, ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํฯ สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา, อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติ, ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อญฺญาตาโร’’ติฯ อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวาน อถาปรํ เอตทโวจ –

‘‘ปาตุรโหสิ มคเธสุ ปุพฺเพ;
ธมฺโม อสุทฺโธ สมเลหิ จินฺติโต;
อปาปุเรตํ อมตสฺส ทฺวารํ;
สุณนฺตุ ธมฺมํ วิมเลนานุพุทฺธํฯ

‘‘เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺฐิโต;
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต;
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมธ;
ปาสาทมารุยฺห สมนฺตจกฺขุ;
โสกาวติณฺณํ ชนตมเปตโสโก;
อเวกฺขสฺสุ ชาติชราภิภูตํฯ

‘‘อุฏฺเฐหิ วีร วิชิตสงฺคาม;
สตฺถวาห อณณ วิจร โลเก;
เทสสฺสุ ภควา ธมฺมํ;
อญฺญาตาโร ภวิสฺสนฺตี’’ติฯ

๙. อถ โข ภควา พฺรหฺมุโน จ อชฺเฌสนํ วิทิตฺวา สตฺเตสุ จ การุญฺญตํ ปฏิจฺจ พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกสิฯ อทฺทสา โข ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกนฺโต สตฺเต อปฺปรชกฺเข มหารชกฺเข ติกฺขินฺทฺริเย มุทินฺทฺริเย สฺวากาเร ทฺวากาเร สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย, อเปฺปกเจฺจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน [ทสฺสาวิโน (สี. สฺยา. กํ.)] วิหรเนฺต, อเปฺปกเจฺจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน

วิหรเนฺตฯ เสยฺยถาปิ นาม อุปฺปลินิยํ วา ปทุมินิยํ วา ปุณฺฑรีกินิยํ วา อเปฺปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ อุทกานุคฺคตานิ อโนฺต นิมุคฺคโปสีนิ , อเปฺปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ สโมทกํ ฐิตานิ, อเปฺปกจฺจานิ อุปฺปลานิ วา ปทุมานิ วา ปุณฺฑรีกานิ วา อุทเก ชาตานิ อุทเก สํวฑฺฒานิ อุทกํ อจฺจุคฺคมฺม ฐิตานิ [ติฎฺฐนฺติ (สี. สฺยา.)] อนุปลิตฺตานิ อุทเกน, เอวเมวํ ภควา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกโนฺต อทฺทส สเตฺต อปฺปรชเกฺข มหารชเกฺข ติกฺขินฺทฺริเยมุทินฺทฺริเย สฺวาการ ทฺวาการ สุวิญฺญาปเย ทุวิญฺญาปเย, อเปฺปกเจฺจ ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน วิหรเนฺต, อเปฺปกเจฺจ น ปรโลกวชฺชภยทสฺสาวิเน วิหรเนฺต; ทิสฺวานพฺรหฺมานํ สหมฺปติํ คาถาย ปจฺจภาสิ –

> ‘‘อปารุตา เตสํ อมตสฺส ทฺวารา;
> เย โสตวโนฺต ปมุญฺจนฺตุ สทฺธํ;
> วิหิํสสญฺญี ปคุณํ น ภาสิํ;
> ธมฺมํ ปณีตํ มนุเชสุ พฺรเหฺม’’ติฯ

อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ‘‘กตาวกาโส โขมฺหิ ภควตา ธมฺมเทสนายา’’ติ ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตเตฺถวนฺตรธายิฯ

พฺรหฺมยาจนกถา นิฎฺฐิตาฯ

๖. ปญฺจวคฺคิยกถา

๑๐. [ม. นิ. ๑.๒๘๔ อาทโย; ม. นิ. ๒.๓๓๙ อาทโย] อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กสฺส นุ โข อหํ ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ? โก อิมํ ธมฺมํ ขิปฺปเมว อาชานิสฺสตี’’ติ? อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อาฬาโร กาลาโม ปณฺฑิโต พฺยโตฺต เมธาวี ทีฆรตฺตํ อปฺปรชกฺขชาติโก; ยํนูนาหํ อาฬารสฺส กาลามสฺส ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ, โส อิมํ ธมฺมํ ขิปฺปเมว อาชานิสฺสตี’’ติฯ อถ โข อนฺตรหิตา เทวตา ภควโต อาโรเจสิ – ‘‘สตฺตาหกาลงฺกโต, ภเนฺต, อาฬาโร กาลาโม’’ติฯ ภควโตปิ โข ญาณํ อุทปาทิ – ‘‘สตฺตาหกาลงฺกโต อาฬาโรกาลาโม’’ติฯ อถ โข ภควโตเอตทโหสิ – ‘‘มหาชานิโย โข อาฬาโร กาลาโม; สเจ หิ โส อิมํ ธมฺมํ สุเณยฺย, ขิปฺปเมว อาชาเนยฺยา’’ติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กสฺส นุ โข อหํ ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ? โก อิมํ ธมฺมํ ขิปฺปเมว อาชานิสฺสตี’’ติ? อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘อยํ โข อุทโก [อุทฺทโก (สี. สฺยา.)]รามปุโตฺต ปณฺฑิโต พฺยโตฺต เมธาวี ทีฆรตฺตํ อปฺปรชกฺขชาติโก; ยํนูนาหํ อุทกสฺส รามปุตฺตสฺส ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ, โส อิมํ ธมฺมํ ขิปฺปเมว อาชานิสฺสตี’’ติฯ อถ โข อนฺตรหิตา เทวตา ภควโต อาโรเจสิ – ‘‘อภิโทสกาลงฺกโต, ภเนฺต, อุทโก รามปุโตฺต’’ติฯ ภควโตปิ โข ญาณํ อุทปาทิ – ‘‘อภิโทสกาลงฺกโต อุทโก รามปุโตฺต’’ติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘มหาชานิโย โข อุทโก รามปุโตฺต; สเจ หิ โส อิมํ ธมฺมํ สุเณยฺย, ขิปฺปเมว อาชาเนยฺยา’’ติ

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กสฺส นุ โข อหํ ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺยํ? โก อิมํ ธมฺมํขิปฺปเมว อาชานิสฺสตี’’ติ? อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘พหุการา โข เม ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู, เย มํ ปธานปหิตตฺตํ อุปฎฺฐหิํสุ; ยํนูนาหํ ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ ปฐมํ ธมฺมํ เทเสยฺย’’นฺติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กหํ นุ โข เอตรหิ ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู วิหรนฺตี’’ติ? อทฺทสา โข ภควา ทิเพฺพน

จกฺขุนา วิสุเทฺธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู พาราณสิยํ วิหรนฺเต อิสิปตเน มิคทาเยฯ อถ โข ภควา อุรุเวลายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน พาราณสี เตน จาริกํ ปกฺกามิฯ

๑๑. อทฺทสา โข อุปโก อาชีวโก ภควนฺตํ อนฺตรา จ คยํ อนฺตรา จ โพธึ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนํ, ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘วิปฺปสนฺนานิ โข เต, อาวุโส, อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโตฯ กํสิ ตฺวํ, อาวุโส, อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต? โก วา เต สตฺถา? กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสี’’ติ? เอวํ วุตฺเต ภควา อุปกํ อาชีวกํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ –

[ธ. ป. ๓๕๓; กถา. ๔๐๕]‘‘สพฺพาภิภู สพฺพวิทูหมสฺมิ,
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺโต;
สพฺพญฺชโห ตณฺหากฺขเย วิมุตฺโต,
สยํ อภิญฺญาย กมุทฺทิเสยฺยํฯ

[มิ. ป. ๔.๕.๑๑ มิลินฺทปเญฺหปิ; กถา. ๔๐๕]‘‘น เม อาจริโย อตฺถิ, สทิโส เม น วิชฺชติ;
สเทวกสฺมึ โลกสฺมึ, นตฺถิ เม ปฏิปุคฺคโลฯ

[กถา. ๔๐๕ กถาวตฺถุปาฬิยมฺปิ]‘‘อหญฺหิ อรหา โลเก, อหํ สตฺถา อนุตฺตโร;
เอโกมฺหิ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, สีติภูโตสฺมิ นิพฺพุโตฯ

[กถา. ๔๐๕ กถาวตฺถุปาฬิยมฺปิ]‘‘ธมฺมจกฺกํ ปวเตฺตตุํ, คจฺฉามิ กาสินํ ปุรํ;
อนฺธีภูตสฺมึ โลกสฺมึ, อาหญฺฉํ [อาหญฺญึ (ก.)]อมตทุนฺทุภิ’’นฺติฯ

ยถา โข ตฺวํ, อาวุโส, ปฏิชานาสิ, อรหสิ อนนฺตชิโนติฯ

[กถา. ๔๐๕ กถาวตฺถุปาฬิยมฺปิ]‘‘มาทิสา เว ชินา โหนฺติ, เย ปตฺตา อาสวกฺขยํ;
ชิตาเม ปาปกา ธมฺมา, ตสฺมาหมุปก [ตสฺมาหมุปกา (สี.)]ชิโน’’ติฯ

เอวํ วุตฺเต อุปโก อาชีวโก หุเปยฺยปาวุโสติ [หุเวยฺยปาวุโส (สี.) หุเวยฺยาวุโส (สฺยา.)] วตฺวา สีสํ โอกเมฺปตฺวา อุมฺมคฺคํ คเหตฺวา ปกฺกามิฯ

๑๒. อถ โข ภควา อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน พาราณสี อิสิปตนํ มิคทาโย, เยน ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสํสุ โข ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควนฺตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ; ทิสฺวาน อญฺญมญฺญํ กติกํ [อิทํ ปทํ เกสุจิ นตฺถิ] สณฺฐเปสุํ – ‘‘อยํ, อาวุโส, สมโณ โคตโม อาคจฺฉติ, พาหุลฺลิโก ปธานวิพฺภนฺโต อาวตฺโต พาหุลฺลายฯ โส เนว อภิวาเทตโพฺพ, น ปจฺจุฏฺฐาตโพฺพ, นาสฺส ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ; อปิ จ โข อาสนํ ฐเปตพฺพํ, สเจ โส อากงฺขิสฺสติ นิสีทิสฺสตี’’ติฯ ยถา ยถา โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อุปสงฺกมติ, ตถา ตถา [ตถา ตถา เต (สี. สฺยา.)]ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู นาสกฺขิํสุ สกาย กติกาย สณฺฐาตุํ ฯ อสณฺฐหนฺตา ภควนฺตํ ปจฺจุคฺคนฺตฺวา เอโก ภควโต ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหสิ, เอโก อาสนํ ปญฺญเปสิ, เอโก ปาโททกํ, เอโก ปาทปีฐํ, เอโก ปาทกฐลิกํ อุปนิกฺขิปิฯ นิสีทิ ภควา ปญฺญเตฺต อาสเน; นิสชฺช โข ภควา ปาเท ปกฺขาเลสิฯ อปิสฺสุ [อปิ จ โข (ปาสราสิสุตฺต)]ภควนฺตํ นาเมน จ อาวุโสวาเทน จ สมุทาจรนฺติฯ เอวํ วุ

เตฺต ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู เอตทโวจ – “มา, ภิกฺขเว, ตถาคตํ นาเมน จ อาวุโสวาเทน จ สมุทาจรถ [สมุทาจริตฺถ (สี. สฺยา.)]ฯ อรหํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต สมฺมาสมฺพุทฺโธ, โอทหถ, ภิกฺขเว, โสตํ, อมตมธิคตํ, อหมนุสาสามิ, อหํ ธมฺมํ เทเสมิฯ ยถานุสิฏฺฐํ ตถา ปฏิปชฺชมานา [ยถานุสิฏฺฐํ ปฏิปชฺชมานา (สฺยา.)] นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสถา”ติฯ เอวํ วุเตฺต ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – “ตายปิ โข ตฺวํ, อาวุโส โคตม, อิริยาย [จริยาย (สฺยา.)], ตาย ปฏิปทาย, ตาย ทุกฺกรการิกาย เนวชฺฌคา อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา [อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ (สฺยา. ก.)] อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ, กึ ปน ตฺวํ เอตรหิ, พาหุลฺลิโก ปธานวิพฺภโนฺต อาวโตฺต พาหุลฺลาย, อธิคมิสฺสสิ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสส”นฺติ? เอวํ วุเตฺต ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู เอตทโวจ – “น, ภิกฺขเว, ตถาคโต พาหุลฺลิโก, น ปธานวิพฺภโนฺต, น อาวโตฺต พาหุลฺลาย; อรหํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต สมฺมาสมฺพุทฺโธฯ โอทหถ, ภิกฺขเว, โสตํ, อมตมธิคตํ, อหมนุสาสามิ , อหํ ธมฺมํ เทเสมิฯ ยถานุสิฏฺฐํ ตถา ปฏิปชฺชมานา นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํ – พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสถา”ติฯ ทุติยมฺปิ โข ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ…เป.…ฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู เอตทโวจ…เป.…ฯ ตติยมฺปิ โข ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – “ตายปิ โข ตฺวํ, อาวุโส โคตม, อิริยาย, ตาย ปฏิปทาย, ตาย ทุกฺกรการิกาย เนวชฺฌคา อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสสํ, กึ ปน ตฺวํ เอตรหิ, พาหุลฺลิโก ปธานวิพฺภโนฺต อาวโตฺต พาหุลฺลาย, อธิคมิสฺสสิ อุตฺตริ มนุสฺสธมฺมา อลมริยญาณทสฺสนวิเสส”นฺติ? เอวํ วุเตฺต ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู เอตทโวจ – “อภิชานาถ เม โน ตุเมฺห, ภิกฺขเว, อิโต ปุเพฺพ เอวรูปํ ปภาวิตเมต”นฺติ [ภาสิตเมตนฺติ (สี. สฺยา. ก.) ฏีกาโย โอโลเกตพฺพา]? “โนเหตํ, ภเนฺต”ฯ อรหํ, ภิกฺขเว, ตถาคโต สมฺมาสมฺพุทฺโธ, โอทหถ, ภิกฺขเว, โสตํ, อมตมธิคตํ, อหมนุสาสามิ, อหํ ธมฺมํ เทเสมิฯ ยถานุสิฏฺฐํ ตถา ปฏิปชฺชมานา นจิรเสฺสว – ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ ตทนุตฺตรํพฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิเฏฺฐว ธเมฺม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหริสฺสถาติฯ อสกฺขิ โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู สญฺญาเปตุํฯ อถ โข ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควนฺตํ สุสฺสูสึสุ, โสตํ โอทหึสุ, อญฺญา จิตฺตํ อุปฏฺฐาเปสุํฯ

๑๓. อถ โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

“[สํ. นิ. ๕.๑๐๘๑ อาทโย] เทฺวเม, ภิกฺขเว , อนฺตา ปพฺพชิเตน น เสวิตพฺพาฯ กตเม เทฺว [อิทํ ปททฺวยํ สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]? โย จายํ กาเมสุ กามสุขลฺลิกานุโยโค หีโน คโมฺม โปถุชฺชนิโก อนริโย อนตฺถสํหิโต, โย จายํ อตฺตกิลมถานุโยโค ทุโกฺข อนริโย อนตฺถสํหิโตฯ เอเต โข, ภิกฺขเว, อุโภ อเนฺต อนุปคมฺม, มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ กตมา จ สา, ภิกฺขเว, มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ? อยเมว อริโย อฎฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฎฺฐิ, สมฺมาสงฺกโปฺป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ อยํ โข สา, ภิกฺขเว, มชฺฌิมา ปฏิปทา ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, จกฺขุกรณี ญาณกรณี อุปสมาย อภิญฺญาย สโมฺพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติฯ

๑๔. ‘‘อิทํโข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขํ อริยสจฺจํฯ ชาติปิ ทุกฺขา, ชราปิ ทุกฺขา, พฺยาธิปิ ทุโกฺข, มรณมฺปิ ทุกฺขํ, อปฺปิเยหิ สมฺปโยโค ทุโกฺข, ปิเยหิ วิปฺปโยโค ทุโกฺข, ยมฺปิจฺฉํ น ลภติ ตมฺปิ ทุกฺขํฯ สํขิเตฺตน, ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา [ปญฺจุปาทานขนฺธาปิ (ก)] ทุกฺขาฯ ‘‘อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขสมุทยํ [เอตฺถ ‘‘อิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ อาทีสุ ทุกฺขสมุทโย ทุกฺขนิโรโธติ วตฺตเพฺพ ทุกฺขสมุทยํ ทุกฺขนิโรธนฺติ ลิงฺควิปลฺลาโส ตโต’’ติ ปฏิสมฺภิทามคฺคฏฺฐกถายํ วุตฺตํฯ วิสุทฺธิมคฺคฏีกายํ ปน อุปฺปาโท ภยนฺติปาฐวณฺณนายํ ‘‘สติปิ ทฺวินฺนํ ปทานํ สมานาธิกรณภาเว ลิงฺคเภโท คหิโต, ยถา ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจ’’นฺติ วุตฺตํฯ เตสุ ทุกฺขสมุทโย อริยสจฺจ’’นฺติ สกลิงฺคิกปาโฐ ‘‘ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจ’’นฺติ ปาฬิยา สเมติฯ]อริยสจฺจํ – ยายํ ตณฺหา โปโนพฺภวิกา [โปโนภวิกา (ก.)] นนฺทีราคสหคตา [นนฺทิราคสหคตา (สี. สฺยา.)] ตตฺรตตฺราภินนฺทินี, เสยฺยถิทํ – กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหาฯ

‘‘อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ – โย ตสฺสา เยว ตณฺหาย อเสสวิราคนิโรโธ, จาโค, ปฏินิสฺสโคฺค, มุตฺติ, อนาลโยฯ ‘‘อิทํ โข ปน, ภิกฺขเว, ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ – อยเมว อริโย อฏฺฐงฺคิโก มโคฺค, เสยฺยถิทํ – สมฺมาทิฏฺฐิ, สมฺมาสงฺกปฺโป, สมฺมาวาจา, สมฺมากมฺมโนฺต, สมฺมาอาชีโว, สมฺมาวายาโม, สมฺมาสติ, สมฺมาสมาธิฯ

๑๕. ‘‘อิทํทุกฺขํ อริยสจฺจนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ , อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริเญฺญยฺยนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขํ อริยสจฺจํ ปริญฺญาตนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

‘‘อิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหาตพฺพนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขสมุทยํ อริยสจฺจํ ปหีนนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

‘‘อิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโกอุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกาตพฺพนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธํ อริยสจฺจํ สจฺฉิกตนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

‘‘อิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาเวตพฺพนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุเพฺพ อนนุสฺสุเตสุ ธเมฺมสุ จกฺขุํ อุท

ปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ ตํ โข ปนิทํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทา อริยสจฺจํ ภาวิตนฺติ เม, ภิกฺขเว, ปุพฺเพ อนนุสฺสุเตสุ ธมฺเมสุ จกฺขุํอุทปาทิ, ญาณํ อุทปาทิ, ปญฺญา อุทปาทิ, วิชฺชา อุทปาทิ, อาโลโก อุทปาทิฯ

๑๖. ''ยาวกีวญฺจ เม, ภิกฺขเว, อิเมสุ จตูสุ อริยสเจฺจสุ เอวํ ติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ น สุวิสุทฺธํ อโหสิ, เนว ตาวาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธติ ปจฺจญฺญาสึฯ ยโต จ โข เม, ภิกฺขเว, อิเมสุ จตูสุ อริยสเจฺจสุ เอวํ ติปริวฏฺฏํ ทฺวาทสาการํ ยถาภูตํ ญาณทสฺสนํ สุวิสุทฺธํ อโหสิ, อถาหํ, ภิกฺขเว, สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย อนุตฺตรํ สมฺมาสโมฺพธึ อภิสมฺพุโทฺธติ [อภิสมฺพุโทฺธ (สี. สฺยา.)]ปจฺจญฺญาสึฯ ญาณญฺจ ปน เม ทสฺสนํ อุทปาทิ – อกุปฺปา เม วิมุตฺติ, อยมนฺติมา ชาติ, นตฺถิ ทานิ ปุนพฺภโว''ติฯ อิทมโวจ ภควา อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ [อิทมโวจ…เป.… อภินนฺทุนฺติวากฺยํ สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]ฯ

อิมสฺมิญฺจปน เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ''ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม''นฺติฯ

๑๗. ปวตฺติเต จ ปน ภควตา ธมฺมจเกฺก, ภุมฺมา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ – ''เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ, อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ''นฺติฯ ภุมฺมานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา จาตุมหาราชิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ…เป.… จาตุมหาราชิกานํ เทวานํ สทฺทํ สุตฺวา ตาวตึสา เทวา…เป.… ยามา เทวา…เป.… ตุสิตา เทวา…เป.… นิมฺมานรตีเทวา…เป.… ปรนิมฺมิตวสวตฺตี เทวา…เป.… พฺรหฺมกายิกา เทวา สทฺทมนุสฺสาเวสุํ – ''เอตํ ภควตา พาราณสิยํ อิสิปตเน มิคทาเย อนุตฺตรํ ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ อปฺปฏิวตฺติยํ สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมิ''นฺติฯ อิติห, เตน ขเณน, เตน ลเยน [เตน ลเยนาติ ปททฺวยํ สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ] เตน มุหุเตฺตน ยาว พฺรหฺมโลกา สโทฺท อพฺภุคฺคจฺฉิฯ อยญฺจ ทสสหสฺสิโลกธาตุ สํกมฺปิ สมฺปกมฺปิ สมฺปเวธิ ; อปฺปมาโณ จ อุฬาโร โอภาโส โลเก ปาตุรโหสิ, อติกฺกมฺม เทวานํ เทวานุภาวํฯ อถ โข ภควา อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ – ''อญฺญาสิ วต, โภ โกณฺฑโญฺญ, อญฺญาสิ วต โภ โกณฺฑโญฺญ''ติฯ อิติ หิทํ อายสฺมโต โกณฺฑญฺญสฺส 'อญฺญาสิโกณฺฑโญฺญ' เตฺวว นามํ อโหสิฯ

๑๘. อถ โข อายสฺมา อญฺญาสิโกณฺฑโญฺญ ทิฏฺฐธโมฺม ปตฺตธโมฺม วิทิตธโมฺม ปริโยคาฬฺหธโมฺม ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปโตฺต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ลเภยฺยาหํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปท''นฺติฯ ''เอหิ ภิกฺขู''ติ ภควา อโวจ – ''สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จร พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา''ติฯ สาว ตสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทา อโหสิฯ

๑๙. อถ โข ภควา ตทวเสเส ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย โอวทิ อนุสาสิฯ อถ โข อายสฺมโต จ วปฺปสฺส อายสฺมโต จ ภทฺทิยสฺส ภควตา ธมฺมิยา กถาย โอวทิยมานานํ อนุสาสิยมานานํ วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ

เต ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภนฺเต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

อถ โข ภควา ตทวเสเส ภิกฺขู นีหารภโตฺต ธมฺมิยา กถาย โอวทิ อนุสาสิฯ ยํ ตโย ภิกฺขู ปิณฺฑาย จริตฺวา อาหรนฺติ, เตน ฉพฺพโคฺค ยาเปติฯ อถ โข อายสฺมโต จ มหานามสฺส อายสฺมโต จ อสฺสชิสฺส ภควตา ธมฺมิยา กถาย โอวทิยมานานํ อนุสาสิยมานานํ วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติ ฯ เต ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภนฺเต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

๒๐. อถ โข ภควา ปญฺจวคฺคิเย ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

[สํ. นิ. ๓.๕๙ อาทโย]‘‘รูปํ, ภิกฺขเว, อนตฺตาฯ รูปญฺจ หิทํ, ภิกฺขเว, อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ รูปํ อาพาธาย สํวเตฺตยฺย, ลเพฺภถ จ รูเป – ‘เอวํ เม รูปํ โหตุ, เอวํ เม รูปํ มา อโหสี’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, รูปํ อนตฺตา, ตสฺมา รูปํ อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ รูเป – ‘เอวํ เม รูปํ โหตุ, เอวํ เม รูปํ มา อโหสี’ติฯ เวทนา, อนตฺตาฯ เวทนา จ หิทํ, ภิกฺขเว, อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ เวทนา อาพาธาย สํวเตฺตยฺย, ลเพฺภถ จ เวทนาย – ‘เอวํ เม เวทนา โหตุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสี’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, เวทนา อนตฺตา, ตสฺมา เวทนา อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ เวทนาย – ‘เอวํ เม เวทนา โหตุ, เอวํ เม เวทนา มา อโหสี’ติฯ สญฺญา, อนตฺตาฯ สญฺญา จ หิทํ, ภิกฺขเว, อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ สญฺญา อาพาธาย สํวเตฺตยฺย, ลเพฺภถ จ สญฺญาย – ‘เอวํ เม สญฺญา โหตุ, เอวํ เม สญฺญา มา อโหสี’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, สญฺญา อนตฺตา, ตสฺมา สญฺญา อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ สญฺญาย – ‘เอวํ เม สญฺญา โหตุ, เอวํ เม สญฺญา มา อโหสี’ติฯ สงฺขารา, อนตฺตาฯ สงฺขารา จ หิทํ, ภิกฺขเว, อตฺตา อภวิสฺสํสุ, นยิทํ [นยิเม (ก.)] สงฺขารา อาพาธาย สํวเตฺตยฺยุํ, ลเพฺภถ จ สงฺขาเรสุ – ‘เอวํ เม สงฺขารา โหนฺตุ, เอวํ เม สงฺขารา มา อเหสุ’นฺติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, สงฺขารา อนตฺตา, ตสฺมา สงฺขารา อาพาธาย สํวตฺตนฺติ, น จ ลพฺภติ สงฺขาเรสุ – ‘เอวํ เม สงฺขารา โหนฺตุ, เอวํ เม สงฺขารา มา อเหสุ’นฺติฯ วิญฺญาณํ, อนตฺตาฯ วิญฺญาณญฺจ หิทํ , ภิกฺขเว, อตฺตา อภวิสฺส, นยิทํ วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวเตฺตยฺย , ลเพฺภถ จ วิญฺญาเณ – ‘เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ, เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสี’ติฯ ยสฺมา จ โข, ภิกฺขเว, วิญฺญาณํ อนตฺตา, ตสฺมา วิญฺญาณํ อาพาธาย สํวตฺตติ, น จ ลพฺภติ วิญฺญาเณ – ‘เอวํ เม วิญฺญาณํ โหตุ, เอวํ เม วิญฺญาณํ มา อโหสี’ติฯ

๒๑. ‘‘ตํ กิํ มญฺญถ, ภิกฺขเว, รูปํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ, ภเนฺต ฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ, ภเนฺตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ – เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ? โน เหตํ, ภเนฺตฯ เวทนา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา, ภเนฺตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ, ภเนฺตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุ

ปสฺสิตุํ – เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ? โน เหตํ, ภนฺเตฯ สญฺญา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา, ภนฺเตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ, ภนฺเตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ – เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ? โน เหตํ, ภนฺเตฯ สงฺขารา นิจฺจา วา อนิจฺจา วาติ? อนิจฺจา, ภนฺเตฯ ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ, ภนฺเตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ – เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ? โน เหตํ, ภนฺเตฯ วิญฺญาณํ นิจฺจํ วา อนิจฺจํ วาติ? อนิจฺจํ, ภนฺเตฯ ยํ ปนานิจฺจํ, ทุกฺขํ วา ตํ สุขํ วาติ? ทุกฺขํ, ภนฺเตฯ ยํ ปนานิจฺจํ ทุกฺขํ วิปริณามธมฺมํ, กลฺลํ นุ ตํ สมนุปสฺสิตุํ – เอตํ มม, เอโสหมสฺมิ, เอโส เม อตฺตาติ? โน เหตํ, ภนฺเตฯ

๒๒. ‘‘ตสฺมาติห , ภิกฺขเว, ยํ กิญฺจิ รูปํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร [ยํ ทูเร วา (สฺยา.)] สนฺติเก วา, สพฺพํ รูปํ – เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ – เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ ยา กาจิ เวทนา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพา เวทนา – เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ – เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ ยา กาจิ สญฺญา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา ยา ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพา สญฺญา – เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ – เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ เย เกจิ สงฺขารา อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนา อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกา วา สุขุมา วา หีนา วา ปณีตา วา เย ทูเร สนฺติเก วา, สพฺเพ สงฺขารา – เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ – เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ ยํ กิญฺจิ วิญฺญาณํ อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนํ อชฺฌตฺตํ วา พหิทฺธา วา โอฬาริกํ วา สุขุมํ วา หีนํ วา ปณีตํ วา ยํ ทูเร สนฺติเก วา, สพฺพํ วิญฺญาณํ – เนตํ มม, เนโสหมสฺมิ, น เมโส อตฺตาติ – เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ทฏฺฐพฺพํฯ

๒๓. ‘‘เอวํปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก รูปสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, เวทนายปิ นิพฺพินฺทติ, สญฺญายปิ นิพฺพินฺทติ, สงฺขาเรสุปิ นิพฺพินฺทติ, วิญฺญาณสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ; นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ; วิราคา วิมุจฺจติ; วิมุตฺตสฺมิํ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติ, ‘ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายา’ติ ปชานาตี’’ติฯ

๒๔. อิทมโวจ ภควาฯ อตฺตมนา ปญฺจวคฺคิยา ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ [อภินนฺทุํ (สฺยา.)]ฯ อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมิํ ภญฺญมาเน ปญฺจวคฺคิยานํ ภิกฺขูนํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิํสุฯ เตน โข ปน สมเยน ฉ โลเก อรหนฺโต โหนฺติฯ

ปญฺจวคฺคิยกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปฐมภาณวาโรฯ

๗. ปพฺพชฺชากถา

๒๕. เตนโข ปน สมเยน พาราณสิยํ ยโส นาม กุลปุตฺโต เสฏฺฐิปุตฺโต สุขุมาโล โหติฯ ตสฺส ตโย ปาสาทา โหนฺติ – เอโก เหมนฺติโก, เอโก คิมฺหิโก, เอโก วสฺสิโกฯ โส วสฺสิเก ปาสา

เท จตฺตาโร มาเส [วสฺสิเก ปาสาเท วสฺสิเก จตฺตาโร มาเส (สี.)]นิปฺปุริเสหิ ตูริเยหิ ปริจารยมาโน น เหฏฺฐาปาสาทํ โอโรหติฯ อถ โข ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตสฺส สมงฺคีภูตสฺส ปริจารยมานสฺส ปฏิกเจฺจว [ปฏิคเจฺจว (สี.)] นิทฺทา โอกฺกมิ, ปริชนสฺสปิ นิทฺทา โอกฺกมิ, สพฺพรตฺติโย จ เตลปทีโป ฌายติฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต ปฏิกเจฺจว ปพุชฺฌิตฺวา อทฺทส สกํ ปริชนํ สุปนฺตํ – อญฺญิสฺสา กเจฺฉ วีณํ, อญฺญิสฺสา กเณฺฐ มุทิงฺคํ, อญฺญิสฺสา กเจฺฉ อาฬมฺพรํ, อญฺญํ วิเกสิกํ, อญฺญํ วิเกฺขฬิกํ, อญฺญา วิปฺปลปนฺติโย, หตฺถปฺปตฺตํ สุสานํ มเญฺญฯ ทิสฺวานสฺส อาทีนโว ปาตุรโหสิ, นิพฺพิทาย จิตฺตํ สณฺฐาสิฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘อุปทฺทุตํ วต โภ, อุปสฺสฏฺฐํ วต โภ’’ติฯ

อถ โข ยโส กุลปุโตฺต สุวณฺณปาทุกาโย อาโรหิตฺวา เยน นิเวสนทฺวารํ เตนุปสงฺกมิฯ อมนุสฺสา ทฺวารํ วิวรึสุ – มา ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส โกจิ อนฺตรายมกาสิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายาติ ฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต เยน นครทฺวารํ เตนุปสงฺกมิฯ อมนุสฺสา ทฺวารํวิวรึสุ – มา ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส โกจิ อนฺตรายมกาสิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชายาติฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต เยน อิสิปตนํ มิคทาโย เตนุปสงฺกมิฯ

๒๖. เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฎฺฐาย อโชฺฌกาเส จงฺกมติฯ อทฺทสา โข ภควา ยสํ กุลปุตฺตํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน จงฺกมา โอโรหิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต ภควโต อวิทูเร อุทานํ อุทาเนสิ – ‘‘อุปทฺทุตํ วต โภ, อุปสฺสฏฺฐํ วต โภ’’ติฯ อถ โข ภควา ยสํ กุลปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิทํ โข, ยส, อนุปทฺทุตํ, อิทํ อนุปสฺสฏฺฐํฯ เอหิ ยส, นิสีท, ธมฺมํ เต เทเสสฺสามี’’ติฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต – อิทํ กิร อนุปทฺทุตํ , อิทํ อนุปสฺสฏฺฐนฺติ หโฎฺฐ อุทโคฺค สุวณฺณปาทุกาหิ โอโรหิตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนสฺส โข ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ, กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ, เนกฺขเมฺม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา ภควา อญฺญาสิ ยสํ กุลปุตฺตํ กลฺลจิตฺตํ, มุทุจิตฺตํ, วินีวรณจิตฺตํ, อุทคฺคจิตฺตํ, ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, เอวเมว ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ

๒๗. อถ โข ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส มาตา ปาสาทํ อภิรุหิตฺวา ยสํ กุลปุตฺตํ อปสฺสนฺตี เยน เสฎฺฐิ คหปติ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เสฎฺฐิํ คหปติํ เอตทโวจ – ‘‘ปุโตฺต เต, คหปติ, ยโส น ทิสฺสตี’’ติฯ อถ โข เสฎฺฐิ คหปติ จตุทฺทิสา อสฺสทูเต อุโยฺยเชตฺวา สามํเยว เยน อิสิปตนํ มิคทาโย เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข เสฎฺฐิ คหปติ สุวณฺณปาทุกานํ นิเกฺขปํ, ทิสฺวาน ตํเยว อนุคมาสิ [อนุคมา (สี. สฺยา.)]ฯ อทฺทสา โข ภควา เสฎฺฐิํ คหปติํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘ยํนูนาหํ ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขเรยฺยํ ยถา เสฎฺฐิ คหปติ อิธ นิสิโนฺน อิธ นิสินฺนํ ยสํ กุลปุตฺตํ น ปเสฺสยฺยา’’ติฯ อถ โข ภควา ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขเรสิฯ อถ โข เสฎฺฐิ คหปติ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อปิ, ภเนฺต, ภควา ยสํ กุลปุตฺตํ ปเสฺสยฺยา’’ติ? เตน หิ, คหปติ, นิสีท, อเปฺปว นาม อิธ นิสิโนฺน อิธ นิสินฺนํ ยสํ กุลปุตฺตํ ปเสฺสยฺยาสีติฯ อถ โข เสฎฺฐิ คหปติ – อิเธว กิราหํ นิสิโนฺน อิธ นิสินฺนํยสํ กุลปุตฺตํ ปสฺสิสฺ

สามีติ หโฏฺฐ อุทโคฺค ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนสฺส โข เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ, กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ, เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา ภควา อญฺญาสิ เสฏฺฐิํ คหปติํ กลฺลจิตฺตํ, มุทุจิตฺตํ, วินีวรณจิตฺตํ, อุทคฺคจิตฺตํ, ปสนฺนจิตฺตํ, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย เอวเมว เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ อถ โข เสฏฺฐิ คหปติ ทิฏฺฐธโมฺม ปตฺตธโมฺม วิทิตธโมฺม ปริโยคาฬฺหธโมฺม ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปโตฺต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภเนฺต, อภิกฺกนฺตํ, ภเนฺต, เสยฺยถาปิ, ภเนฺต, นิกฺกุชฺชิตํ [นิกุชฺชิตํ (ก.)] วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย – จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ – เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ, ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คต’’นฺติ ฯ โสว โลเก ปฐมํ อุปาสโก อโหสิ เตวาจิโก ฯ

๒๘. อถ โข ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส ปิตุโน ธเมฺม เทสิยมาเน ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ ภูมิํ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘ยสสฺส โข กุลปุตฺตสฺส ปิตุโน ธเมฺม เทสิยมาเน ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ ภูมิํ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํฯ อภโพฺพ โข ยโส กุลปุโตฺต หีนายาวตฺติตฺวา กาเม ปริภุญฺชิตุํ, เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริกภูโต; ยํนูนาหํ ตํ อิทฺธาภิสงฺขารํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺย’’นฺติฯ อถ โข ภควา ตํ อิทฺธาภิสงฺขารํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภสิฯ อทฺทสา โข เสฏฺฐิ คหปติ ยสํ กุลปุตฺตํ นิสินฺนํ, ทิสฺวาน ยสํ กุลปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘มาตา เต ตาต, ยส, ปริเทว [ปริเทวี (ก.)] โสกสมาปนฺนา, เทหิ มาตุยา ชีวิต’’นฺติฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต ภควนฺตํ อุโลฺลเกสิฯ อถ โข ภควา เสฏฺฐิํ คหปติํ เอตทโวจ – ‘‘ตํ กิํ มญฺญสิ, คหปติ, ยสฺส เสเกฺขน ญาเณน เสเกฺขน ทสฺสเนน ธโมฺม ทิโฏฺฐ วิทิโต เสยฺยถาปิ ตยา? ตสฺส ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ ภูมิํ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํฯ ภโพฺพ นุ โข โส, คหปติ, หีนายาวตฺติตฺวา กาเม ปริภุญฺชิตุํ เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริกภูโต’’ติ? ‘‘โน เหตํ, ภเนฺต’’ฯ ‘‘ยสสฺส โข, คหปติ, กุลปุตฺตสฺส เสเกฺขน ญาเณน เสเกฺขน ทสฺสเนน ธโมฺม ทิโฏฺฐ วิทิโต เสยฺยถาปิ ตยาฯ ตสฺส ยถาทิฏฺฐํ ยถาวิทิตํ ภูมิํ ปจฺจเวกฺขนฺตสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํฯ อภโพฺพ โข, คหปติ, ยโส กุลปุโตฺต หีนายาวตฺติตฺวา กาเม ปริภุญฺชิตุํ เสยฺยถาปิ ปุเพฺพ อคาริกภูโต’’ติฯ ‘‘ลาภา, ภเนฺต, ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส, สุลทฺธํ, ภเนฺต, ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส, ยถา ยสสฺส กุลปุตฺตสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํฯ อธิวาเสตุ เม, ภเนฺต, ภควา อชฺชตนาย ภตฺตํ ยเสน กุลปุเตฺตน ปจฺฉาสมเณนา’’ติฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวนฯ อถ โข เสฏฺฐิ คหปติ ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข ยโส กุลปุโตฺต อจิรปกฺกเนฺต เสฏฺฐิมฺหิ คหปติมฺหิ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘ลเภยฺยาหํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอหิ ภิกฺขู’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จร พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว ตสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทา อโหสิฯ เตน โข ปน สมเยน สตฺต โลเก อรหโนฺต โหนฺติฯ

ยสสฺส ปพฺพชฺชา นิฏฺฐิตาฯ

๒๙. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อายสฺมตา ยเสน ปจฺฉาสมเณน เยน เสฏฺฐิสฺส คหปติสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข อายสฺมโต ยสสฺส มาตา จ ปุราณทุติยิกา จ เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ ตาสํ ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ, กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ, เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา ตา ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺตา, มุทุจิตฺตา, วินีวรณจิตฺตา, อุทคฺคจิตฺตา, ปสนฺนจิตฺตา, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํ ฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, เอวเมว ตาสํ ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ ตา ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘อภิกฺกนฺตํ, ภเนฺต, อภิกฺกนฺตํ, ภเนฺต…เป.… เอตา มยํ, ภเนฺต, ภควนฺตํสรณํ คจฺฉาม, ธมฺมญฺจ, ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสิกาโย โน ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตา สรณํ คตา’’ติฯ ตา จ โลเก ปฐมํ อุปาสิกา อเหสุํ เตวาจิกาฯ

อถ โข อายสฺมโต ยสสฺส มาตา จ ปิตา จ ปุราณทุติยิกา จ ภควนฺตญฺจ อายสฺมนฺตญฺจ ยสํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตเปฺปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา, ภควนฺตํ ภุตฺตาวิํ โอนีตปตฺตปาณิํ, เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ อถ โข ภควา อายสฺมโต ยสสฺส มาตรญฺจ ปิตรญฺจ ปุราณทุติยิกญฺจ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ

๓๐. อโสฺสสุํ โข อายสฺมโต ยสสฺส จตฺตาโร คิหิสหายกา พาราณสิยํ เสฏฺฐานุเสฏฺฐีนํ กุลานํ ปุตฺตา – วิมโล, สุพาหุ , ปุณฺณชิ, ควมฺปติ – ยโส กิร กุลปุโตฺต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโตติฯ สุตฺวาน เนสํ เอตทโหสิ – ‘‘น หิ นูน โส โอรโก ธมฺมวินโย, น สา โอรกา ปพฺพชฺชา, ยตฺถ ยโส กุลปุโตฺต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต’’ติฯ เต [เต จตฺตาโร ชนา (ก.)] เยนายสฺมา ยโส เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ ยสํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ อถ โข อายสฺมา ยโส เต จตฺตาโร คิหิสหายเก อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา ยโส ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิเม เม, ภเนฺต, จตฺตาโร คิหิสหายกา พาราณสิยํ เสฏฺฐานุเสฏฺฐีนํ กุลานํ ปุตฺตา – วิมโล, สุพาหุ, ปุณฺณชิ, ควมฺปติฯ อิเม [อิเม จตฺตาโร (ก.)] ภควา โอวทตุ อนุสาสตู’’ติ ฯ เตสํ ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ เนกฺขมฺเม อานิสํสํ ปกาเสสิ, ยทา เต ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิเตฺต มุทุจิเตฺต วินีวรณจิเตฺต อุทคฺคจิเตฺต ปสนฺนจิเตฺต, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ, เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, เอวเมว เตสํ ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ ‘‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’’นฺติฯ เต ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ อถ โข ภควา เต ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย โอวทิ อนุสาสิฯ เตสํ ภควตา ธมฺมิยา กถาย โอวทิยมา

นานํ อนุสาสิยมานานํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสุฯ เตน โข ปน สมเยน เอกาทส โลเก อรหนฺโต โหนฺติฯ

จตุคิหิสหายกปพฺพชฺชา นิฏฺฐิตาฯ

๓๑. อโสฺสสุํโข อายสฺมโต ยสสฺส ปญฺญาสมตฺตา คิหิสหายกา ชานปทา ปุพฺพานุปุพฺพกานํ กุลานํ ปุตฺตา – ยโส กิร กุลปุตฺโต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโตติฯ สุตฺวาน เนสํ เอตทโหสิ – ‘‘น หิ นูน โส โอรโก ธมฺมวินโย, น สา โอรกา ปพฺพชฺชา, ยตฺถ ยโส กุลปุตฺโต เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต’’ติฯ เต เยนายสฺมา ยโส เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ ยสํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุฯ อถ โข อายสฺมา ยโส เต ปญฺญาสมตฺเต คิหิสหายเก อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวาภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข อายสฺมา ยโส ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิเม เม, ภนฺเต, ปญฺญาสมตฺตา คิหิสหายกา ชานปทา ปุพฺพานุปุพฺพกานํ กุลานํ ปุตฺตาฯ อิเม ภควา โอวทตุ อนุสาสตู’’ติฯ เตสํ ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ เนกฺขเมฺม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา เต ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺเต มุทุจิตฺเต วินีวรณจิตฺเต อุทคฺคจิตฺเต ปสนฺนจิตฺเต, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ, เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, เอวเมว เตสํ ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ เต ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภนฺเต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ อถ โข ภควา เต ภิกฺขู ธมฺมิยา กถาย โอวทิ อนุสาสิฯ เตสํ ภควตา ธมฺมิยา กถาย โอวทิยมานานํ อนุสาสิยมานานํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสุฯ เตน โข ปน สมเยน เอกสฏฺฐิ โลเก อรหนฺโต โหนฺติฯ

ปญฺญาสคิหิสหายกปพฺพชฺชา นิฏฺฐิตาฯ

นิฏฺฐิตา จ ปพฺพชฺชากถาฯ

๘. มารกถา

๓๒. อถ โข ภควา เต ภิกฺขู อามเนฺตสิ [สํ. นิ. ๑.๑๔๑ มารสํยุตฺเตปิ] – ‘‘มุตฺตาหํ, ภิกฺขเว, สพฺพปาเสหิ, เยทิพฺพา เย จ มานุสาฯ ตุเมฺหปิ, ภิกฺขเว , มุตฺตา สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสาฯ จรถ, ภิกฺขเว, จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํฯ มา เอเกน เทฺว อคมิตฺถฯ เทเสถ, ภิกฺขเว, ธมฺมํ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํสพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถฯ สนฺติ สตฺตา อปฺปรชกฺขชาติกา , อสฺสวนตา ธมฺมสฺส ปริหายนฺติ, ภวิสฺสนฺติ ธมฺมสฺส อญฺญาตาโรฯ อหมฺปิ, ภิกฺขเว, เยน อุรุเวลา เสนานิคโม เตนุปสงฺกมิสฺสามิ ธมฺมเทสนายา’’ติฯ

๓๓. อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

“พโทฺธสิ สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มหาพนฺธนพโทฺธสิ, น เม สมณ โมกฺขสี”ติฯ

“มุตฺตาหํ [มุโตฺตหํ (สี. สฺยา.)]สพฺพปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มหาพนฺธนมุโตฺตมฺหิ, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกาติฯ

[สํ. นิ. ๑.๑๕๑ มารสํยุเตฺตปิ]“อนฺตลิกฺขจโร ปาโส, ยฺวายํ จรติ มานโส;
เตน ตํ พาธยิสฺสามิ, น เม สมณ โมกฺขสีติฯ

[สํ. นิ. ๑.๑๑๕๑ มารสํยุเตฺตปิ]“รูปา สทฺทา รสา คนฺธา, โผฏฺฐพฺพา จ มโนรมา;
เอตฺถ เม วิคโต ฉโนฺท, นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา”ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา – ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโตติ ทุกฺขี ทุมฺมโน

ตเตฺถวนฺตรธายีติฯ

มารกถา นิฏฺฐิตาฯ

๙. ปพฺพชฺชูปสมฺปทากถา

๓๔. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู นานาทิสา นานาชนปทา ปพฺพชฺชาเปเกฺข จ อุปสมฺปทาเปเกฺข จ อาเนนฺติ – ภควา เน ปพฺพาเชสฺสติ อุปสมฺปาเทสฺสตีติฯ ตตฺถ ภิกฺขู เจว กิลมนฺติ ปพฺพชฺชาเปกฺขา จ อุปสมฺปทาเปกฺขา จฯ อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – “เอตรหิ โข ภิกฺขู นานาทิสา นานาชนปทา ปพฺพชฺชาเปเกฺข จ อุปสมฺปทาเปเกฺข จ อาเนนฺติ – ภควา เน ปพฺพาเชสฺสติอุปสมฺปาเทสฺสตีติฯ ตตฺถ ภิกฺขู เจว กิลมนฺติ ปพฺพชฺชาเปกฺขา จ อุปสมฺปทาเปกฺขา จฯ ยํนูนาหํ ภิกฺขูนํ อนุชาเนยฺยํ – ตุเมฺหว ทานิ, ภิกฺขเว, ตาสุ ตาสุ ทิสาสุ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปพฺพาเชถ อุปสมฺปาเทถา”ติฯ อถ โข ภควา สายนฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – “อิธ มยฺหํ, ภิกฺขเว, รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตโกฺก อุทปาทิ – ‘เอตรหิ โข ภิกฺขู นานาทิสา นานาชนปทา ปพฺพชฺชาเปเกฺข จ อุปสมฺปทาเปเกฺข จ อาเนนฺติ ภควา เน ปพฺพาเชสฺสติ อุปสมฺปาเทสฺสตีติ, ตตฺถ ภิกฺขู เจว กิลมนฺติ ปพฺพชฺชาเปกฺขา จ อุปสมฺปทาเปกฺขา จ, ยํนูนาหํ ภิกฺขูนํ อนุชาเนยฺยํ ตุเมฺหว ทานิ, ภิกฺขเว, ตาสุ ตาสุ ทิสาสุ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปพฺพาเชถ อุปสมฺปาเทถา’”ติ, อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตุเมฺหว ทานิ ตาสุ ตาสุ ทิสาสุ เตสุ เตสุ ชนปเทสุ ปพฺพาเชถ อุปสมฺปาเทถฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ปพฺพาเชตโพฺพ อุปสมฺปาเทตโพฺพ –

ปฐมํ เกสมสฺสุํ โอหาราเปตฺวา [โอหาเรตฺวา (ก.)], กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาทาเปตฺวา, เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ การาเปตฺวา, ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทาเปตฺวา, อุกฺกุฏิกํ นิสีทาเปตฺวา, อญฺชลิํ ปคฺคณฺหาเปตฺวา, เอวํ วเทหีติ วตฺตโพฺพ – พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, สงฺฆํ สรณํ

คจฺฉามิ; ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ; ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามี''ติฯ ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิเมหิ ตีหิ สรณคมเนหิ ปพฺพชฺชํ อุปสมฺปท''นฺติฯ

ตีหิ สรณคมเนหิ อุปสมฺปทากถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๐. ทุติยมารกถา

๓๕. อถ โข ภควา วสฺสํวุฏฺโฐ [วสฺสํวุโตฺถ (สี.)]ภิกฺขู อามเนฺตสิ [สํ. นิ. ๑.๑๕๕] – ''มยฺหํ โข, ภิกฺขเว, โยนิโส มนสิการา โยนิโส สมฺมปฺปธานา อนุตฺตรา วิมุตฺติ อนุปฺปตฺตา, อนุตฺตรา วิมุตฺติ สจฺฉิกตา ฯ ตุเมฺหปิ, ภิกฺขเว, โยนิโส มนสิการา โยนิโส สมฺมปฺปธานา อนุตฺตรํ วิมุตฺตึ อนุปาปุณาถ, อนุตฺตรํ วิมุตฺตึ สจฺฉิกโรถา''ติฯ อถ โข มาโร ปาปิมา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''พโทฺธสิ มารปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มหาพนฺธนพโทฺธสิ [มารพนฺธนพโทฺธสิ (สี. สฺยา.)], น เม สมณ โมกฺขสี''ติฯ

''มุตฺตาหํ มารปาเสหิ, เย ทิพฺพา เย จ มานุสา;
มหาพนฺธนมุโตฺตมฺหิ [มารพนฺธนมุโตฺตมฺหิ (สี. สฺยา.)], นิหโต ตฺวมสิ อนฺตกา''ติฯ

อถ โข มาโร ปาปิมา – ชานาติ มํ ภควา, ชานาติ มํ สุคโตติ ทุกฺขี ทุมฺมโน

ตเตฺถวนฺตรธายิฯ

ทุติยมารกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๑. ภทฺทวคฺคิยวตฺถุ

๓๖. อถ โข ภควา พาราณสิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน อุรุเวลา เตน จาริกํ ปกฺกามิฯ อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยน อญฺญตโร วนสโณฺฑ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ วนสณฺฑํ อโชฺฌคาเหตฺวา อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิฯ เตน โข ปน สมเยน ตึสมตฺตา ภทฺทวคฺคิยา สหายกา สปชาปติกา ตสฺมึ วนสเณฺฑ ปริจาเรนฺติฯ เอกสฺส ปชาปติ นาโหสิ; ตสฺส อตฺถาย เวสี อานีตา อโหสิฯ อถ โข สา เวสี เตสุ ปมเตฺตสุ ปริจาเรเนฺตสุ ภณฺฑํ อาทาย ปลายิตฺถฯ อถ โข เต สหายกา สหายกสฺส เวยฺยาวจฺจํ กโรนฺตา, ตํ อิตฺถึ คเวสนฺตา, ตํ วนสณฺฑํ อาหิณฺฑนฺตา อทฺทสํสุ ภควนฺตํ อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสินฺนํฯ ทิสฺวาน เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ''อปิ, ภเนฺต, ภควา เอกํ อิตฺถึ ปเสฺสยฺยา''ติ? ''กึ ปน โว, กุมารา, อิตฺถิยา''ติ? ''อิธ มยํ, ภเนฺต, ตึสมตฺตา ภทฺทวคฺคิยา สหายกา สปชาปติกา อิมสฺมึ วนสเณฺฑ ปริจาริมฺหาฯ เอกสฺส ปชาปติ นาโหสิ; ตสฺส อตฺถาย เวสี อานีตา อโหสิฯ อถ โข สา, ภเนฺต , เวสี อเมฺหสุ ปมเตฺตสุ ปริจาเรเนฺตสุ ภณฺฑํ อาทายปลายิตฺถฯ เต มยํ, ภเนฺต, สหายกา สหายกสฺส เวยฺยาวจฺจํ กโรนฺตา, ตํ อิตฺถึ คเวสนฺตา, อิมํ วนสณฺฑํ อาหิณฺฑามา''ติฯ ''ตํ กึ มญฺญถ โว, กุมารา, กตมํ นุ โข ตุมฺหากํ วรํ – ยํ วา ตุเมฺห อิตฺถึ คเวเสยฺยาถ, ยํ วา อตฺตานํ คเวเสยฺยาถา''ติ? ''เอต

เทว, ภเนฺต, อมฺหากํ วรํ ยํ มยํ อตฺตานํ คเวเสยฺยามา’’ติฯ ‘‘เตน หิ โว, กุมารา, นิสีทถ, ธมฺมํ โว เทเสสฺสามี’’ติฯ ‘‘เอวํ, ภเนฺต’’ติ โข เต ภทฺทวคฺคิยา สหายกา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิํสุฯ เตสํ ภควา อนุปุพฺพิํ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ เนกฺขเมฺม อานิสํสํ ปกาเสสิ, ยทา เต ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิตฺเต มุทุจิตฺเต วินีวรณจิตฺเต อุทคฺคจิตฺเต ปสนฺนจิตฺเต, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคํ, เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคเณฺหยฺย, เอวเมว เตสํ ตสฺมิํเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ ‘‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’’นฺติฯ เต ทิฏฺฐธมฺมา ปตฺตธมฺมา วิทิตธมฺมา ปริโยคาฬฺหธมฺมา ติณฺณวิจิกิจฺฉา วิคตกถํกถา เวสารชฺชปฺปตฺตา อปรปฺปจฺจยา สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

ภทฺทวคฺคิยสหายกานํ วตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

ทุติยภาณวาโรฯ

๑๒. อุรุเวลปาฏิหาริยกถา

๓๗. อถ โข ภควา อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน อุรุเวลา ตทวสริฯ เตน โข ปน สมเยน อุรุเวลายํ ตโย ชฏิลา ปฏิวสนฺติ – อุรุเวลกสฺสโป, นทีกสฺสโป, คยากสฺสโปติฯ เตสุ อุรุเวลกสฺสโปชฏิโล ปญฺจนฺนํ ชฏิลสตานํ นายโก โหติ, วินายโก อคฺโค ปมุโข ปาโมกฺโขฯ นทีกสฺสโป ชฏิโล ติณฺณํ ชฏิลสตานํ นายโก โหติ, วินายโก อคฺโค ปมุโข ปาโมกฺโขฯ คยากสฺสโป ชฏิโล ทฺวินฺนํ ชฏิลสตานํ นายโก โหติ, วินายโก อคฺโค ปมุโข ปาโมกฺโขฯ อถ โข ภควา เยน อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส อสฺสโม เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ‘‘สเจ เต, กสฺสป , อครุ, วเสยฺยาม เอกรตฺตํ อคฺยาคาเร’’ติ? ‘‘น โข เม, มหาสมณ, ครุ, จเณฺฑตฺถ นาคราชา อิทฺธิมา อาสิวิโส โฆรวิโส, โส ตํ มา วิเหเฐสี’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ‘‘สเจ เต, กสฺสป, อครุ, วเสยฺยาม เอกรตฺตํ อคฺยาคาเร’’ติ? ‘‘น โข เม, มหาสมณ, ครุ, จเณฺฑตฺถ นาคราชา อิทฺธิมา อาสิวิโส โฆรวิโส, โส ตํ มา วิเหเฐสี’’ติฯ ตติยมฺปิ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ‘‘สเจ เต, กสฺสป, อครุ, วเสยฺยาม เอกรตฺตํ อคฺยาคาเร’’ติ? ‘‘น โข เม, มหาสมณ, ครุ, จเณฺฑตฺถ นาคราชา อิทฺธิมา อาสิวิโส โฆรวิโส, โส ตํ มา วิเหเฐสี’’ติฯ ‘‘อเปฺปว มํ น วิเหเฐยฺย, อิงฺฆ ตฺวํ, กสฺสป, อนุชานาหิ อคฺยาคาร’’นฺติฯ ‘‘วิหร, มหาสมณ, ยถาสุข’’นฺติฯ อถ โข ภควา อคฺยาคารํ ปวิสิตฺวา ติณสนฺถารกํ ปญฺญเปตฺวา นิสีทิ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สติํ อุปฏฺฐเปตฺวาฯ

๓๘. อทฺทสา โข โส นาโค ภควนฺตํ ปวิฏฺฐํ, ทิสฺวาน ทุมฺมโน [ทุกฺขี ทุมฺมโน (สี. สฺยา.)]ปธูปายิ [ปขูปาสิ (ก.)]ฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘ยํนูนาหํ อิมสฺส นาคสฺส อนุปหจฺจ ฉวิญฺจ จมฺมญฺจ มํสญฺจ นฺหารุญฺจ อฏฺฐิญฺจ อฏฺฐิมิญฺชญฺจ เตชสา เตชํ ปริยาทิเยยฺย’’นฺติฯ อถ โข ภควา ตถารูปํ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขริตฺวา ปชฺชปายิฯ อถ โข โส นาโค มกฺขํ อสหมาโน ปชฺชลิฯ ภควาปิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา ปชฺชลิฯ อุภินฺนํ สโชติภูตานํ อคฺยาคารํ อาทิตฺตํ วิย โหติ สมฺปชฺชลิตํ

สโชติภูตํฯ อถ โข เต ชฏิลา อคฺยาคารํ ปริวาเรตฺวา เอวมาหํสุ – ‘‘อภิรูโป วต โภ มหาสมโณ นาเคน วิเหฐียตี’’ติฯ อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ตสฺส นาคสฺสอนุปหจฺจ ฉวิญฺจ จมฺมญฺจ มํสญฺจ นฺหารุญฺจ อฏฺฐิญฺจ อฏฺฐิมิญฺชญฺจ เตชสา เตชํ ปริยาทิยิตฺวา ปตฺเต ปกฺขิปิตฺวา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ทเสฺสสิ – ‘‘อยํ เต, กสฺสป, นาโค ปริยาทิโนฺน [ปริยาทิโณฺณ (ก.)]อสฺส เตชสา เตโช’’ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม จณฺฑสฺส นาคราชสฺส อิทฺธิมโต อาสิวิสสฺส โฆรวิสสฺส เตชสา เตชํ ปริยาทิยิสฺสติ, นเตฺวว จ โข อรหา ยถา อห’’นฺติฯ

๓๙. เนรญฺชรายํ ภควา, อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ อโวจ;
‘‘สเจ เต กสฺสป อครุ, วิหเรมุ อชฺชโณฺห อคฺคิสาลมฺหี’’ติ [อคฺคิสรณมฺหีติ (สี. สฺยา.)]ฯ

‘‘น โข เม มหาสมณ ครุ;
ผาสุกาโมว ตํ นิวาเรมิ;
จเณฺฑตฺถ นาคราชา;
อิทฺธิมา อาสิวิโส โฆรวิโส;
โส ตํ มา วิเหเฐสี’’ติฯ

‘‘อเปฺปว มํ น วิเหเฐยฺย;
อิงฺฆ ตฺวํ กสฺสป อนุชานาหิ อคฺยาคาร’’นฺติ;
ทินฺนนฺติ นํ วิทิตฺวา;
อภีโต [อสมฺภีโต (สี.)]ปาวิสิ ภยมตีโตฯ

ทิสฺวา อิสึ ปวิฏฺฐํ, อหินาโค ทุมฺมโน ปธูปายิ;
สุมนมนโส อธิมโน [อวิมโน (กตฺถจิ), นวิมโน (สฺยา.)], มนุสฺสนาโคปิ ตตฺถ ปธูปายิฯ

มกฺขญฺจอสหมาโน, อหินาโค ปาวโกว ปชฺชลิ;
เตโชธาตุสุ กุสโล, มนุสฺสนาโคปิ ตตฺถ ปชฺชลิฯ

อุภินฺนํ สโชติภูตานํ;
อคฺยาคารํ อาทิตฺตํ โหติ สมฺปชฺชลิตํ สโชติภูตํ;
อุทิจฺฉเร ชฏิลา;
‘‘อภิรูโป วต โภ มหาสมโณ;
นาเคน วิเหฐียตี’’ติ ภณนฺติฯ

อถ ตสฺสา รตฺติยา [อถ รตฺติยา (สี. สฺยา.)]อจฺจเยน;
หตา นาคสฺส อจฺจิโย โหนฺติ [อหินาคสฺส อจฺจิโย น โหนฺติ (สี. สฺยา.)];
อิทฺธิมโต ปน ฐิตา [อิทฺธิมโต ปนุฏฺฐิตา (สี.)];
อเนกวณฺณา อจฺจิโย โหนฺติฯ

นีลา อถ โลหิติกา;

มณฺชิฏฺฐา ปีตกา ผลิกวณฺณาโย;
องฺคีรสสฺส กาเย;
อเนกวณฺณา อจฺจิโย โหนฺติฯ

ปตฺตมฺหิโอทหิตฺวา;
อหินาคํ พฺราหฺมณสฺส ทเสฺสสิ;
‘‘อยํ เต กสฺสป นาโค;
ปริยาทิโนฺน อสฺส เตชสา เตโช’’ติฯ

อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ภควโต อิมินา อิทฺธิปาฏิหาริเยน อภิปฺปสโนฺน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิเธว, มหาสมณ, วิหร, อหํ เต [เต อุปฏฺฐามิ (อิติปิ)] ธุวภเตฺตนา’’ติฯ

ปฐมํ ปาฏิหาริยํฯ

๔๐. อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส อสฺสมสฺส อวิทูเรอญฺญตรสฺมิํ วนสเณฺฑ วิหาสิฯ อถ โข จตฺตาโร มหาราชาโน อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ วนสณฺฑํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา จตุทฺทิสา อฏฺฐํสุ เสยฺยถาปิ มหนฺตา อคฺคิกฺขนฺธาฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กาโล, มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺตํฯ เก นุ โข เต, มหาสมณ, อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ วนสณฺฑํ โอภาเสตฺวา เยน ตฺวํ เตนุปสงฺกมิํสุ , อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อภิวาเทตฺวา จตุทฺทิสา อฏฺฐํสุ ‘‘เสยฺยถาปิ มหนฺตา อคฺคิกฺขนฺธา’’ติฯ ‘‘เอเต โข, กสฺสป, จตฺตาโร มหาราชาโน เยนาหํ เตนุปสงฺกมิํสุ ธมฺมสฺสวนายา’’ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม จตฺตาโรปิ มหาราชาโน อุปสงฺกมิสฺสนฺติ ธมฺมสฺสวนาย, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห’’นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ตสฺมิํเยว วนสเณฺฑ วิหาสิฯ

ทุติยํ ปาฏิหาริยํฯ

๔๑. อถ โข สโกฺก เทวานมิโนฺท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ วนสณฺฑํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ , อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ เสยฺยถาปิ มหาอคฺคิกฺขโนฺธ, ปุริมาหิ วณฺณนิภาหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กาโล, มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺตํฯ โก นุ โข โส, มหาสมณ, อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวโณฺณ เกวลกปฺปํ วนสณฺฑํ โอภาเสตฺวา เยน ตฺวํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ เสยฺยถาปิ มหาอคฺคิกฺขโนฺธ, ปุริมาหิ วณฺณนิภาหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’ติ? ‘‘เอโส โข, กสฺสป, สโกฺก เทวานมิโนฺท เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ ธมฺมสฺสวนายา’’ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม สโกฺกปิเทวานมิโนฺท อุปสงฺกมิสฺสติ ธมฺมสฺสวนาย, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห’’นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ตสฺมิํเยว วนสเณฺฑ วิหาสิฯ

ตติยํ ปาฏิหาริยํฯ

๔๒. อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณ เกวลกปฺปํ วนสณฺฑํ โอภาเสตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ เสยฺยถาปิ มหาอคฺคิกฺขนฺโธ, ปุริมาหิ วณฺณนิภาหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กาโล, มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺตํฯ โก นุ โข โส, มหาสมณ, อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณ เกวลกปฺปํ วนสณฺฑํ โอภาเสตฺวา เยน ตฺวํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ เสยฺยถาปิ มหาอคฺคิกฺขนฺโธ, ปุริมาหิ วณฺณนิภาหิ อภิกฺกนฺตตโร จ ปณีตตโร จา’’ติ? ‘‘เอโส โข, กสฺสป, พฺรหฺมา สหมฺปติ เยนาหํ เตนุปสงฺกมิ ธมฺมสฺสวนายา’’ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม พฺรหฺมาปิ สหมฺปติ อุปสงฺกมิสฺสติ ธมฺมสฺสวนาย, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห’’นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ตสฺมึเยว วนสเณฺฑ วิหาสิฯ

จตุตฺถํ ปาฏิหาริยํฯ

๔๓. เตน โข ปน สมเยน อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส มหายโญฺญ ปจฺจุปฏฺฐิโต โหติ, เกวลกปฺปา จ องฺคมคธา ปหูตํ ขาทนียํ โภชนียํ อาทาย อภิกฺกมิตุกามา โหนฺติ ฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘เอตรหิ โข เม มหายโญฺญ ปจฺจุปฏฺฐิโต, เกวลกปฺปา จ องฺคมคธา ปหูตํ ขาทนียํ โภชนียํ อาทาย อภิกฺกมิสฺสนฺติฯ สเจ มหาสมโณ มหาชนกาเย อิทฺธิปาฏิหาริยํ กริสฺสติ , มหาสมณสฺส ลาภสกฺกาโร อภิวฑฺฒิสฺสติ, มม ลาภสกฺกาโร ปริหายิสฺสติฯ อโห นูน มหาสมโณ สฺวาตนาย นาคเจฺฉยฺยา’’ติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺสชฏิลสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย อุตฺตรกุรุํ คนฺตฺวา ตโต ปิณฺฑปาตํ อาหริตฺวา อโนตตฺตทเห ปริภุญฺชิตฺวา ตเตฺถว ทิวาวิหารํ อกาสิฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กาโล, มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺตํฯ กึ นุ โข, มหาสมณ, หิโยฺย นาคมาสิ? อปิ จ มยํ ตํ สราม – กึ นุ โข มหาสมโณ นาคจฺฉตีติ? ขาทนียสฺส จ โภชนียสฺส จ เต ปฏิวีโส [ปฏิวึโส (สี.), ปฏิวิโส (สฺยา.)] ฐปิโต’’ติฯ นนุ เต, กสฺสป, เอตทโหสิ – ‘‘‘เอตรหิ โข เม มหายโญฺญ ปจฺจุปฏฺฐิโต, เกวลกปฺปา จ องฺคมคธา ปหูตํ ขาทนียํ โภชนียํ อาทาย อภิกฺกมิสฺสนฺติ, สเจ มหาสมโณ มหาชนกาเย อิทฺธิปาฏิหาริยํ กริสฺสติ, มหาสมณสฺส ลาภสกฺกาโร อภิวฑฺฒิสฺสติ, มม ลาภสกฺกาโร ปริหายิสฺสติ, อโห นูน มหาสมโณ สฺวาตนาย นาคเจฺฉยฺยา’ติฯ โส โข อหํ, กสฺสป, ตว เจตสา เจโตปริวิตกฺกํ อญฺญาย อุตฺตรกุรุํ คนฺตฺวา ตโต ปิณฺฑปาตํ อาหริตฺวา อโนตตฺตทเห ปริภุญฺชิตฺวา ตเตฺถว ทิวาวิหารํ อกาสิ’’นฺติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม เจตสาปิ จิตฺตํ ปชานิสฺสติ , น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห’’นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ตสฺมึเยว วนสเณฺฑ วิหาสิฯ

ปญฺจมํ ปาฏิหาริยํฯ

๔๔. เตน โข ปน สมเยน ภควโต ปํสุกูลํ อุปฺปนฺนํ โหติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กตฺถ นุ โข อหํ ปํสุกูลํ โธเวยฺย’’นฺติ? อถ โข สกฺโก เทวานมิโนฺท ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺ

กมณฺฌาย ปาณินา โปกฺขรณึ ขณิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ, ภนฺเต, ภควา ปํสุกูลํ โธว ตู’’ติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กิมฺหิ นุ โข อหํ ปํสุกูลํ ปริมทฺทยฺย’’นฺติ? อถ โข สโกฺก เท วานมิโนฺท ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย มหตึ สิลํ อุปนิกฺขิปิ – อิธ, ภเนฺต, ภควา ปํสุ กูลํ ปริมทฺทตูติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กิมฺหิ นุ โข อหํ [อหํ ปํสุกูลํ (ก.)]อาลมฺพิตฺวา อุตฺตเรยฺย’’นฺติ? อถ โข กกุเธ อธิวตฺถา เทวตา ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย สาขํ โอ นาเมสิ – อิธ, ภเนฺต, ภควา อาลมฺพิตฺวา อุตฺตรตูติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ‘‘กิมฺหิ นุ โข อหํ ปํสุกูลํ วิสฺสเชฺชยฺย’’นฺติ? อถ โข สโกฺก เทวานมิโนฺท ภควโต เจตสา เจโตปริวิตกฺ กมญฺญาย มหตึ สิลํ อุปนิกฺขิปิ – อิธ, ภเนฺต, ภควา ปํสุกูลํ วิสฺสเชฺชตูติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กาโล , มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺตํฯ กึ นุ โข, มหาสมณ, นายํ ปุเพฺพ อิธ โปกฺขรณี, สายํ อิธ โปกฺ ขรณีฯ นยิมา สิลา ปุเพฺพ อุปนิกฺขิตฺตาฯ เกนิมา สิลา อุปนิกฺขิตฺตา? นยิมสฺส กกุธสฺส ปุเพฺพ สาขา โอนตา, สายํ สาขา โอนตา’’ติฯ อิธ เม, กสฺสป, ปํสุกูลํ อุปฺปนฺนํ อโหสิฯ ตสฺส มยฺหํ, กสฺสป, เอตทโหสิ – ‘‘กตฺถ นุ โข อหํ ปํสุกูลํ โธเวยฺย’’นฺติ? อถ โข, กสฺสป, สโกฺก เทวานมิโนฺท มม เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย ปาณินา โปกฺขรณึ ขณิตฺวา มํ เอตทโวจ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, ภควา ปํสุกูลํ โธวตู’’ติฯ สายํ กสฺสป อมนุเสฺสน ปาณินา ขณิตา โปกฺขรณีฯ ตสฺส มยฺหํ, กสฺสป, เอตทโหสิ – ‘‘กิมฺหิ นุ โข อหํ ปํสุกูลํ ปริมเทฺทยฺย’’นฺติ? อถ โข, กสฺสป, สโกฺก เทวานมิโนฺท มม เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย มหตึ สิลํ อุปนิกฺขิปิ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, ภควา ปํสุกูลํ ปริมทฺท ตู’’ติฯ สายํ กสฺสป อมนุเสฺสน อุปนิกฺขิตฺตา สิลาฯ ตสฺส มยฺหํ, กสฺสป, เอตทโหสิ – ‘‘กิมฺหิ นุ โข อหํ อาลมฺพิตฺวา อุตฺตเรยฺย’’นฺติ? อถ โข, กสฺสป, กกุเธ อธิวตฺถา เทวตา ช มม เจตสา เจโตปริวิ ตกฺกมญฺญาย สาขํ โอนาเมสิ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, ภควา อาลมฺพิตฺวา อุตฺตรชฺตู’’ติฯ สฺวายํ อาหรห โตฺถ กกุโธฯ ตสฺส มยฺหํ, กสฺสป, เอตทโหสิ – ‘‘กิมฺหิ นุ โข อหํ ปํสุกูลํ วิสฺสเชฺชยฺย’’นฺติ? อถ โข, กสฺสป, สโกฺก เทวานมิโนฺท มม เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย มหตึ สิลํ อุปนิกฺขิปิ – ‘‘อิธ, ภเนฺต, ภควา ปํสุกูลํ วิสฺสเชฺชตู’’ติ ฯ สายํ กสฺสป อมนุเสฺสน อุปนิกฺขิตฺตา สิลาติฯ อถ โข อุรุ เวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม ส โกฺกปิ เทวานมิโนฺท เวยฺยาวจฺจํ กริสฺสติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห’’นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุ เวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ตสฺมึเยว วนสเณฺฑ วิหาสิฯ

อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺ วา ภควโต กาลํ อาโรเจสิ – ‘‘กาโล, มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺต’’นฺติฯ ‘‘คจฺฉ ตฺวํ, กสฺสป, อายาม ห’’นฺติ อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ อุโยฺยเชตฺวา ยาย ชมฺพุยา ‘ชมฺพุทีโป’ ปญฺญายติ, ตโต ผลํ คเหตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสีทิฯ อทฺทสา โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ภควนฺตํ อคฺยาคาเร นิ สินฺนํ, ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กตเมน ตฺวํ, มหาสมณ, มเคฺคน อาคโต? อหํ ตยา ปฐมตรํ ปกฺกโนฺต, โส ตฺวํ ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสิโนฺน’’ติฯ ‘‘อิธาหํ, กสฺสป, ตํ อุโยฺยเชตฺวา ยาย ชมฺพุยา ‘ชมฺพุทีโป’ ปญฺญายติ, ตโต ผลํ คเหตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสิ โนฺนฯ อิทํ โข, กสฺสป, ชมฺพุผลํ วณฺณสมฺปนฺนํ คนฺธสมฺปนฺนํ รสสมฺปนฺนํฯ สเจ อากงฺขสิ ปริภุญฺ ชา’’ติฯ ‘‘อลํ, มหาสมณ, ตฺวํเยว ตํ อรหสิ , ตฺวํเยว ตํ [ตฺวํเยเวตํ อาหรสิ, ตฺวํเยเวตํ (สี. สฺยา.)] ปริภุญฺชาหี’’ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มหิทฺธิโก โข มหา สมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม มํ ปฐมตรํ อุโยฺยเชตฺวา ยาย ชมฺพุยา ‘ชมฺพุทีโป’ ปญฺญายติ,

ตโต ผลํ คเหตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสีทิสฺสติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา ตสฺมิํเยว วนสเณฺฑ วิหาสิฯ

๔๕. อถ โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต กาลํ อาโรเจสิ – ''กาโล, มหาสมณ, นิฏฺฐิตํ ภตฺต''นฺติฯ คจฺฉ ตฺวํ, กสฺสป, อายามหนฺติ อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ อุโยฺยเชตฺวา ยาย ชมฺพุยา 'ชมฺพุทีโป' ปญฺญายติ, ตสฺสา อวิทูเร อโมฺพ...เป.... ตสฺสา อวิทูเร อามลกี...เป.... ตสฺสา อวิทูเร หรีตกี...เป.... ตาวติํสํ คนฺตฺวา ปาริจฺฉตฺตกปุปฺผํ คเหตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสีทิฯ อทฺทสา โข อุรุเวลกสฺสโป ชฏิโล ภควนฺตํ อคฺยาคาเร นิสินฺนํ, ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''กตเมน ตฺวํ, มหาสมณ, มเคฺคน อาคโต? อหํ ตยา ปฐมตรํ ปกฺกโนฺต, โส ตฺวํ ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสิโนฺน''ติฯ ''อิธาหํ , กสฺสป, ตํ อุโยฺยเชตฺวา ตาวติํสํ คนฺตฺวา ปาริจฺฉตฺตกปุปฺผํ คเหตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสิโนฺนฯ อิทํ โข, กสฺสป, ปาริจฺฉตฺตกปุปฺผํวณฺณสมฺปนฺนํ คนฺธสมฺปนฺนํ [สุคนฺธิกํ (ก.)]ฯ (สเจ อากงฺขสิ คณฺหา''ติฯ ''อลํ, มหาสมณ, ตฺวํเยว ตํ อรหสิ, ตฺวํเยว ตํ คณฺหา''ติ) [( ) สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]ฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ''มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม มํ ปฐมตรํ อุโยฺยเชตฺวา ตาวติํสํ คนฺตฺวา ปาริจฺฉตฺตกปุปฺผํ คเหตฺวา ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อคฺยาคาเร นิสีทิสฺสติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ

๔๖. เตน โข ปน สมเยน เต ชฏิลา อคฺคิํ ปริจริตุกามา น สโกฺกนฺติ กฏฺฐานิ ผาเลตุํ ฯ อถ โข เตสํ ชฏิลานํ เอตทโหสิ – ''นิสฺสํสยํ โข มหาสมณสฺส อิทฺธานุภาโว, ยถา มยํ น สโกฺกม กฏฺฐานิ ผาเลตุ''นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ''ผาลิยนฺตุ, กสฺสป, กฏฺฐานี''ติฯ ''ผาลิยนฺตุ, มหาสมณา''ติฯ สกิเทว ปญฺจ กฏฺฐสตานิ ผาลิยิํสุฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ''มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม กฏฺฐานิปิ ผาลิยิสฺสนฺติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ

๔๗. เตน โข ปน สมเยน เต ชฏิลา อคฺคิํ ปริจริตุกามา น สโกฺกนฺติ อคฺคิํ อุชฺชเลตุํ [ชาเลตุํ (สี.), อุชฺชลิตุํ (ก.)]ฯ อถ โข เตสํ ชฏิลานํ เอตทโหสิ – ''นิสฺสํสยํ โข มหาสมณสฺส อิทฺธานุภาโว, ยถา มยํ น สโกฺกม อคฺคิํ อุชฺชเลตุ''นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ''อุชฺชลิยนฺตุ, กสฺสป, อคฺคี''ติฯ ''อุชฺชลิยนฺตุ, มหาสมณา''ติฯ สกิเทว ปญฺจ อคฺคิสตานิ อุชฺชลิยิํสุฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ''มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม อคฺคีปิ อุชฺชลิยิสฺสนฺติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ

๔๘. เตน โข ปน สมเยน เต ชฏิลา อคฺคิํ ปริจริตฺวา น สโกฺกนฺติ อคฺคิํ วิชฺฌาเปตุํฯ อถ โข เตสํ ชฏิลานํ เอตทโหสิ – ''นิสฺสํสยํ โข มหาสมณสฺส อิทฺธานุภาโว, ยถา มยํ น สโกฺกม อคฺคิํ วิชฺฌาเปตุ''นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ''วิชฺฌายนฺตุ, กสฺสป, อคฺคี''ติฯ ''วิชฺฌายนฺตุ, มหาสมณา''ติฯ สกิเทว ปญฺจ อคฺคิสตานิ วิชฺฌายิํสุฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ''มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม อคฺคีปิ วิชฺฌายิสฺสนฺติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ

๔๙. เตน โข ปน สมเยน เต ชฏิลา สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐกาสุ หิมปาตสมเยนชฺชา เนรญฺชราย อุมฺมุชฺชนฺติปิ, นิมุชฺชนฺติปิ, อุมฺมุชฺชนนิมุชฺชนมฺปิ กโรนฺติฯ อถ โข ภควา ปญฺ

จมตฺตานิ มนฺทามุขิสตานิ อภินิมฺมินิ, ยตฺถ เต ชฏิลา อุตฺตริตฺวา วิสิเพฺพสุํ ฯ อถ โข เตสํ ชฏิลานํ เอตทโหสิ – ''นิสฺสํสยํ โขมหาสมณสฺส อิทฺธานุภาโว, ยถยิมา มนฺทามุขิโย นิมฺมิตา''ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ''มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม ตาว พหู มนฺทามุขิโยปิ อภินิมฺมินิสฺสติ, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ

๕๐. เตน โข ปน สมเยน มหา อกาลเมโฆ ปาวสฺสิ, มหา อุทกวาหโก สญฺชายิฯ ยสฺมิํ ปเทเส ภควา วิหรติ, โส ปเทโส อุทเกน น โอตฺถโฏ [อุทเกน โอตฺถโฏ (สี. สฺยา.)] โหติฯ อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ''ยํนูนาหํ สมนฺตา อุทกํ อุสฺสาเรตฺวา มเชฺฌ เรณุหตาย ภูมิยา จงฺกเมยฺย''นฺติฯ อถ โข ภควา สมนฺตา อุทกํ อุสฺสาเรตฺวา มเชฺฌ เรณุหตาย ภูมิยา จงฺกมิฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโปป ชฏิโล – มาเหว โข มหาสมโณ อุทเกน วูโฬฺห อโหสีติ นาวาย สมฺพหุเลหิ ชฏิเลหิ สทฺธิํ ยสฺมิํ ปเทเส ภควา วิหรติ ตํ ปเทสํ อคมาสิฯ อทฺทสา โข อุรุเวลกสฺสโปป ชฏิโล ภควนฺตํ สมนฺตา อุทกํ อุสฺสาเรตฺวา มเชฺฌ เรณุหตาย ภูมิยา จงฺกมนฺตํ, ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''อิทํ นุ ตฺวํ, มหาสมณา''ติ? ''อยมหมสฺมิ [อาม อหมสฺมิ (สฺยา.)], กสฺสปา''ติ ภควา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา นาวาย ปจฺจุฏฺฐาสิฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสปสฺส ชฏิลสฺส เอตทโหสิ – ''มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม อุทกมฺปิ น ปวาหิสฺสติ [นปฺปสหิสฺสติ (สี.)], น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห''นฺติฯ

๕๑. อถ โข ภควโต เอตทโหสิ – ''จิรมฺปิ โข อิมสฺส โมฆปุริสสฺส เอวํ ภวิสฺสติ – 'มหิทฺธิโก โข มหาสมโณ มหานุภาโว, น เตฺวว จ โข อรหา ยถา อห'นฺติ; ยํนูนาหํ อิมํ ชฏิลํ สํเวเชยฺย''นฺติฯ อถ โข ภควา อุรุเวลกสฺสปํ ชฏิลํ เอตทโวจ – ''เนว จ โข ตฺวํ, กสฺสป, อรหา, นาปิ อรหตฺตมคฺคสมาปโนฺนฯ สาปิ เต ปฏิปทา นตฺถิ, ยาย ตฺวํ อรหา วา อสฺสสิ, อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปโนฺน''ติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโปป ชฏิโล ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''ลเภยฺยาหํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปท''นฺติฯ ตฺวํ โขสิ, กสฺสป, ปญฺจนฺนํ ชฏิลสตานํ นายโก วินายโก อโคฺค ปมุโข ปาโมโกฺขฯ เตปิ ตาว อปโลเกหิ, ยถา เต มญฺญิสฺสนฺติ ตถา เต กริสฺสนฺตีติฯ อถ โข อุรุเวลกสฺสโปป ชฏิโล เยน เต ชฏิลา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เต ชฏิเล เอตทโวจ – ''อิจฺฉามหํ , โภ, มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, ยถา ภวโนฺต มญฺญนฺติ ตถา กโรนฺตู''ติฯ ''จิรปฏิกา มยํ, โภ, มหาสมเณ อภิปฺปสนฺนา, สเจ ภวํ, มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จริสฺสติ, สเพฺพว มยํ มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จริสฺสามา''ติฯ อถ โข เต ชฏิลา เกสมิสฺสํ ชฏามิสฺสํ ขาริกาชมิสฺสํ อคฺคิหุตมิสฺสํ อุทเก ปวาเหตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ''ลเภยฺยาม มยํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท''นฺติฯ ''เอถ ภิกฺขโว''ติ ภควา อโวจ – ''สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา''ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

๕๒. อทฺทสา โข นทีกสฺสโปป ชฏิโล เกสมิสฺสํ ชฏามิสฺสํ ขาริกาชมิสฺสํ อคฺคิหุตมิสฺสํ อุทเก วุยฺหมาเน, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – ''มาเหว เม ภาตุโน อุปสโคฺค อโหสี''ติฯ ชฏิเล ปาเหสิ – คจฺฉถ เม ภาตรํ ชานาถาติฯ สามญฺจ ตีหิ ชฏิลสเตหิ สทฺธิํ เยนายสฺมา อุรุเวลกสฺสโปป เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อุรุเวลกสฺสปํ เอตทโวจ – ''อิทํ นุ โข, กสฺสป, เสโยฺย''ติ? ''อามาวุโส, อิทํ เสโยฺย''ติฯ อถ โข เต ชฏิลา เกสมิสฺสํ ชฏามิสฺสํ ขาริกาชมิสฺสํ อคฺคิหุตมิสฺสํ อุทเก ป

วาเหตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภนฺเต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

๕๓. อทฺทสา โข คยากสฺสโปป ชฏิโล เกสมิสฺสํ ชฏามิสฺสํ ขาริกาชมิสฺสํ อคฺคิหุตมิสฺสํ อุทเก วุยฺหมาเน, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – ‘‘มาเหว เม ภาตูนํ อุปสโคฺค อโหสี’’ติฯ ชฏิเล ปาเหสิ – คจฺฉถ เม ภาตโร ชานาถาติฯ สามญฺจ ทฺวีหิ ชฏิลสเตหิ สทฺธิํ เยนายสฺมา อุรุเวลกสฺสโป เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อุรุเวลกสฺสปํ เอตทโวจ – ‘‘อิทํ นุ โข, กสฺสป, เสยฺโย’’ติ? ‘‘อามาวุโส, อิทํ เสยฺโย’’ติฯ อถ โข เต ชฏิลา เกสมิสฺสํ ชฏามิสฺสํ ขาริกาชมิสฺสํ อคฺคิหุตมิสฺสํ อุทเก ปวาเหตฺวา เยน ภควา เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภนฺเต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

> ภควโต อธิฏฺฐาเนน ปญฺจ กฏฺฐสตานิ น ผาลิยึสุ, ผาลิยึสุ; อคฺคี น อุชฺชลิยึสุ, อุชฺชลิยึสุ; น วิชฺฌายิํสุ, วิชฺฌายิํสุ; ปญฺจมนฺทามุขิสตานิ อภินิมฺมินิฯ เอเตน นเยน อฑฺฒุฑฺฒปาฏิหาริยสหสฺสานิ โหนฺติฯ

๕๔. อถ โข ภควา อุรุเวลายํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน คยาสีสํ เตน ปกฺกามิ มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ ภิกฺขุสหเสฺสน สเพฺพเหว ปุราณชฏิเลหิฯ ตตฺร สุทํ ภควา คยายํ วิหรติ คยาสีเส สทฺธิํ ภิกฺขุสหเสฺสนฯ ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

[สํ. นิ. ๔.๒๙] ‘‘สพฺพํ , ภิกฺขเว, อาทิตฺตํฯ กิญฺจ, ภิกฺขเว, สพฺพํ อาทิตฺตํ? จกฺขุ อาทิตฺตํ, รูปา อาทิตฺตา, จกฺขุวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, จกฺขุสมฺผโสฺส อาทิโตฺต, ยมิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิฯ โสตํ อาทิตฺตํ, สทฺทา อาทิตฺตา, โสตวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, โสตสมฺผโสฺส อาทิโตฺต, ยมิทํ โสตสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิฯ ฆานํ อาทิตฺตํ, คนฺธา อาทิตฺตา, ฆานวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ, ฆานสมฺผโสฺส อาทิโตฺต, ยมิทํ ฆานสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิฯ ชิวฺหา อาทิตฺตา, รสา อาทิตฺตา, ชิวฺหาวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ ชิวฺหาสมฺผโสฺส อาทิโตฺต, ยมิทํ ชิวฺหาสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิฯ กาโย อาทิโตฺต, โผฏฺฐพฺพา อาทิตฺตา, กายวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ กายสมฺผโสฺส อาทิโตฺต, ยมิทํ กายสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ราคคฺคินา โทสคฺคินา

โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิฯ มโน อาทิโตฺต, ธมฺมา อาทิตฺตา, มโนวิญฺญาณํ อาทิตฺตํ มโนสมฺผโสฺส อาทิโตฺต, ยมิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตมฺปิ อาทิตฺตํฯ เกน อาทิตฺตํ? ราคคฺคินา โทสคฺคินา โมหคฺคินา อาทิตฺตํ, ชาติยา ชราย มรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุเกฺขหิ โทมนเสฺสหิ อุปายาเสหิ อาทิตฺตนฺติ วทามิฯ

‘‘เอวํ ปสฺสํ, ภิกฺขเว, สุตวา อริยสาวโก จกฺขุสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, รูเปสุปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, จกฺขุสมฺผเสฺสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมิทํ จกฺขุสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา, ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติฯ โสตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, สเทฺทสุปิ นิพฺพินฺทติ…เป.… ฆานสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ , คเนฺธสุปิ นิพฺพินฺทติ…เป.… ชิวฺหายปิ นิพฺพินฺทติ, รเสสุปิ นิพฺพินฺทติ…เป.… กายสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, โผฏฺฐเพฺพสุปิ นิพฺพินฺทติ…เป.… มนสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, ธเมฺมสุปิ นิพฺพินฺทติ, มโนวิญฺญาเณปิ นิพฺพินฺทติ, มโนสมฺผเสฺสปิ นิพฺพินฺทติ, ยมิทํ มโนสมฺผสฺสปจฺจยา อุปฺปชฺชติ เวทยิตํ สุขํ วา ทุกฺขํ วา อทุกฺขมสุขํ วา ตสฺมิมฺปิ นิพฺพินฺทติ, นิพฺพินฺทํ วิรชฺชติ, วิราคา วิมุจฺจติ, วิมุตฺตสฺมิํ วิมุตฺตมิติ ญาณํ โหติฯ ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ ปชานาตี’’ติฯ

อิมสฺมิญฺจ ปน เวยฺยากรณสฺมิํ ภญฺญมาเน ตสฺส ภิกฺขุสหสฺสสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจิํสุฯ

อาทิตฺตปริยายสุตฺตํ นิฏฺฐิตํฯ

อุรุเวลปาฏิหาริยํ ตติยภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๑๓. พิมฺพิสารสมาคมกถา

๕๕. อถ โข ภควา คยาสีเส ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน ราชคหํ เตน จาริกํ ปกฺกามิ, มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ ภิกฺขุสหเสฺสน สเพฺพเหว ปุราณชฏิเลหิฯ อถ โข ภควา อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน ราชคหํ ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา ราชคเห วิหรติ ลฏฺฐิวเน [ลฏฺฐิวนุยฺยาเน (สฺยา.)] สุปฺปติเฏฺฐ เจติเยฯ อโสฺสสิ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร – สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุโตฺต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต ราชคหํ อนุปฺปโตฺต ราชคเห วิหรติ ลฏฺฐิวเน สุปฺปติเฏฺฐ เจติเยฯ ตํ โข ปน ภควนฺตํ [ภวนฺตํ (ก.)] โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสโทฺท อพฺภุคฺคโต – อิติปิ โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ วิชฺชาจรณสมฺปโนฺน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุโทฺธ ภควา [ภควาติ (ก.)]ฯ โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณิํ ปชํ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติฯ โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มเชฺฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติฯ สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติฯ

อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ทฺวาทสนหุเตหิ [ทฺวาทสนิยุเตหิ (โยชนา)] มาคธิเกหิ พฺราหฺมณคหปติเกหิ ปริวุโต เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เตปิ โข ทฺวาทสนหุตา มาคธิกา พฺราหฺมณคหปติกาอเปฺปกเจฺจ ภควนฺตํ อภิวา

เทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อเปฺปกเจฺจ ภควตา สทฺธึ สโมฺมทึสุ, สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อเปฺปกเจฺจ เยน ภควา เตนญฺชลึ ปณาเมตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อเปฺปกเจฺจ ภควโต สนฺติเก นามโคตฺตํ สาเวตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, อเปฺปกเจฺจ ตุณฺหีภูตา เอกมนฺตํ นิสีทึสุฯ อถ โข เตสํ ทฺวาทสนหุตานํ [ทฺวาทสนิยุตานํ (โยชนา)] มาคธิกานํ พฺราหฺมณคหปติกานํ เอตทโหสิ – ''กึ นุ โข มหาสมโณ อุรุเวลกสฺสเป พฺรหฺมจริยํ จรติ, อุทาหุ อุรุเวลกสฺสโป มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จรตี''ติ? อถ โข ภควา เตสํ ทฺวาทสนหุตานํ มาคธิกานํ พฺราหฺมณคหปติกานํ เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย อายสฺมนฺตํ อุรุเวลกสฺสปํ คาถาย อชฺฌภาสิ –

''กิเมว ทิสฺวา อุรุเวลวาสิ, ปหาสิ อคฺคึ กิสโกวทาโน;
ปุจฺฉามิ ตํ กสฺสป, เอตมตฺถํ กถํ ปหีนํ ตว อคฺคิหุตฺตนฺติฯ

''รูเป จ สเทฺท จ อโถ รเส จ;
กามิตฺถิโย จาภิวทนฺติ ยญฺญา;
เอตํ มลนฺติ อุปธีสุ ญตฺวา;
ตสฺมา น ยิเฎฺฐ น หุเต อรญฺชินฺติฯ

''เอเตฺถว เต มโน น รมิตฺถ (กสฺสปาติ ภควา);
รูเปสุ สเทฺทสุ อโถ รเสสุ;
อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก;
รโต มโน กสฺสป, พฺรูหิ เมตนฺติฯ

''ทิสฺวา ปทํ สนฺตมนูปธีกํ;
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตํ;
อนญฺญถาภาวิมนญฺญเนยฺยํ;
ตสฺมา น ยิเฎฺฐ น หุเต อรญฺชิ''นฺติฯ

๕๖. อถ โข อายสฺมา อุรุเวลกสฺสโป อุฎฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภควโตปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ – ''สตฺถา เม, ภเนฺต, ภควา, สาวโกหมสฺมิ; สตฺถา เม, ภเนฺต, ภควา, สาวโกหมสฺมี''ติฯ อถ โข เตสํ ทฺวาทสนหุตานํ มาคธิกานํ พฺราหฺมณคหปติกานํ เอตทโหสิ – ''อุรุเวลกสฺสโป มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จรตี''ติฯ อถ โข ภควา เตสํ ทฺวาทสนหุตานํ มาคธิกานํ พฺราหฺมณคหปติกานํ เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย อนุปุพฺพึ กถํ กเถสิ, เสยฺยถิทํ – ทานกถํ สีลกถํ สคฺคกถํ กามานํ อาทีนวํ โอการํ สํกิเลสํ เนกฺขเมฺม อานิสํสํ ปกาเสสิฯ ยทา เต ภควา อญฺญาสิ กลฺลจิเตฺต มุทุจิเตฺต วินีวรณจิเตฺต อุทคฺคจิเตฺต ปสนฺนจิเตฺต, อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกํสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ – ทุกฺขํ, สมุทยํ, นิโรธํ, มคฺคํฯ เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฎิคฺคเณฺหยฺย, เอวเมว เอกาทสนหุตานํ มาคธิกานํ พฺราหฺมณคหปติกานํ พิมฺพิสารปฺปมุขานํ ตสฺมึ เยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ เอกนหุตํ อุปาสกตฺตํ ปฎิเวเทสิฯ

๕๗. อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ทิฎฺฐธโมฺม ปตฺตธโมฺม วิทิตธโมฺม ปริโยคาฬฺหธโมฺม ติณฺณวิจิกิโจฺฉ วิคตกถํกโถ เวสารชฺชปฺปโตฺต อปรปฺปจฺจโย สตฺถุสาสเน ภควนฺตํ

เอตทโวจ – ‘‘ปุเพฺพ เม, ภนฺเต, กุมารสฺส สโต ปญฺจ อสฺสาสกา อเหสุํ, เต เม เอตรหิ สมิทฺธาฯ ปุเพฺพ เม, ภนฺเต, กุมารสฺส สโต เอตทโหสิ – ‘อโห วต มํ รเชฺช อภิสิเญฺจยฺยุ’นฺติ, อยํ โข เม, ภนฺเต, ปฐโม อสฺสาสโก อโหสิ, โส เม เอตรหิ สมิโทฺธฯ ‘ตสฺส จ เม วิชิตํ อรหํ สมฺมาสมฺพุโทฺธ โอกฺกเมยฺยา’ติ, อยํ โข เม, ภนฺเต, ทุติโย อสฺสาสโก อโหสิ, โส เม เอตรหิ สมิโทฺธฯ ‘ตญฺจาหํ ภควนฺตํ ปยิรุปาเสยฺย’นฺติ, อยํ โข เม, ภนฺเต, ตติโยอสฺสาสโก อโหสิ, โส เม เอตรหิ สมิโทฺธฯ ‘โส จ เม ภควา ธมฺมํ เทเสยฺยา’ติ, อยํ โข เม, ภนฺเต, จตุโตฺถ อสฺสาสโก อโหสิ, โส เม เอตรหิ สมิโทฺธฯ ‘ตสฺส จาหํ ภควโต ธมฺมํ อาชาเนยฺย’นฺติ, อยํ โข เม, ภนฺเต, ปญฺจโม อสฺสาสโก อโหสิ, โส เม เอตรหิ สมิโทฺธฯ ปุเพฺพ เม, ภนฺเต, กุมารสฺส สโต อิเม ปญฺจ อสฺสาสกา อเหสุํ, เต เม เอตรหิ สมิทฺธาฯ อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ, ภนฺเต, เสยฺยถาปิ, ภนฺเต, นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุเชฺชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิเกฺขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปโชฺชตํ ธาเรยฺย จกฺขุมโนฺต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ – เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธโมฺม ปกาสิโตฯ เอสาหํ, ภนฺเต, ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมญฺจ, ภิกฺขุสงฺฆญฺจฯ อุปาสกํ มํ [มํ ภนฺเต (ก.)], ภควา ธาเรตุ อชฺชตเคฺค ปาณุเปตํ สรณํ คตํ, อธิวาเสตุ จ เม, ภนฺเต, ภควา , สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธิํ ภิกฺขุสเงฺฆนา’’ติ ฯ อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวนฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฎฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ – ‘‘กาโล, ภนฺเต, นิฎฺฐิตํ ภตฺต’’นฺติฯ

๕๘. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปาวิสิ มหตา ภิกฺขุสเงฺฆน สทฺธิํ ภิกฺขุสหเสฺสน สเพฺพเหว ปุราณชฏิเลหิฯ เตน โข ปน สมเยน สโกฺก เทวานมิโนฺท มาณวกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ปุรโต ปุรโต คจฺฉติ อิมา คาถาโย คายมาโน –

‘‘ทโนฺต ทเนฺตหิ สห ปุราณชฏิเลหิ, วิปฺปมุโตฺต วิปฺปมุเตฺตหิ;
สิงฺคีนิกฺขสวโณฺณ, ราชคหํ ปาวิสิ ภควาฯ

‘‘มุโตฺต มุเตฺตหิ สห ปุราณชฏิเลหิ, วิปฺปมุโตฺต วิปฺปมุเตฺตหิ;
สิงฺคีนิกฺขสวโณฺณ, ราชคหํ ปาวิสิ ภควาฯ

‘‘ติโณฺณติเณฺณหิ สห ปุราณชฏิเลหิ;
วิปฺปมุโตฺต วิปฺปมุเตฺตหิ;
สิงฺคีนิกฺขสฺวโณฺณ;
ราชคหํ ปาวิสิ ภควาฯ

‘‘สโนฺต สเนฺตหิ สห ปุราณชฏิเลหิ;
วิปฺปมุโตฺต วิปฺปมุเตฺตหิ;
สิงฺคีนิกฺขสวโณฺณ;
ราชคหํ ปาวิสิ ภควาฯ

‘‘ทสวาโส ทสพโล, ทสธมฺมวิทู ทสภิ จุเปโต;

โส ทสสตปริวาโร [ปริวารโก (ก.)]ราชคหํ, ปาวิสิ ภควา’’ติฯ

มนุสฺสาสกฺกํ เทวานมินฺทํ ปสฺสิตฺวา เอวมาหํสุ – ‘‘อภิรูโป วตายํ มาณวโก, ทสฺสนีโย วตายํ มาณวโก, ปาสาทิโก วตายํ มาณวโกฯ กสฺส นุ โข อยํ มาณวโก’’ติ? เอวํ วุตฺเต สกฺโก เทวานมินฺโท เต มนุสฺเส คาถาย อชฺฌภาสิ –

‘‘โย ธีโร สพฺพธิ ทนฺโต, สุทฺโธ อปฺปฏิปุคฺคโล;
อรหํ สุคโต โลเก, ตสฺสาหํ ปริจารโก’’ติฯ

๕๙. อถ โข ภควา เยน รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปตฺวา สมฺปวาเรตฺวา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสินฺนสฺส โข รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส เอตทโหสิ [จูฬว. ๓๐๗] – ‘‘กตฺถ นุ โข ภควา วิหเรยฺย? ยํ อสฺส คามโต เนว อวิทูเร น อจฺจาสนฺเน, คมนาคมนสมฺปนฺนํ, อตฺถิกานํ อตฺถิกานํ มนุสฺสานํ อภิกฺกมนียํ, ทิวา อปฺปากิณฺณํ [อปฺปกิณฺณํ (สี. สฺยา.), อโพฺภกิณฺณํ (ก.)], รตฺตึ อปฺปสทฺทํ อปฺปนิโคฺฆสํ วิชนวาตํ, มนุสฺสราหเสฺสยฺยกํ, ปฏิสลฺลานสารุปฺป’’นฺติฯ อถ โข รญฺโญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อิทํ โข อมฺหากํ เวฬุวนํ อุยฺยานํ คามโต เนว อวิทูเร น อจฺจาสนฺเน คมนาคมนสมฺปนฺนํ อตฺถิกานํ อตฺถิกานํ มนุสฺสานํ อภิกฺกมนียํ ทิวา อปฺปากิณฺณํ รตฺตึ อปฺปสทฺทํ อปฺปนิโคฺฆสํ วิชนวาตํ มนุสฺสราหเสฺสยฺยกํ ปฏิสลฺลานสารุปฺปํฯ ยํนูนาหํ เวฬุวนํ อุยฺยานํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทเทยฺย’’นฺติฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร โสวณฺณมยํ ภิงฺการํ คเหตฺวา ภควโต โอโณเชสิ – ‘‘เอตาหํ, ภนฺเต, เวฬุวนํ อุยฺยานํ พุทฺธปฺปมุขสฺส ภิกฺขุสงฺฆสฺส ทมฺมี’’ติฯ ปฏิคฺคเหสิ ภควา อารามํฯ อถ โข ภควา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุเตฺตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาราม’’นฺติฯ

พิมฺพิสารสมาคมกถา นิฏฺฐิตาฯ

๑๔. สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปพฺพชฺชากถา

๖๐. เตน โข ปน สมเยน สญฺจโย [สญฺชโย (สี. สฺยา.)] ปริพฺพาชโก ราชคเห ปฏิวสติ มหติยา ปริพฺพาชกปริสาย สทฺธึ อฑฺฒเตยฺเยหิ ปริพฺพาชกสเตหิฯ เตน โข ปน สมเยน สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา สญฺจเย ปริพฺพาชเก พฺรหฺมจริยํ จรนฺติฯ เตหิ กติกา กตา โหติ – โย ปฐมํ อมตํ อธิคจฺฉติ, โส อิตรสฺส อาโรเจตูติฯ อถ โข อายสฺมา อสฺสชิ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ ปาสาทิเกน อภิกฺกนฺเตน ปฏิกฺกนฺเตน อาโลกิเตน วิโลกิเตน สมิญฺชิเตน ปสาริเตน, โอกฺขิตฺตจกฺขุ อิริยาปถสมฺปนฺโนฯ อทฺทสา โข สาริปุโตฺต ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อสฺสชึ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ ปาสาทิเกน อภิกฺกนฺเตน ปฏิกฺกนฺเตน อาโลกิเตน วิโลกิเตน สมิญฺชิเตน ปสาริเตน โอกฺขิตฺตจกฺขุํ อิริยาปถสมฺปนฺนํฯ ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ – ‘‘เย วต โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา, อยํ เตสํ ภิกฺขุ อญฺญตโรฯ ยํนูนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุเจฺฉยฺยํ – ‘กํสิ ตฺวํ, อาวุโส, อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โก วา เต สตฺถา, กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ

โรเจสี’’’ติ? อถ โข สาริปุตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อกาโล โข อิมํ ภิกฺขุํ ปุจฺฉิตุํ, อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ ปิณฺฑาย จรติฯ ยํนูนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนฺพเนฺธยฺยํ, อตฺถิเกหิ อุปญฺญาตํ มคฺค’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา อสฺสชิ ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตํ อาทาย ปฏิกฺกมิฯ อถ โข สาริปุตฺโตปิ ปริพฺพาชโก เยนายสฺมา อสฺสชิ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมตา อสฺสชินา สทฺธิํ สโมฺมทิ, สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข สาริปุโตฺต ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อสฺสชิํ เอตทโวจ – ‘‘วิปฺปสนฺนานิ โข เต, อาวุโส, อินฺทฺริยานิ, ปริสุโทฺธ ฉวิวโณฺณ ปริโยทาโตฯ กํสิ ตฺวํ, อาวุโส, อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โก วา เต สตฺถา, กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสี’’ติ? ‘‘อตฺถาวุโส, มหาสมโณ สกฺยปุโตฺต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, ตาหํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โส จ เม ภควา สตฺถา, ตสฺส จาหํ ภควโต ธมฺมํ โรเจมี’’ติฯ ‘‘กิํวาที ปนายสฺมโต สตฺถา, กิมกฺขายี’’ติ? ‘‘อหํ โข, อาวุโส, นโว อจิรปพฺพชิโต, อธุนาคโต อิมํ ธมฺมวินยํ, น ตาหํ สโกฺกมิ วิตฺถาเรน ธมฺมํ เทเสตุํ, อปิ จ เต สํขิเตฺตน อตฺถํ วกฺขามี’’ติฯ อถ โข สาริปุโตฺต ปริพฺพาชโก อายสฺมนฺตํ อสฺสชิํ เอตทโวจ – ‘‘โหตุ, อาวุโส –

> ‘‘อปฺปํวา พหุํ วา ภาสสฺสุ, อตฺถํเยว เม พฺรูหิ;
> อเตฺถเนว เม อโตฺถ, กิํ กาหสิ พฺยญฺชนํ พหุ’’นฺติฯ

อถ โข อายสฺมา อสฺสชิ สาริปุตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส อิมํ ธมฺมปริยายํ อภาสิ –

> [อป. ๑.๑.๒๘๖ เถราปทาเนปิ]‘‘เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา, เตสํ เหตุํ ตถาคโต อาห;
> เตสญฺจ โย นิโรโธ, เอวํวาที มหาสมโณ’’ติฯ

อถ โข สาริปุตฺตสฺส ปริพฺพาชกสฺส อิมํ ธมฺมปริยายํ สุตฺวา วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ‘‘ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺม’’นฺติฯ

> [อป. ๑.๑.๒๘๙ เถราปทาเนปิ]เอเสวธโมฺม ยทิ ตาวเทว, ปจฺจพฺยตฺถ ปทมโสกํ;
> อทิฏฺฐํ อพฺภตีตํ, พหุเกหิ กปฺปนหุเตหีติฯ

๖๑. อถ โข สาริปุโตฺต ปริพฺพาชโก เยน โมคฺคลฺลาโน ปริพฺพาชโก เตนุปสงฺกมิฯ อทฺทสา โข โมคฺคลฺลาโน ปริพฺพาชโก สาริปุตฺตํ ปริพฺพาชกํ ทูรโตว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน สาริปุตฺตํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ – ‘‘วิปฺปสนฺนานิ โข เต, อาวุโส, อินฺทฺริยานิ, ปริสุโทฺธ ฉวิวโณฺณ ปริโยทาโตฯ กจฺจิ นุ ตฺวํ, อาวุโส, อมตํ อธิคโต’’ติ? ‘‘อามาวุโส, อมตํ อธิคโต’’ติฯ ‘‘ยถากถํ ปน ตฺวํ, อาวุโส, อมตํ อธิคโต’’ติ? ‘‘อิธาหํ, อาวุโส, อทฺทสํ อสฺสชิํภิกฺขุํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ ปาสาทิเกน อภิกฺกเนฺตน ปฏิกฺกเนฺตน อาโลกิเตน วิโลกิเตน สมิญฺชิเตน ปสาริเตน โอกฺขิตฺตจกฺขุํ อิริยาปถสมฺปนฺนํฯ ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ – ‘เย วต โลเก อรหโนฺต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา, อยํ เตสํ ภิกฺขุ อญฺญตโรฯ ยํนูนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ อุปสงฺกมิตฺวา ปุเจฺฉยฺยํ – กํสิ ตฺวํ, อาวุโส อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โก วา เต สตฺถา, กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสี’’’ติฯ ตสฺส มยฺหํ, อาวุโส, เอตทโหสิ – ‘‘อกาโล โข อิมํ ภิกฺขุํ ปุจฺฉิตุํ อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ ปิณฺฑาย จรติ, ยํนูนาหํ อิมํ ภิกฺขุํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนฺพเนฺธยฺยํ อตฺถิเกหิ อุปญฺญาตํ มคฺค’’นฺติฯ อถ โข, อาวุโส, อสฺสชิ ภิกฺขุ ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปิณฺฑปาตํ อาทาย ปฏิกฺกมิฯ อถ ขฺวาหํ, อาวุโส, เยน อสฺสชิ ภิกฺขุ เตนุปสงฺกมิํ, อุปสงฺกมิตฺวา อสฺสชินา ภิกฺขุนา สทฺธิํ สโมฺมทิํ, สโมฺมทนียํ กถํ สารณียํ วีติสาเรตฺวา เอ

กมนฺตํ อฏฺฐาสิํฯ เอกมนฺตํ ฐิโต โข อหํ, อาวุโส, อสฺสชิํ ภิกฺขุํ เอตทโวจํ – ‘‘วิปฺปสนฺนานิ โข เต, อาวุโส, อินฺทฺริยานิ, ปริสุทฺโธ ฉวิวณฺโณ ปริโยทาโตฯ ‘กํสิ ตฺวํ, อาวุโส, อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โก วา เต สตฺถา, กสฺส วา ตฺวํ ธมฺมํ โรเจสี’’’ติ? ‘อตฺถาวุโส, มหาสมโณ สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต, ตาหํ ภควนฺตํ อุทฺทิสฺส ปพฺพชิโต, โส จ เม ภควา สตฺถา, ตสฺส จาหํ ภควโต ธมฺมํ โรเจมี’ติฯ ‘กิํวาที ปนายสฺมโต สตฺถา กิมกฺขายี’ติ ฯ ‘อหํ โข, อาวุโส, นโว อจิรปพฺพชิโต อธุนาคโต อิมํ ธมฺมวินยํ, น ตาหํ สโกฺกมิ วิตฺถาเรน ธมฺมํ เทเสตุํ, อปิ จ เต สํขิเตฺตน อตฺถํ วกฺขามี’’’ติ ฯ อถ ขฺวาหํ, อาวุโส, อสฺสชิํ ภิกฺขุํ เอตทโวจํ – ‘‘โหตุ, อาวุโส,

> อปฺปํ วา พหุํ วา ภาสสฺสุ, อตฺถํเยว เม พฺรูหิ;
> อเตฺถเนว เม อโตฺถ, กิํ กาหสิ พฺยญฺชนํ พหุ’’นฺติฯ

อถ โข, อาวุโส, อสฺสชิ ภิกฺขุ อิมํ ธมฺมปริยายํ อภาสิ –

> ‘‘เย ธมฺมา เหตุปฺปภวา, เตสํ เหตุํ ตถาคโต อาห;
> เตสญฺจ โย นิโรโธ, เอวํวาที มหาสมโณ’’ติฯ

อถ โข โมคฺคลฺลานสฺส ปริพฺพาชกสฺส อิมํ ธมฺมปริยายํสุตฺวา วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุํ อุทปาทิ – ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพํ ตํ นิโรธธมฺมนฺติฯ

> เอเสว ธโมฺม ยทิ ตาวเทว, ปจฺจพฺยตฺถ ปทมโสกํ;
> อทิฏฺฐํ อพฺภตีตํ, พหุเกหิ กปฺปนหุเตหีติฯ

๖๒. อถ โข โมคฺคลฺลาโน ปริพฺพาชโก สาริปุตฺตํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ ‘‘คจฺฉาม มยํ, อาวุโส, ภควโต สนฺติเก, โส โน ภควา สตฺถา’’ติฯ ‘‘อิมานิ โข, อาวุโส, อฑฺฒเตยฺยานิ ปริพฺพาชกสตานิ อเมฺห นิสฺสาย อเมฺห สมฺปสฺสนฺตา อิธ วิหรนฺติ, เตปิ ตาว อปโลเกม [อปโลกาม (ก)]ฯ ยถา เต มญฺญิสฺสนฺติ, ตถา เต กริสฺสนฺตี’’ติฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เยน เต ปริพฺพาชกา เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา เต ปริพฺพาชเก เอตทโวจุํ – ‘‘คจฺฉาม มยํ, อาวุโส, ภควโต สนฺติเก, โส โน ภควา สตฺถา’’ติฯ ‘‘มยํ อายสฺมเนฺต นิสฺสาย อายสฺมเนฺต สมฺปสฺสนฺตา อิธ วิหราม, สเจ อายสฺมนฺตา มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จริสฺสนฺติ, สเพฺพว มยํ มหาสมเณ พฺรหฺมจริยํ จริสฺสามา’’ติฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เยน สญฺจโย ปริพฺพาชโก เตนุปสงฺกมิํสุ, อุปสงฺกมิตฺวา สญฺจยํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจุํ – ‘‘คจฺฉาม มยํ, อาวุโส, ภควโต สนฺติเก, โส โน ภควา สตฺถา’’ติฯ ‘‘อลํ, อาวุโส, มา อคมิตฺถ, สเพฺพว ตโย อิมํ คณํ ปริหริสฺสามา’’ติฯ ทุติยมฺปิ โข…เป.… ตติยมฺปิ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา สญฺจยํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจุํ – ‘‘คจฺฉาม มยํ, อาวุโส, ภควโต สนฺติเก, โส โน ภควา สตฺถา’’ติฯ ‘‘อลํ, อาวุโส, มา อคมิตฺถ, สเพฺพว ตโย อิมํ คณํ ปริหริสฺสามา’’ติฯ อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา ตานิ อฑฺฒเตยฺยานิ ปริพฺพาชกสตานิ อาทาย เยน เวฬุวนํ เตนุปสงฺกมิํสุฯ สญฺจยสฺส ปน ปริพฺพาชกสฺส ตเตฺถว อุณฺหํ โลหิตํ มุขโต อุคฺคญฺฉิฯ

อทฺทสา โข ภควา [ภควาเต (ก)] สาริปุตฺตโมคฺคลฺลาเน ทูรโตว อาคจฺฉเนฺต, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘เอเต, ภิกฺขเว, เทฺว สหายกา อาคจฺฉนฺติ, โกลิโต อุปติโสฺส จฯ เอตํ เม สาวกยุคํ ภวิสฺสติ อคฺคํ ภทฺทยุค’’นฺติฯ

คมฺภีเรญาณวิสเย, อนุตฺตเร อุปธิสงฺขเย;
วิมุตฺเตฺต อปฺปเตฺต เวฬุวนํ, อถ เน สตฺถา พฺยากาสิฯ

เอเต เทฺว สหายกา, อาคจฺฉนฺติ โกลิโต อุปติโสฺส จ;
เอตํ เม สาวกยุคํ, ภวิสฺสติ อคฺคํ ภทฺทยุคนฺติฯ

อถ โข สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานา เยน ภควา เตนุปสงฺกมิํสุ , อุปสงฺกมิตฺวา

ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ – ‘‘ลเภยฺยาม มยํ, ภเนฺต, ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยาม อุปสมฺปท’’นฺติฯ ‘‘เอถ ภิกฺขโว’’ติ ภควา อโวจ – ‘‘สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรถ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ สาว เตสํ อายสฺมนฺตานํ อุปสมฺปทา อโหสิฯ

อภิญฺญาตานํ ปพฺพชฺชา

๖๓. เตน โข ปน สมเยน อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา มาคธิกา กุลปุตฺตา ภควติ พฺรหฺมจริยํ จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – อปุตฺตกตาย ปฏิปโนฺน สมโณ โคตโม, เวธพฺยาย ปฏิปโนฺน สมโณ โคตโม, กุลุปเจฺฉทาย ปฏิปโนฺน สมโณ โคตโม, อิทานิ อเนน ชฏิลสหสฺสํ ปพฺพาชิตํ, อิมานิ จ อฑฺฒเตยฺยานิ ปริพฺพาชกสตานิ สญฺจยานิ [สเญฺชยฺยานิ (สี.), สญฺชยานิ (สฺยา.)]ปพฺพาชิตานิฯ อิเม จ อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา มาคธิกา กุลปุตฺตา สมเณ โคตเม พฺรหฺมจริยํ จรนฺตีติฯ อปิสฺสุ ภิกฺขู ทิสฺวา อิมาย คาถาย โจเทนฺติ –

‘‘อาคโต โข มหาสมโณ, มาคธานํ คิริพฺพชํ;
สเพฺพ สญฺจเย เนตฺวาน [สเญฺชยฺยเก เนตฺวา (สี.)], กํสุ ทานิ นยิสฺสตี’’ติฯ

อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… น, ภิกฺขเว, โส สโทฺท จิรํ ภวิสฺสติ, สตฺตาหเมว ภวิสฺสติ, สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิสฺสติฯ เตน หิ, ภิกฺขเว, เย ตุเมฺห อิมาย คาถาย โจเทนฺติ –

‘‘อาคโต โข มหาสมโณ, มาคธานํ คิริพฺพชํ;
สเพฺพ สญฺจเย เนตฺวาน, กํสุ ทานิ นยิสฺสตี’’ติฯ

เต ตุเมฺห อิมาย คาถาย ปฏิโจเทถ –

‘‘นยนฺติ เว มหาวีรา, สทฺธเมฺมน ตถาคตา;
ธเมฺมน นยมานานํ [นียมานานํ (ก.)], กา อุสูยา [อุสฺสุยา (ก.)] วิชานต’’นฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อิมาย คาถาย โจเทนฺติ –

‘‘อาคโต โข มหาสมโณ, มาคธานํ คิริพฺพชํ;
สเพฺพ สญฺจเย เนตฺวาน, กํสุ ทานิ นยิสฺสตี’’ติฯ

ภิกฺขู เต มนุเสฺส อิมาย คาถาย ปฏิโจเทนฺติ –

“นยนฺติ เว มหาวีรา, สทฺธเมฺมน ตถาคตา;
ธเมฺมน นยมานานํ, กา อุสูยา วิชานต”นฺติฯ

มนุสฺสา ธเมฺมน กิร สมณา สกฺยปุตฺติยา เนนฺติ โน อธเมฺมนาติ สตฺตาหเมว โส สโทฺท อโหสิ, สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิฯ

สาริปุตฺตโมคฺคลฺลานปพฺพชฺชากถา นิฏฺฐิตาฯ

จตุตฺถภาณวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๑๕. อุปชฺฌายวตฺตกถา

๖๔. เตนโข ปน สมเยน ภิกฺขู อนุปชฺฌายกา อนาจริยกา [อิทํ ปทํ สี. สฺยา. โปตฺถเกสุ นตฺถิ]อโนวทิยมานา อนนุสาสิยมานา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จรนฺติ; มนุสฺสานํ [เต มนุสฺสานํ (ก.)] ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริสายนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ; สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนฺติ; ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – “กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติ; มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ, อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริสายนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ; สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสนฺติ; ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหริสฺสนฺติ เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณโภชเน”ติฯ

อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา สนฺตุฏฺฐา ลชฺชิโน กุกฺกุจฺจกา สิกฺขากามา, เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – “กถญฺหิ นาม ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติ; มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ, อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริสายนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ; สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสนฺติ; ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหริสฺสนฺตี”ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู…เป.… ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ

อถ โข ภควา เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉิ – “สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จรนฺติ, มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริสายนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนฺติ, ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหรนฺตี”ติ? “สจฺจํ ภควา”ติฯ วิครหิ พุโทฺธภควา – “อนนุจฺฉวิกํ, ภิกฺขเว, เตสํ โมฆปุริสานํ อนนุโลมิกํ อปฺปติรูปํ อสฺสามณกํ อกปฺปิยํ อกรณียํฯ กถญฺหิ นาม เต, ภิกฺขเว, โมฆปุริสา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติ, มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนา

เมสฺสนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริสายนีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสนฺติ, ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหริสฺสนฺติฯ เนตํ, ภิกฺขเว, อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย, ปสนฺนานํ วา ภิโยฺยภาวายฯ อถ เขฺวตํ, ภิกฺขเว, อปฺปสนฺนานเญฺจว อปฺปสาทาย, ปสนฺนานญฺจ เอกจฺจานํ อญฺญถตฺตายา''ติฯ อถ โข ภควา เต ภิกฺขู อเนกปริยาเยน วิครหิตฺวา ทุพฺภรตาย ทุโปฺปสตาย มหิจฺฉตาย อสนฺตุฏฺฐิตาย [อสนฺตุฏฺฐิยา (สี.), อสนฺตุฏฺฐตาย (สฺยา)] สงฺคณิกาย โกสชฺชสฺส อวณฺณํ ภาสิตฺวา อเนกปริยาเยน สุภรตาย สุโปสตาย อปฺปิจฺฉสฺส สนฺตุฏฺฐสฺส สเลฺลขสฺส ธุตสฺส ปาสาทิกสฺส อปจยสฺส วีริยารมฺภสฺส [วิริยารมฺภสฺส (สี. สฺยา.)] วณฺณํ ภาสิตฺวา ภิกฺขูนํ ตทนุจฺฉวิกํ ตทนุโลมิกํ ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

๖๕. ''อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุปชฺฌายํฯ อุปชฺฌาโย, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกมฺหิ ปุตฺตจิตฺตํ อุปฏฺฐเปสฺสติ , สทฺธิวิหาริโก อุปชฺฌายมฺหิ ปิตุจิตฺตํ อุปฏฺฐเปสฺสติฯ เอวํ เต อญฺญมญฺญํ สคารวา สปฺปติสฺสา สภาควุตฺติโน วิหรนฺตา อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุฑฺฒิํ วิรุฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อุปชฺฌาโย คเหตโพฺพ – เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – 'อุปชฺฌาโย เม, ภเนฺต, โหหิ; อุปชฺฌาโย เม, ภเนฺต, โหหิ; อุปชฺฌาโย เม, ภเนฺต, โหหี'ติฯ สาหูติ วา ลหูติ วา โอปายิกนฺติ วา ปติรูปนฺติ วา ปาสาทิเกน สมฺปาเทหีติ วา กาเยน วิญฺญาเปติ, วาจาย วิญฺญาเปติ, กาเยน วาจาย [น วาจาย (ก.)]วิญฺญาเปติ, คหิโต โหติ อุปชฺฌาโย; น กาเยน วิญฺญาเปติ, น วาจาย วิญฺญาเปติ , น กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, น คหิโต โหติ อุปชฺฌาโยฯ

๖๖. [จูฬว. ๓๗๖ อาทโย]''สทฺธิวิหาริเกน, ภิกฺขเว, อุปชฺฌายมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

''กาลเสฺสว วุฏฺฐาย อุปาหนา โอมุญฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตนโธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํฯ อุปชฺฌายมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

''สเจ อุปชฺฌาโย คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก [สอุทโก (ก.)]ทาตโพฺพฯ สเจ อุปชฺฌาโย ปจฺฉาสมณํ อากงฺขติ, ติมณฺฑลํ ปฏิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฏิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อุปชฺฌายสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํฯ นาติทูเร คนฺตพฺพํ, นาจฺจาสเนฺน คนฺตพฺพํ, ปตฺตปริยาปนฺนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ น อุปชฺฌายสฺส ภณมานสฺส อนฺตรนฺตรา กถา โอปาเตตพฺพาฯ อุปชฺฌาโย อาปตฺติสามนฺตา ภณมาโน นิวาเรตโพฺพฯ

''นิวตฺตเนฺตน ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํ; จีวรํ

สงฺฆริตพฺพํ, จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มชฺเฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, อุปชฺฌาโย จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ อุปชฺฌาโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพ ฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฎิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํอปฺปฎิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อุปชฺฌายมฺหิ วุฎฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฎิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌาโย นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฎิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฎิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฎิยาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌาโย ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย อุปชฺฌายสฺส ปิฎฺฐิโต ปิฎฺฐิโต คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฎิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฎิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฎิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร อุปชฺฌายสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฎิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิ อุปชฺฌายสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อุปชฺฌายสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฎิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, อุปชฺฌาโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ อุทฺทิสาเปตุกาโม โหติ, อุทฺทิสิตโพฺพฯ สเจ ปริปุจฺฉิตุกาโม โหติ, ปริปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมิํ วิหาเร อุปชฺฌาโย วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ [ภิสิพิโมฺพหนํ (สี. สฺยา.)] นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพฯ ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน , อสงฺฆเฎฺฎเนฺตน กวาฎปิฎฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ มญฺจปฎิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพาฯ เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ,

โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฏิปาทกาโอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺติํ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺติํ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ อุปชฺฌายสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา ฯ สเจ อุปชฺฌาโย ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ ปริวาสารโห, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อุปชฺฌายสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อุปชฺฌาโย มูลาย ปฏิกสฺสนารโห โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อุปชฺฌายํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ อุปชฺฌาโย มานตฺตารโห โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อุปชฺฌายสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อุปชฺฌาโย อพฺภานารโห โหติ, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อุปชฺฌายํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สโงฺฆ อุปชฺฌายสฺสกมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ [นิยสํ (ก.)] วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ

กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อุปชฺฌายสฺส กมฺมํ น กเรยฺย ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ สเงฺฆน กมฺมํ ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, สทฺธิวิหาริเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌาโย สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

''สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน โธวิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน กาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, สทฺธิวิหาริเกน ปจิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ [รเชตพฺพํ (สี. สฺยา.)] โหติ, สทฺธิวิหาริเกน รชิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อุปชฺฌายสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน [รเชเนฺตน (สี. สฺยา.)]สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ, น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ

''น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉา เอกจฺจสฺส ปตฺตํ ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, น เอกจฺจสฺส จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส เกสา เฉเทตพฺพา [เฉตฺตพฺพา (สี.), เฉทิตพฺพา (ก.)], น เอกเจฺจน เกสา เฉทาเปตพฺพา; น เอกจฺจสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ, น เอกเจฺจน ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส เวยฺยาวโจฺจ [เวยฺยาวจฺจํ (กตฺถจิ)] กาตโพฺพ , น เอกเจฺจน เวยฺยาวโจฺจ การาเปตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ, น เอกโจฺจ ปจฺฉาสมโณ อาทาตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปิณฺฑปาโต นีหริตโพฺพ, น เอกเจฺจน ปิณฺฑปาโต นีหราเปตโพฺพ; น อุปชฺฌายํ อนาปุจฺฉาคาโม ปวิสิตโพฺพ; น สุสานํ คนฺตพฺพํ; น ทิสา ปกฺกมิตพฺพาฯ สเจ อุปชฺฌาโย คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ; วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพ''นฺติฯ

อุปชฺฌายวตฺตํ นิฏฺฐิตํฯ

๑๖. สทฺธิวิหาริกวตฺตกถา

๖๗. [จูฬว. ๓๗๘ อาทโย]''อุปชฺฌาเยน, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

''อุปชฺฌาเยน, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริโก สงฺคเหตโพฺพ อนุคฺคเหตโพฺพ อุเทฺทเสน ปริปุจฺฉาย โอวาเทน อนุสาสนิยาฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ปตฺโต โหติ, สทฺธิวิหาริกสฺส ปตฺโต น โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิวิหาริกสฺส ปตฺโต ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส ปตฺโต อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส จีวรํ โหติ, สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ น โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อุปชฺฌายสฺส ปริกฺขาโร โหติ, สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกฺขาโร น โหติ, อุปชฺฌาเยน สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกฺขาโร อุปฺปชฺชิเยถาติฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริโก คิลาโน โหติ, กาลเสฺสว อุฏฺฐาย ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฏิสาเมตพฺพํฯ สทฺธิวิหาริกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริโก คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก ทาตโพฺพฯ เอตฺตาวตา นิวตฺติสฺสตีติ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ ฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํ; จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ, จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, สทฺธิวิหาริโก จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ สทฺธิวิหาริโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํนิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สทฺธิวิหาริกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริโก นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํ ฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริโก ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร สทฺธิวิหาริกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิสทฺธิวิหาริกสฺสปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา สทฺธิวิหาริกสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพาฯ ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํฯ สทฺธิวิหาริโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมึ วิหาเร สทฺธิวิหาริโก วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธต โพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวาปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโตอนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺตึ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺตึ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, อุปชฺฌาเยน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อุปชฺฌาเยน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพา ฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อุปชฺฌาเยน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ ปริวาสารโห, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก มูลาย ปฏิกสฺสนารโห โหติ, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก มานตฺตารโห โหติ, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก อพฺภานารโห โหติ, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ สทฺธิวิหาริกสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อุปชฺฌาเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริโก สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ เอวํ โธเวยฺยาสีติ , อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ กาตพฺพํโหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ เอวํ กเรยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ เอวํ ปเจยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ, อุปชฺฌาเยน อาจิกฺขิตพฺพํ, เอวํ รเชยฺยาสีติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สทฺธิวิหาริกสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํฯ น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ สทฺธิวิหาริโก คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพ’’นฺติฯ

สทฺธิวิหาริกวตฺตํ นิฏฺฐิตํฯ

๑๗. ปณามิตกถา

๖๘. เตนโข ปน สมเยน สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺตี’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺตีติ? สจฺจํ ภควาติฯ วิครหิ พุโทฺธ ภควา…เป.… กถญฺหิ นาม, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริกา อุปชฺฌาเยสุ น สมฺมา วตฺติสฺสนฺตีติ…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, สทฺธิวิหาริเกน อุปชฺฌายมฺหิ น สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ โย น สมฺมา วเตฺตยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติ ฯ เนว สมฺมา วตฺตนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อสมฺมาวตฺตนฺตํ ปณาเมตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ปณาเมตโพฺพ – ‘‘ปณาเมมิ ต’’นฺติ วา, ‘‘มายิธ ปฏิกฺกมี’’ติ วา, ‘‘นีหร เต ปตฺตจีวร’’นฺติ วา, ‘‘นาหํ ตยา อุปฏฺฐาตโพฺพ’’ติ วา, กาเยน วิญฺญาเปติ, วาจาย วิญฺญาเปติ, กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, ปณามิ

โต โหติ สทฺธิวิหาริโก; น กาเยน วิญฺญาเปติ, น วาจาย วิญฺญาเปติ, น กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, น ปณามิโต โหติ สทฺธิวิหาริโกติฯ

เตน โข ปน สมเยน สทฺธิวิหาริกา ปณามิตา น ขมาเปนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ขมาเปตุนฺติฯ เนว ขมาเปนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ ฯ น, ภิกฺขเว, ปณามิเตน น ขมาเปตพฺพํฯ โย น ขมาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน อุปชฺฌายา ขมาปิยมานา น ขมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ขมิตุนฺติฯ เนว ขมนฺติฯ สทฺธิวิหาริกา ปกฺกมนฺติปิ วิพฺภมนฺติปิ ติตฺถิเยสุปิ สงฺกมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ขมาปิยมาเนน น ขมิตพฺพํฯ โย น ขเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน อุปชฺฌายา สมฺมาวตฺตนฺตํ ปณาเมนฺติ, อสมฺมาวตฺตนฺตํ น ปณาเมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, สมฺมาวตฺตโนฺต ปณาเมตโพฺพฯ โย ปณาเมยฺย , อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส ฯ น จ, ภิกฺขเว, อสมฺมาวตฺตโนฺต น ปณาเมตโพฺพฯ โย น ปณาเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก ปณาเมตโพฺพฯ อุปชฺฌายมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก ปณาเมตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก น ปณาเมตโพฺพฯ อุปชฺฌายมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ, อธิมโตฺต ปสาโท โหติ, อธิมตฺตา หิรี โหติ, อธิมโตฺต คารโว โหติ, อธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก น ปณาเมตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก อลํ ปณาเมตุํฯ อุปชฺฌายมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมตฺตา คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก อลํ ปณาเมตุํฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก นาลํ ปณาเมตุํฯ อุปชฺฌายมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ, อธิมโตฺต ปสาโท โหติ, อธิมตฺตา หิรี โหติ, อธิมโตฺต คารโว โหติ, อธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต สทฺธิวิหาริโก นาลํ ปณาเมตุํฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคตํ สทฺธิวิหาริกํ อปฺปณาเมโนฺต อุปชฺฌาโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ อุปชฺฌายมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ สทฺธิวิหาริกํ อปฺปณาเมโนฺต อุปชฺฌาโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ สทฺธิวิหาริกํ ปณาเมนฺโต อุปชฺฌาโย สาติสาโร โหติ, อปฺปณาเมนฺโต อนติสาโร โหติฯ อุปชฺฌายมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ, อธิมตฺโต ปสาโท โหติ, อธิมตฺตา หิรี โหติ, อธิมตฺโต คารโว โหติ, อธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ สทฺธิวิหาริกํ ปณาเมนฺโต อุปชฺฌาโย สาติสาโร โหติ, อปฺปณาเมนฺโต อนติสาโร โหตี’’ติฯ

๖๙. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร พฺราหฺมโณ ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ตํ ภิกฺขู น อิจฺฉึสุ ปพฺพาเชตุํฯ โส ภิกฺขูสุ ปพฺพชฺชํ อลภมาโน กิโส อโหสิ ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโตฯ อทฺทสา โข ภควา ตํ พฺราหฺมณํ กิสํ ลูขํ ทุพฺพณฺณํ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาตํ ธมนิสนฺถตคตฺตํ, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘กึ นุ โข โส, ภิกฺขเว, พฺราหฺมโณ กิโส ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโต’’ติ? เอโส, ภนฺเต, พฺราหฺมโณ ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ตํ ภิกฺขู น อิจฺฉึสุ ปพฺพาเชตุํฯ โส ภิกฺขูสุ ปพฺพชฺชํ อลภมาโน กิโส ลูโข ทุพฺพณฺโณ อุปฺปณฺฑุปฺปณฺฑุกชาโต ธมนิสนฺถตคตฺโตติฯ อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘โก นุ โข, ภิกฺขเว, ตสฺส พฺราหฺมณสฺส อธิการํ สรสี’’ติ? เอวํ วุตฺเต อายสฺมา สาริปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘อหํ โข, ภนฺเต, ตสฺส พฺราหฺมณสฺส อธิการํ สรามี’’ติฯ ‘‘กึ ปน ตฺวํ, สาริปุตฺต, ตสฺส พฺราหฺมณสฺส อธิการํ สรสี’’ติ? ‘‘อิธ เม, ภนฺเต, โส พฺราหฺมโณ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตสฺส กฏจฺฉุภิกฺขํ ทาเปสิฯ อิมํ โข อหํ, ภนฺเต, ตสฺส พฺราหฺมณสฺส อธิการํ สรามี’’ติฯ ‘‘สาธุ สาธุ, สาริปุตฺต, กตญฺญุโน หิ, สาริปุตฺต, สปฺปุริสา กตเวทิโนฯ เตน หิ ตฺวํ, สาริปุตฺต, ตํ พฺราหฺมณํ ปพฺพาเชหิ อุปสมฺปาเทหี’’ติ ฯ ‘‘กถาหํ, ภนฺเต , ตํ พฺราหฺมณํ ปพฺพาเชมิ อุปสมฺปาเทมี’’ติ? อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ยา สา, ภิกฺขเว, มยา ตีหิ สรณคมเนหิ อุปสมฺปทา อนุญฺญาตา, ตํ อชฺชตเคฺค ปฏิกฺขิปามิฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ญตฺติจตุตฺเถน กมฺเมน อุปสมฺปาเทตุํ [อุปสมฺปทํ (สี. สฺยา.)]ฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อุปสมฺปาเทตพฺโพฯ พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

๗๐. ‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทยฺย อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ – สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺย ฯ

‘‘ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ – สุณาตุ เม, ภนฺเต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ

ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘อุปสมฺปนฺโน สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

๗๑. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อุปสมฺปนฺนสมนนฺตรา อนาจารํ อาจรติฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘มาวุโส, เอวรูปํ อกาสิ, เนตํ กปฺปตี’’ติฯ โส เอวมาห – ‘‘เนวาหํ อายสฺมนฺเต ยาจึ อุปสมฺปาเทถ มนฺติฯ กิสฺส มํ ตุเมฺห อยาจิตา อุปสมฺปาทิตฺถา’’ติ?ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ ฯ น, ภิกฺขเว, อยาจิเตน อุปสมฺปาเทตโพฺพ ฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยาจิเตน อุปสมฺปาเทตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ยาจิตโพฺพฯ เตน อุปสมฺปทาเปเกฺขน สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลึ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘สงฺฆํ, ภเนฺต, อุปสมฺปทํ ยาจามิ, อุลฺลุมฺปตุ มํ, ภเนฺต, สโงฺฆ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’ติฯ ทุติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ ตติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

๗๒. ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต , สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทยฺย อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.… ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ…เป.…ฯ

‘‘อุปสมฺปนฺโน สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

๗๓. เตน โข ปน สมเยน ราชคเห ปณีตานํ ภตฺตานํ ภตฺตปฏิปาฏิ อฏฺฐิตา [อธิฏฺฐิตา (ก.)] โหติฯ อถ โข อญฺญตรสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา สุขสีลา สุขสมาจารา, สุโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา นิวาเตสุ สยเนสุ สยนฺติฯ ยํนูนาหํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺย’’นฺติฯ อถ โข โส พฺราหฺมโณ ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ตํ ภิกฺขู ปพฺพาเชสุํ อุปสมฺปาเทสุํฯ ตสฺมึ ปพฺพชิเต ภตฺตปฏิปาฏิ ขียิตฺถฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘เอหิ ทานิ, อาวุโส, ปิณฺฑาย จริสฺสามา’’ติฯ โส เอวมาห – ‘‘นาหํ, อาวุโส, เอตํการณา ปพฺพชิโต ปิณฺฑาย จริสฺสามีติฯ สเจ เม ทสฺสถ ภุญฺชิสฺสามิ , โน เจ เม ทสฺสถ วิพฺภมิสฺสามี’’ติฯ ‘‘กึ ปน ตฺวํ, อาวุโส, อุทรสฺส การณา ปพฺพชิโต’’ติ ? ‘‘เอวมาวุโส’’ติฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – กถญฺหิ นาม ภิกฺขุ เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย อุทรสฺส การณา ปพฺพชิสฺสตีติฯ เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… สจฺจํ กิร ตฺวํ, ภิกฺขุ, อุทรสฺส การณา ปพฺพชิโต

ติ? สจฺจํ ภควาติฯ วิครหิ พุทฺโธ ภควา…เป…. ‘‘กถญฺหิ นาม ตฺวํ, โมฆปุริส, เอวํ สฺวากฺขาเต ธมฺมวินเย อุทรสฺส การณา ปพฺพชิสฺสสิฯ เนตํ, โมฆปุริส, อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ปสนฺนานํ วา ภิโยฺยภาวาย’’…เป…. วิครหิตฺวา…เป…. ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุปสมฺปาเทเนฺตน จตฺตาโร นิสฺสเย อาจิกฺขิตุํ – ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย; อติเรกลาโภ – สงฺฆภตฺตํ, อุเทฺทสภตฺตํ, นิมนฺตนํ, สลากภตฺตํ, ปกฺขิกํ, อุโปสถิกํ, ปาฏิปทิกํฯ ปํสุกูลจีวรํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย; อติเรกลาโภ – โขมํ, กปฺปาสิกํ, โกเสยฺยํ, กมฺพลํ, สาณํ, ภงฺคํฯ รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย; อติเรกลาโภ – วิหาโร , อฑฺฒโยโค, ปาสาโท, หมฺมิยํ, คุหาฯ ปูติมุตฺตเภสชฺชํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา, ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย; อติเรกลาโภ – สปฺปิ, นวนีตํ, เตลํ, มธุ, ผาณิต’’นฺติฯ

ปณามิตกถา นิฏฺฐิตาฯ

อุปชฺฌายวตฺตภาณวาโร นิฏฺฐิโต ปญฺจโมฯ

ปญฺจมภาณวาโร

๑๘. อาจริยวตฺตกถา

๗๔. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร มาณวโก ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ตสฺส ภิกฺขู ปฏิกเจฺจว นิสฺสเย อาจิกฺขิํสุฯ โส เอวมาห – ‘‘สเจ เม, ภเนฺต, ปพฺพชิเต นิสฺสเย อาจิเกฺขยฺยาถ, อภิรเมยฺยามหํ [อภิรเมยฺยญฺจาหํ (สี.), อภิรเมยฺยํ สฺวาหํ (ก.)]ฯ น ทานาหํ, ภเนฺต, ปพฺพชิสฺสามิ; เชคุจฺฉา เม นิสฺสยา ปฏิกูลา’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ปฏิกเจฺจว นิสฺสยา อาจิกฺขิตพฺพาฯ โย อาจิเกฺขยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุปสมฺปนฺนสมนนฺตรา นิสฺสเย อาจิกฺขิตุนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ทุวเคฺคนปิ ติวเคฺคนปิ คเณน อุปสมฺปาเทนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อูนทสวเคฺคน คเณน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทสวเคฺคน วา อติเรกทสวเคฺคน วา คเณน อุปสมฺปาเทตุนฺติ ฯ

๗๕. เตนโข ปน สมเยน ภิกฺขู เอกวสฺสาปิ ทุวสฺสาปิ สทฺธิวิหาริกํ อุปสมฺปาเทนฺติฯ อายสฺมาปิ อุปเสโน วงฺคนฺตปุโตฺต เอกวโสฺส สทฺธิวิหาริกํ อุปสมฺปาเทสิฯ โส วสฺสํวุโฏฺฐ ทุวโสฺส เอกวสฺสํ สทฺธิวิหาริกํ อาทาย เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ อาจิณฺณํ โข ปเนตํ พุทฺธานํ ภควนฺตานํ อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธิํ ปฏิสโมฺมทิตุํฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อุปเสนํ วงฺคนฺตปุตฺตํ เอตทโวจ – ‘‘กจฺจิ, ภิกฺขุ, ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิ ตฺวํ อปฺปกิลมเถน อทฺธานํ อาคโต’’ติ? ‘‘ขมนียํ, ภควา, ยาปนียํ, ภควาฯ อปฺปกิลมเถน มยํ, ภเนฺต, อทฺธานํ อาคตา’’ติฯ ชานนฺตาปิ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ, ชานนฺตาปิ น ปุจฺฉนฺติ, กาลํ วิทิตฺวา ปุจฺฉนฺติ, กาลํ วิทิตฺวา น ปุจฺฉนฺติ; อตฺถสํหิตํ ตถาคตา ปุจฺฉนฺติ; โน อนตฺถสํหิตํฯ อนตฺถสํหิเต เสตุฆาโต ตถาคตานํฯ ทฺวีหิ อากาเรหิ พุทฺธา ภควโนฺต ภิกฺขู ปฏิปุจฺฉนฺติ – ธมฺมํ วา เทเสสฺสาม, สาวกานํ วา สิกฺขาปทํ ปญฺญเปสฺสามาติฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อุปเสนํ วงฺคนฺตปุตฺตํ เอตท

โวจ – ‘‘กติวโสฺสสิ ตฺวํ, ภิกฺขู’’ติ? ‘‘ทฺวโสฺสหํ, ภควา’’ติฯ ‘‘อยํ ปน ภิกฺขุ กติวโสฺส’’ติ? ‘‘เอกวโสฺส, ภควา’’ติฯ ‘‘กึ ตายํ ภิกฺขุ โหตี’’ติ? ‘‘สทฺธิวิหาริโก เม, ภควา’’ติฯ วิครหิ พุโทฺธ ภควา – ‘‘อนนุจฺฉวิกํ, โมฆปุริส, อนนุโลมิกํ อปฺปติรูปํ อสฺสามณกํ อกปฺปิยํ อกรณียํฯ กถญฺหิ นาม ตฺวํ, โมฆปุริส, อเญฺญหิ โอวทิโย อนุสาสิโย อญฺญํ โอวทิตุํ อนุสาสิตุํ มญฺญิสฺสสิฯ อติลหุํ โข ตฺวํ, โมฆปุริส, พาหุลฺลาย อาวโตฺต, ยทิทํ คณพนฺธิกํฯ เนตํ, โมฆปุริส, อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย ปสนฺนานํ วา ภิโยฺยภาวาย’’…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, อูนทสวเสฺสน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทสวเสฺสน วา อติเรกทสวเสฺสน วา อุปสมฺปาเทตุ’’นฺติฯ

๗๖. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู – ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ – พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทนฺติฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา, สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตาฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา, สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตาฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา, สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตาฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา, สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวโนฺตฯ อญฺญตโรปิ อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อุปชฺฌาเยน สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน อุปชฺฌายสฺส วาทํ อาโรเปตฺวา ตํเยว ติตฺถายตนํ สงฺกมิฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป.… เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – กถญฺหิ นาม ภิกฺขู – ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ – พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทสฺสนฺติฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา, สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวโนฺตติฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ภิกฺขู – ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ – พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทนฺติฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา, สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา, สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา, สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวโนฺต’’ติ? ‘‘สจฺจํ, ภควา’’ติฯ วิครหิ พุโทฺธ ภควา…เป.… กถญฺหิ นาม เต, ภิกฺขเว, โมฆปุริสา – ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ – พาลา อพฺยตฺตา อุปสมฺปาเทสฺสนฺติฯ ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา พาลา, สทฺธิวิหาริกา ปณฺฑิตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อพฺยตฺตา สทฺธิวิหาริกา พฺยตฺตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา อปฺปสฺสุตา, สทฺธิวิหาริกา พหุสฺสุตา, ทิสฺสนฺติ อุปชฺฌายา ทุปฺปญฺญา, สทฺธิวิหาริกา ปญฺญวโนฺตฯ เนตํ, ภิกฺขเว, อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, พาเลน อพฺยเตฺตน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ทสวเสฺสน วา อติเรกทสวเสฺสน วา อุปสมฺปาเทตุ’’นฺติฯ

๗๗. เตนโข ปน สมเยน ภิกฺขู อุปชฺฌาเยสุ ปกฺกเนฺตสุปิ วิพฺภเนฺตสุปิ กาลงฺกเตสุปิ ปกฺขสงฺกเนฺตสุปิ อนาจริยกา อโนวทิยมานา อนนุสาสิยมานา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จรนฺติ, มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ – อุปริสายนีเยปิ – อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมนฺติ; สามํ สูปมฺปิ โอทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชนฺติ; ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุนฺนิวตฺถา ทุปฺปารุตา อนากปฺปสมฺปนฺนา ปิณฺฑาย จริสฺสนฺติ; มนุสฺสานํ ภุญฺชมานานํ อุปริโภชเนปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ, อุปริขาทนีเยปิ – อุปริสายนีเยปิ – อุปริปานีเยปิ อุตฺติฏฺฐปตฺตํ อุปนาเมสฺสนฺติ; สามํ สูปมฺปิ โอ

ทนมฺปิ วิญฺญาเปตฺวา ภุญฺชิสฺสนฺติ; ภตฺตเคฺคปิ อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา วิหริสฺสนฺติ, เสยฺยถาปิ พฺราหฺมณา พฺราหฺมณโภชเน’’ติฯ อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํ …เป…. อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว…เป…. สจฺจํ, ภควาติ…เป…. วิครหิตฺวา ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ –

‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาจริยํฯ อาจริโย, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิกมฺหิ ปุตฺตจิตฺตํ อุปฎฺฐาเปสฺสติ, อเนฺตวาสิโก อาจริยมฺหิ ปิตุจิตฺตํ อุปฎฺฐาเปสฺสติฯ เอวํ เต อญฺญมญฺญํ สคารวา สปฺปติสฺสา สภาควุตฺติโน วิหรนฺตา อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย วุทฺธิํ วิรุฬฺหิํ เวปุลฺลํ อาปชฺชิสฺสนฺติฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทสวสฺสํ นิสฺสาย วตฺถุํ, ทสวเสฺสน นิสฺสยํ ทาตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อาจริโย คเหตโพฺพฯ เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฎิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘อาจริโย เม, ภเนฺต, โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ; อาจริโย เม, ภเนฺต, โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามิ; อาจริโย เม, ภเนฺต, โหหิ, อายสฺมโต นิสฺสาย วจฺฉามี’ติฯ ‘สาหูติ’ วา ‘ลหูติ’ วา ‘โอปายิก’นฺติ วา ‘ปติรูป’นฺติ วา ‘ปาสาทิเกน สมฺปาเทหี’ติ วา กาเยน วิญฺญาเปติ, วาจาย วิญฺญาเปติ, กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, คหิโต โหติ อาจริโย; น กาเยน วิญฺญาเปติ, น วาจาย วิญฺญาเปติ, น กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, น คหิโต โหติ อาจริโยฯ

๗๘. [จูฬว. ๓๘๐ อาทโย]‘‘อเนฺตวาสิเกน , ภิกฺขเว, อาจริยมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

‘‘กาลเสฺสว อุฎฺฐาย อุปาหนํ โอมุญฺจิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทนฺตกฎฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพา ฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฎิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฎิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฎิสาเมตพฺพํฯ อาจริยมฺหิ วุฎฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อาจริโย คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฎินิวาสนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฎิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก ทาตโพฺพฯ สเจ อาจริโย ปจฺฉาสมณํ อากงฺขติ, ติมณฺฑลํ ปฎิจฺฉาเทเนฺตน ปริมณฺฑลํ นิวาเสตฺวา กายพนฺธนํ พนฺธิตฺวา สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฎิโย ปารุปิตฺวา คณฺฐิกํ ปฎิมุญฺจิตฺวา โธวิตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา อาจริยสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํฯ นาติทูเร คนฺตพฺพํ, นาจฺจาสเนฺน คนฺตพฺพํ, ปตฺตปริยาปนฺนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํฯ น อาจริยสฺส ภณมานสฺส อนฺตรนฺตรา กถา โอปาเตตพฺพาฯ อาจริโย อาปตฺติสามนฺตา ภณมาโน นิวาเรตโพฺพฯ

‘‘นิวตฺตเนฺตน ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฎิคฺคเหตพฺพํ, ปฎินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฎิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ , อาจริโย จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ อาจริโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อาจริยมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อาจริโย นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ อาจริโย ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย อาจริยสฺส ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํฯ น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร อาจริยสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิ อาจริยสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อาจริยสฺส คตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํฯ อาจริโย ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ สเจ อุทฺทิสาเปตุกาโม โหติ, อุทฺทิสาเปตโพฺพฯ สเจ ปริปุจฺฉิตุกาโม โหติ, ปริปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมิํ วิหาเร อาจริโย วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตนกวาฏปิฏฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอหาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชน อุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพ ฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฏฺฐามญฺจํ วา เหฏฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพา ฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺตึ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺตึ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจ ปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฏฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฏฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฏฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฏฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฏิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฏิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฏฺฐาเปตพฺพํ ฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยํ อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ อาจริยสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, อเนฺตวาสิเกน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อาจริยสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อาจริยสฺส ทิฏฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อาจริโย ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ ปริวาสารโห, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อาจริโย มูลาย ปฏิกสฺสนารโห โหติ, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ อาจริโย มานตฺตารโห โหติ, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อาจริโย อพฺภานารโห โหติ, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยํ อเพฺภยฺยาติ ฯ สเจ สโงฺฆ อาจริยสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อาจริยสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา

ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อเนฺตวาสิเกน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริโย สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ อาจริยสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน โธวิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน กาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน ปจิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ, อเนฺตวาสิเกน รชิตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อาจริยสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ, น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ

‘‘น อาจริยํ อนาปุจฺฉา เอกจฺจสฺส ปโตฺต ทาตโพฺพ, น เอกจฺจสฺส ปโตฺต ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส จีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปริกฺขาโร ปฏิคฺคเหตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส เกสา เฉเทตพฺพา; น เอกเจฺจน เกสา เฉทาเปตพฺพา; น เอกจฺจสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํ; น เอกเจฺจน ปริกมฺมํ การาเปตพฺพํ; น เอกจฺจสฺส เวยฺยาวโจฺจ กาตโพฺพ; น เอกเจฺจน เวยฺยาวโจฺจ การาเปตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปจฺฉาสมเณน โหตพฺพํ; น เอกโจฺจ ปจฺฉาสมโณ อาทาตโพฺพ; น เอกจฺจสฺส ปิณฺฑปาโต นีหริตโพฺพ; น เอกเจฺจน ปิณฺฑปาโต นีหราเปตโพฺพฯ น อาจริยํ อนาปุจฺฉา คาโม ปวิสิตโพฺพ, น สุสานํ คนฺตพฺพํ, น ทิสา ปกฺกมิตพฺพาฯ สเจ อาจริโย คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพ’’นฺติฯ

อาจริยวตฺตํ นิฏฺฐิตํฯ

๑๙. อเนฺตวาสิกวตฺตกถา

๗๙. [จูฬว. ๓๘๑-๓๘๒]‘‘อาจริเยน , ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิกมฺหิ สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ ตตฺรายํ สมฺมาวตฺตนา –

‘‘อาจริเยน , ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิโก สงฺคเหตโพฺพ อนุคฺคเหตโพฺพ อุเทฺทเสน ปริปุจฺฉาย โอวาเทน อนุสาสนิยาฯ สเจ อาจริยสฺส ปโตฺต โหติ, อเนฺตวาสิกสฺส ปโตฺต น โหติ, อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส ปโตฺต ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส ปโตฺต อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส จีวรํ โหติ, อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ น โหติ, อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ ทาตพฺพํ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ อุปฺปชฺชิเยถาติฯ สเจ อาจริยสฺส ปริกฺขาโร โหติ, อเนฺตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร น โหติ, อาจริเยน อเนฺตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร ทาตโพฺพ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส ปริกฺขาโร อุปฺปชฺชิเยถาติฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก คิลาโน โหติ, กาลเสฺสว อุฏฺฐาย ทนฺตกฏฺฐํ ทาตพฺพํ, มุโขทกํ ทาตพฺพํ, อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํฯ สเจ ยาคุ โหติ, ภาชนํ โธวิตฺวา ยาคุ อุปนาเมตพฺพาฯ ยาคุํ ปีตสฺส อุทกํ ทตฺวา ภาชนํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา ปฏิสา

เมตพฺพํฯ อเนฺตวาสิกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก คามํ ปวิสิตุกาโม โหติ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, กายพนฺธนํ ทาตพฺพํ, สคุณํ กตฺวา สงฺฆาฏิโย ทาตพฺพา, โธวิตฺวา ปโตฺต โสทโก ทาตโพฺพฯ

‘‘เอตฺตาวตา นิวตฺติสฺสตีติ อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํ, ปจฺจุคฺคนฺตฺวา ปตฺตจีวรํ ปฏิคฺคเหตพฺพํ, ปฏินิวาสนํ ทาตพฺพํ, นิวาสนํ ปฏิคฺคเหตพฺพํฯ สเจ จีวรํ สินฺนํ โหติ, มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตพฺพํ, น จ อุเณฺห จีวรํ นิทหิตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆริตพฺพํฯ จีวรํ สงฺฆรเนฺตน จตุรงฺคุลํ กณฺณํ อุสฺสาเรตฺวา จีวรํ สงฺฆริตพฺพํ – มา มเชฺฌ ภโงฺค อโหสีติฯ โอโภเค กายพนฺธนํ กาตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปิณฺฑปาโต โหติ, อเนฺตวาสิโก จ ภุญฺชิตุกาโม โหติ, อุทกํ ทตฺวา ปิณฺฑปาโต อุปนาเมตโพฺพฯ อเนฺตวาสิโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ ภุตฺตาวิสฺส อุทกํ ทตฺวา ปตฺตํ ปฏิคฺคเหตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน โธวิตฺวา โวทกํ กตฺวา มุหุตฺตํ อุเณฺห โอตาเปตโพฺพ, น จ อุเณฺห ปโตฺต นิทหิตโพฺพฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ อเนฺตวาสิกมฺหิ วุฏฺฐิเต อาสนํ อุทฺธริตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ ปฏิสาเมตพฺพํฯ สเจ โส เทโส อุกฺลาโป โหติ, โส เทโส สมฺมชฺชิตโพฺพฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก นหายิตุกาโม โหติ, นหานํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ สีเตน อโตฺถ โหติ, สีตํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ สเจ อุเณฺหน อโตฺถ โหติ, อุณฺหํ ปฏิยาเทตพฺพํฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิโก ชนฺตาฆรํ ปวิสิตุกาโม โหติ, จุณฺณํ สเนฺนตพฺพํ, มตฺติกา เตเมตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย คนฺตฺวา ชนฺตาฆรปีฐํ ทตฺวา จีวรํ ปฏิคฺคเหตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ, จุณฺณํ ทาตพฺพํ, มตฺติกา ทาตพฺพาฯ สเจ อุสฺสหติ, ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ ชนฺตาฆรํ ปวิสเนฺตน มตฺติกาย มุขํ มเกฺขตฺวา ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรํ ปวิสิตพฺพํฯ น จ เถเร ภิกฺขู อนุปขชฺช นิสีทิตพฺพํ, น นวา ภิกฺขู อาสเนน ปฏิพาหิตพฺพาฯ ชนฺตาฆเร อเนฺตวาสิกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ ชนฺตาฆรา นิกฺขมเนฺตน ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปุรโต จ ปจฺฉโต จ ปฏิจฺฉาเทตฺวา ชนฺตาฆรา นิกฺขมิตพฺพํฯ

‘‘อุทเกปิ อเนฺตวาสิกสฺส ปริกมฺมํ กาตพฺพํฯ นหาเตน ปฐมตรํ อุตฺตริตฺวา อตฺตโน คตฺตํ โวทกํ กตฺวา นิวาเสตฺวา อเนฺตวาสิกสฺสคตฺตโต อุทกํ ปมชฺชิตพฺพํ, นิวาสนํ ทาตพฺพํ, สงฺฆาฏิ ทาตพฺพา, ชนฺตาฆรปีฐํ อาทาย ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา อาสนํ ปญฺญเปตพฺพํ, ปาโททกํ ปาทปีฐํ ปาทกถลิกํ อุปนิกฺขิปิตพฺพํฯ อเนฺตวาสิโก ปานีเยน ปุจฺฉิตโพฺพฯ

‘‘ยสฺมิํ วิหาเร อเนฺตวาสิโก วิหรติ, สเจ โส วิหาโร อุกฺลาโป โหติ, สเจ อุสฺสหติ, โสเธตโพฺพฯ วิหารํ โสเธเนฺตน ปฐมํ ปตฺตจีวรํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; นิสีทนปจฺจตฺถรณํ นี

หริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภิสิพิโพฺพหนํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ ;มโญฺจ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; ปีฐํ นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; มญฺจปฏิปาทกา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพา; เขฬมลฺลโก นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตโพฺพ; อปเสฺสนผลกํ นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํ; ภูมตฺถรณํ ยถาปญฺญตฺตํ สลฺลเกฺขตฺวา นีหริตฺวา เอกมนฺตํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ สเจ วิหาเร สนฺตานกํ โหติ, อุโลฺลกา ปฐมํ โอตาเรตพฺพํ, อาโลกสนฺธิกณฺณภาคา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ เครุกปริกมฺมกตา ภิตฺติ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ กาฬวณฺณกตา ภูมิ กณฺณกิตา โหติ, โจฬกํ เตเมตฺวา ปีเฬตฺวา ปมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อกตา โหติ ภูมิ, อุทเกน ปริโปฺผสิตฺวา สมฺมชฺชิตพฺพา – มา วิหาโร รเชนอุหญฺญีติฯ สงฺการํ วิจินิตฺวา เอกมนฺตํ ฉเฑฺฑตพฺพํฯ

‘‘ภูมตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ มญฺจปฏิปาทกา โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพาฯ มโญฺจ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตโพฺพฯ ปีฐํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา นีจํ กตฺวา สาธุกํ อปฺปฏิฆํสเนฺตน, อสงฺฆเฏฺฏเนฺตน กวาฏปิฏฺฐํ, อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ ภิสิพิโพฺพหนํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ นิสีทนปจฺจตฺถรณํ โอตาเปตฺวา โสเธตฺวา ปโปฺผเฏตฺวา อติหริตฺวา ยถาปญฺญตฺตํ ปญฺญเปตพฺพํฯ เขฬมลฺลโก โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตโพฺพฯ อปเสฺสนผลกํ โอตาเปตฺวา ปมชฺชิตฺวา อติหริตฺวา ยถาฐาเน ฐเปตพฺพํฯ ปตฺตจีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ ปตฺตํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน ปตฺตํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน เหฎฺฐามญฺจํ วา เหฎฺฐาปีฐํ วา ปรามสิตฺวา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ น จ อนนฺตรหิตาย ภูมิยา ปโตฺต นิกฺขิปิตโพฺพฯ จีวรํ นิกฺขิปเนฺตน เอเกน หเตฺถน จีวรํ คเหตฺวา เอเกน หเตฺถน จีวรวํสํ วา จีวรรชฺชุํ วา ปมชฺชิตฺวา ปารโต อนฺตํ โอรโต โภคํ กตฺวา จีวรํ นิกฺขิปิตพฺพํฯ

‘‘สเจ ปุรตฺถิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปุรตฺถิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ปจฺฉิมา สรชา วาตา วายนฺติ, ปจฺฉิมา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ อุตฺตรา สรชา วาตา วายนฺติ, อุตฺตรา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ ทกฺขิณา สรชา วาตา วายนฺติ, ทกฺขิณา วาตปานา ถเกตพฺพาฯ สเจ สีตกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา วิวริตพฺพา, รตฺติํ ถเกตพฺพาฯ สเจ อุณฺหกาโล โหติ, ทิวา วาตปานา ถเกตพฺพา, รตฺติํ วิวริตพฺพาฯ

‘‘สเจปริเวณํ อุกฺลาปํ โหติ, ปริเวณํ สมฺมชฺชิตพฺพํฯ สเจ โกฎฺฐโก อุกฺลาโป โหติ, โกฎฺฐโก สมฺมชฺชิตโพฺพฯ สเจ อุปฎฺฐานสาลา อุกฺลาปา โหติ, อุปฎฺฐานสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ อคฺคิสาลา อุกฺลาปา โหติ, อคฺคิสาลา สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ วจฺจกุฎิ อุกฺลาปา โหติ, วจฺจกุฎิ สมฺมชฺชิตพฺพาฯ สเจ ปานียํ น โหติ, ปานียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ ปริโภชนียํ น โหติ, ปริโภชนียํ อุปฎฺฐาเปตพฺพํฯ สเจ อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ น โหติ, อาจมนกุมฺภิยา อุทกํ อาสิญฺจิตพฺพํฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิกสฺส อนภิรติ อุปฺปนฺนา โหติ, อาจริเยน วูปกาเสตโพฺพ, วูปกาสาเปตโพฺพ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส กุกฺกุจฺจํ อุปฺปนฺนํ โหติ, อาจริเยน วิโนเทตพฺพํ, วิโนทาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส ทิฎฺฐิคตํ อุปฺปนฺนํ

โหติ, อาจริเยน วิเวเจตพฺพํ, วิเวจาเปตพฺพํ, ธมฺมกถา วาสฺส กาตพฺพาฯ สเจ อเนฺตวาสิโก ครุธมฺมํ อชฺฌาปโนฺน โหติ ปริวาสารโห, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ, อเนฺตวาสิกสฺส ปริวาสํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อเนฺตวาสิโก มูลาย ปฏิกสฺสนารโห โหติ, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกํ มูลาย ปฏิกเสฺสยฺยาติฯ สเจ อเนฺตวาสิโก มานตฺตารโห โหติ, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส มานตฺตํ ทเทยฺยาติฯ สเจ อเนฺตวาสิโก อพฺภานารโห โหติ, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกํ อเพฺภยฺยาติฯ สเจ สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส กมฺมํ กตฺตุกาโม โหติ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข สโงฺฆ อเนฺตวาสิกสฺส กมฺมํ น กเรยฺย, ลหุกาย วา ปริณาเมยฺยาติฯ กตํ วา ปนสฺส โหติ สเงฺฆน กมฺมํ, ตชฺชนียํ วา นิยสฺสํ วา ปพฺพาชนียํ วา ปฏิสารณียํ วา อุเกฺขปนียํ วา, อาจริเยน อุสฺสุกฺกํ กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิโก สมฺมา วเตฺตยฺย, โลมํ ปาเตยฺย, เนตฺถารํ วเตฺตยฺย, สโงฺฆ ตํ กมฺมํ ปฏิปฺปสฺสเมฺภยฺยาติฯ

‘‘สเจ อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ โธวิตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘เอวํ โธเวยฺยาสี’ติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ โธวิเยถาติฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ กาตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘เอวํ กเรยฺยาสี’ติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ กริเยถาติฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส รชนํ ปจิตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘เอวํ ปเจยฺยาสี’ติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส รชนํ ปจิเยถาติฯ สเจ อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ รชิตพฺพํ โหติ, อาจริเยน อาจิกฺขิตพฺพํ – ‘เอวํ รเชยฺยาสี’ติ, อุสฺสุกฺกํ วา กาตพฺพํ – กินฺติ นุ โข อเนฺตวาสิกสฺส จีวรํ รชิเยถาติฯ จีวรํ รชเนฺตน สาธุกํ สมฺปริวตฺตกํ สมฺปริวตฺตกํ รชิตพฺพํ, น จ อจฺฉิเนฺน เถเว ปกฺกมิตพฺพํฯ สเจ อเนฺตวาสิโก คิลาโน โหติ, ยาวชีวํ อุปฏฺฐาตโพฺพ, วุฏฺฐานมสฺส อาคเมตพฺพ’’นฺติฯ

อเนฺตวาสิกวตฺตํ นิฏฺฐิตํฯ

ฉฏฺฐภาณวาโรฯ

๒๐. ปณามนา ขมาปนา

๘๐. เตน โข ปน สมเยน อเนฺตวาสิกา อาจริเยสุ น สมฺมา วตฺตนฺติ…เป.… ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… น, ภิกฺขเว, อเนฺตวาสิเกน อาจริยมฺหิ น สมฺมา วตฺติตพฺพํฯ โย น สมฺมา วเตฺตยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ เนว สมฺมา วตฺตนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อสมฺมาวตฺตนฺตํ ปณาเมตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ปณาเมตโพฺพ – ปณาเมมิ ตนฺติ วา, มายิธ ปฏิกฺกมีติ วา, นีหร เต ปตฺตจีวรนฺติ วา, นาหํ ตยา อุปฏฺฐาตโพฺพติ วาฯ กาเยน วิญฺญาเปติ, วาจาย วิญฺญาเปติ, กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, ปณามิโต โหติ อเนฺตวาสิโก; น กาเยน วิญฺญาเปติ, น วาจาย วิญฺญาเปติ, น กาเยน วาจาย วิญฺญาเปติ, น ปณามิโต โหติ อเนฺตวาสิโกติฯ

เตน โข ปน สมเยน อเนฺตวาสิกา ปณามิตา น ขมาเปนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ขมาเปตุนฺติฯ เนว ขมาเปนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว,

ปณามิเตน น ขมาเปตโพฺพฯ โย น ขมาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน อาจริยา ขมาปิยมานา น ขมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ขมิตุนฺติฯ เนว ขมนฺติฯ อเนฺตวาสิกา ปกฺกมนฺติปิ วิพฺภมนฺติปิ ติตฺถิเยสุปิ สงฺกมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ขมาปิยมาเนน น ขมิตพฺพํฯ โย น ขเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน อาจริยา สมฺมาวตฺตนฺตํ ปณาเมนฺติ, อสมฺมาวตฺตนฺตํ น ปณาเมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, สมฺมาวตฺตโนฺต ปณาเมตโพฺพฯ โย ปณาเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ น จ, ภิกฺขเว, อสมฺมาวตฺตโนฺต น ปณาเมตโพฺพฯ โย น ปณาเมยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ

๘๑. ‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก ปณาเมตโพฺพฯ อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก ปณาเมตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก น ปณาเมตโพฺพฯ อาจริยมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ, อธิมโตฺต ปสาโท โหติ, อธิมตฺตาหิรี โหติ, อธิมโตฺต คารโว โหติ, อธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก น ปณาเมตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก อลํ ปณาเมตุํฯ อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก อลํ ปณาเมตุํฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก นาลํ ปณาเมตุํฯ อาจริยมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ, อธิมโตฺต ปสาโท โหติ, อธิมตฺตา หิรี โหติ, อธิมโตฺต คารโว โหติ, อธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคโต อเนฺตวาสิโก นาลํ ปณาเมตุํฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ อปฺปณาเมโนฺต อาจริโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ อาจริยมฺหิ นาธิมตฺตํ เปมํ โหติ, นาธิมโตฺต ปสาโท โหติ, นาธิมตฺตา หิรี โหติ, นาธิมโตฺต คารโว โหติ, นาธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ อปฺปณาเมโนฺต อาจริโย สาติสาโร โหติ, ปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ ปณาเมโนฺต อาจริโย สาติสาโร โหติ, อปฺปณาเมโนฺต อนติสาโร โหติฯ อาจริยมฺหิ อธิมตฺตํ เปมํ โหติ, อธิมโตฺต ปสาโท โหติ, อธิมตฺตาหิรี โหติ, อธิมโตฺต คารโว โหติ, อธิมตฺตา ภาวนา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคตํ อเนฺตวาสิกํ ปณาเมโนฺต อาจริโย สาติสาโร โหติ, อปฺปณาเมโนฺต อนติสาโร โหตี’’ติฯ

ปณามนา ขมาปนา นิฏฺฐิตาฯ

๒๑. พาลอพฺยตฺตวตฺถุ

๘๒. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู, ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ, พาลา อพฺยตฺตา นิสฺสยํ เทนฺติฯ ทิสฺสนฺติ อาจริยา พาลา, อเนฺตวาสิกา ปณฺฑิตา ฯ ทิสฺสนฺติ อาจริยา อพฺยตฺตา, อเนฺตวาสิกา พฺยตฺตาฯ ทิสฺสนฺติ อาจริยา อปฺปสฺสุตา, อเนฺตวาสิกา พหุสฺสุตาฯ ทิสฺสนฺติ อาจริยา ทุปฺปญฺญา, อเนฺตวาสิกา ปญฺญวโนฺตฯ เย เต ภิกฺขู อปฺปิจฺฉา…เป….เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ภิกฺขู, ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ, พาลา อพฺยตฺตา นิสฺสยํ ทสฺสนฺติฯ ทิสฺสนฺติ อาจริยา พาลา อเนฺตวาสิกา ปณฺฑิตา, ทิสฺสนฺติ อาจริยา อพฺยตฺตา อเนฺตวาสิกา พฺยตฺตา, ทิสฺสนฺติ อาจริยา อปฺปสฺสุตา อเนฺตวาสิกา พหุสฺสุตา, ทิสฺสนฺติ อาจริยา ทุปฺปญฺญา อเนฺตวาสิกา ปญฺญวโนฺต’’ติฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป…. สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ภิกฺขู, ทสวสฺสมฺหา ทสวสฺสมฺหาติ, พาลา อพฺยตฺตา นิสฺสยํ เทนฺติ…เป…. สจฺจํ, ภควาติฯ วิครหิ พุโทฺธ ภควา…เป…. วิครหิตฺวา…เป…. ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, พาเลน อพฺยเตฺตน นิสฺสโย ทาตโพฺพฯ โย ทเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ทสวเสฺสน วา อติเรกทสวเสฺสน วา นิสฺสยํ ทาตุ’’นฺติฯ

พาลอพฺยตฺตวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๒๒. นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา

๘๓. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อาจริยุปชฺฌาเยสุ ปกฺกเนฺตสุปิ วิพฺภเนฺตสุปิ กาลงฺกเตสุปิ ปกฺขสงฺกเนฺตสุปิ นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย น ชานนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ

‘‘ปญฺจิมา, ภิกฺขเว, นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อุปชฺฌายมฺหา – อุปชฺฌาโย ปกฺกโนฺต วา โหติ, วิพฺภโนฺต วา, กาลงฺกโต วา, ปกฺขสงฺกโนฺต วา, อาณตฺติเยว ปญฺจมีฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, ปญฺจ นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อุปชฺฌายมฺหาฯ

‘‘ฉยิมา, ภิกฺขเว, นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อาจริยมฺหา – อาจริโย ปกฺกโนฺต วา โหติ, วิพฺภโนฺต วา, กาลงฺกโต วา, ปกฺขสงฺกโนฺต วา, อาณตฺติเยว ปญฺจมี, อุปชฺฌาเยน วา สโมธานคโต โหติฯ อิมา โข, ภิกฺขเว, ฉ นิสฺสยปฏิปฺปสฺสทฺธิโย อาจริยมฺหา’’ฯ

นิสฺสปฏิปฺปสฺสทฺธิกถา นิฏฺฐิตาฯ

๒๓. อุปสมฺปาเทตพฺพปญฺจกํ

๘๔. ‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น อเสเกฺขน [น อเสขน (ก.)] สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน

สมนฺนาคโต โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิสมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข สีลกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข สมาธิกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข ปญฺญากฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธ สมาทเปตา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อตฺตนา อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข สีลกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข สมาธิกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข ปญฺญากฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธ สมาทเปตา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, กุสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ , สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ สโทฺธ โหติ, หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, อุปฏฺฐิตสฺสติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ , ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, อติทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิวิปโนฺน โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ , นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, น อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, น อติทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิวิปโนฺน โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, ปญฺญวา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสิํ วา สทฺธิวิหาริํ วาคิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา, อนภิรตํ [อนภิรติํ (สฺยา.), อุปฺปนฺนํ อนภิรติํ (ก.)] วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา, อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ [วิโนเทตุํ วา วิโนทาเปตุํ วา (สพฺพตฺถ, วิมติวิโนทนี ฏีกา โอโลเกตพฺพา)] อาปตฺติํ น ชานาติ, อาปตฺติยา วุฏฺฐานํ น ชานาติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสิํ วา สทฺธิวิหาริํ วา คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา, อนภิรตํ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา, อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ อาปตฺติํ ชานาติ, อาปตฺติยา วุฏฺฐานํ ชานาติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสิํ วา สทฺธิวิหาริํ วา อภิสมาจาริกาย สิกฺขาย สิกฺขาเปตุํ, อาทิพฺรหฺมจริยกาย สิกฺขาย วิเนตุํ, อภิธเมฺม วิเนตุํ, อภิวินเย วิเนตุํ, อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํ – อิเมหิ โข , ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสิํ วา สทฺธิวิหาริํ วา อภิสมาจาริกาย สิกฺขาย สิกฺขาเปตุํ, อาทิพฺรหฺมจริยกาย สิกฺขาย วิเนตุํ, อภิธเมฺม วิเนตุํ, อภิวินเย วิเนตุํ, อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโตวิเวเจตุํ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อาปตฺติํ น ชานาติ, อนาปตฺติํ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน น สฺวาคตานิ

โหนฺติ น สุวิภตฺตานิ น สุปฺปวตฺตีนิ น สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตพฺโพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตพฺโพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตพฺโพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตพฺโพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ อาปตฺตึ น ชานาติ, อนาปตฺตึ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, อูนทสวสฺโส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตพฺโพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตพฺโพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ทสวสฺโส วา โหติ อติเรกทสวสฺโส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตพฺโพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพ’’ติฯ

อุปสมฺปาเทตพฺพปญฺจกํ นิฏฺฐิตํฯ

๒๔. อุปสมฺปาเทตพฺพฉกฺกํ

๘๕. ‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตพฺโพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพ ฯ น อเสเกฺขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อูนทสวสฺโส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตพฺโพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตพฺโพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ อเสเกฺขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน ปญฺญากฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, ทสวสฺโส วา โหติ อติเรกทสวสฺโส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตพฺโพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตพฺโพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตพฺโพฯ อตฺตนา น อเสเกฺขน สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข สีลกฺขนฺเธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโตโหติ, น

ปรํ อเสเกฺข สมาธิกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข ปญฺญากฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อตฺตนา น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธ สมาทเปตา; อูนทสวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ อตฺตนา อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข สีลกฺขเนฺธ สมาทเปตา อตฺตนา อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข สมาธิกฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อตฺตนา อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข ปญฺญากฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อตฺตนา อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติกฺขเนฺธ สมาทเปตาฯ อตฺตนา อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปรํ อเสเกฺข วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธ สมาทเปตา; ทสวโสฺส วา โหติ อติเรกทสวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, กุสีโต โหติ, มุฎฺฐสฺสติ โหติ, อูนทสวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ , นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ สโทฺธ โหติ, หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, อุปฎฺฐิตสฺสติ โหติ, ทสวโสฺส วา โหติ อติเรกทสวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, อติทิฎฺฐิยา ทิฎฺฐิวิปโนฺน โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติ, อูนทสวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ น อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, น อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, น อติทิฎฺฐิยา ทิฎฺฐิวิปโนฺน โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, ปญฺญวา โหติ, ทสวโสฺส วา โหติ อติเรกทสวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฎฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสึ วา สทฺธิวิหาริํ วา คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา, อนภิรตํ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา, อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ, อาปตฺติํ น ชานาติ, อาปตฺติยา วุฏฺฐานํ น ชานาติ, อูนทสวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสึ วา สทฺธิวิหาริํ วา คิลานํ อุปฏฺฐาตุํ วา อุปฏฺฐาเปตุํ วา, อนภิรตํ วูปกาเสตุํ วา วูปกาสาเปตุํ วา, อุปฺปนฺนํ กุกฺกุจฺจํ ธมฺมโต วิโนเทตุํ, อาปตฺติํ ชานาติ, อาปตฺติยา วุฏฺฐานํ ชานาติ, ทสวโสฺส วา โหติ อติเรกทสวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ , ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ น ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสึ วา สทฺธิวิหาริํ วา อภิสมาจาริกาย สิกฺขาย สิกฺขาเปตุํ, อาทิพฺรหฺมจริยกาย สิกฺขาย วิเนตุํ, อภิธเมฺม วิเนตุํ , อภิวินเย วิเนตุํ, อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํ, อูนทสวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ฉหิ , ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ ปฏิพโล โหติ อเนฺตวาสึ วา สทฺธิวิหาริํ วา อภิสมาจาริกาย สิกฺขาย สิกฺขาเปตุํ อาทิพฺรหฺมจริยกาย สิกฺขาย วิเนตุํ, อภิธเมฺม วิเนตุํ, อภิวินเย วิเนตุํ, อุปฺปนฺนํ ทิฏฺฐิคตํ ธมฺมโต วิเวเจตุํ, ทสวโสฺส วา โหติ อติเรกทสวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อาปตฺติํ น ชานาติ, อนาปตฺติํ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน น สฺวาคตานิ โหนฺติ น สุวิภตฺตานิ น สุปฺปวตฺตีนิ น สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, อูนทสวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อุปสมฺปาเทตพฺพํ, น นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, อเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ , สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพฯ อาปตฺติํ ชานาติ , อนาปตฺติํ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺติํ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺติํ ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, ทสวโสฺส วา โหติ อติเรกทสวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปาเทตพฺพํ, นิสฺสโย ทาตโพฺพ, สามเณโร อุปฏฺฐาเปตโพฺพ’’ติฯ

อุปสมฺปาเทตพฺพฉกฺกํ นิฏฺฐิตํฯ

๒๕. อญฺญติตฺถิยปุพฺพกถา

๘๖. เตนโข ปน สมเยน โย โส อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ [โย โส ปสุรปริพฺพาชโก อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ (ก.)]ปชฺฌาเยน สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน อุปชฺฌายสฺส วาทํ อาโรเปตฺวา ตํเยว ติตฺถายตนํ สงฺกมิฯ โส ปุน ปจฺจาคนฺตฺวา ภิกฺขู อุปสมฺปทํ ยาจิฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ โย โส, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อุปชฺฌาเยน สหธมฺมิกํ วุจฺจมาโน อุปชฺฌายสฺส วาทํ อาโรเปตฺวา ตํเยว ติตฺถายตนํ สงฺกโนฺต, โส อาคโต น อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย โส, ภิกฺขเว, อโญฺญปิ อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ, อากงฺขติ อุปสมฺปทํ, ตสฺส จตฺตาโร มาเส ปริวาโส ทาตโพฺพฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ทาตโพฺพ – ปฐมํ เกสมสฺสุํ โอหาราเปตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาทาเปตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ การาเปตฺวา ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทาเปตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทาเปตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคณฺหาเปตฺวา เอวํ วเทหีติ วตฺตโพฺพ – ‘‘พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ; ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ; ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามี’’ติฯ

เตน, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุเพฺพน สงฺฆํ อุปสงฺกมิตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทิตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทิตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคเหตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘อหํ, ภเนฺต, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อากงฺขามิ อุปสมฺปทํฯ โสหํ, ภเนฺต, สงฺฆํ จตฺตาโร มาเส ปริวาสํ ยาจามี’’ติฯ ทุติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ ตติยมฺปิ ยาจิตโพฺพฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อากงฺขติ อุปสมฺปทํฯ โส สงฺฆํ จตฺตาโร มาเส ปริวาสํ ยาจติฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส อญฺญติตฺถิยปุพฺพสฺส จตฺตาโร มาเส ปริวาสํ ทเทยฺยฯ เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อิมสฺมิํ ธมฺมวินเย อากงฺขติ อุปสมฺปทํฯ โส สงฺฆํ จตฺตาโร มาเส ปริวาสํ ยาจติฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามสฺส อญฺญติตฺถิยปุพฺพสฺส จตฺตาโร มาเส ปริวาสํ เทติฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อญฺญติตฺถิยปุพฺพสฺส จตฺตาโร มาเส ปริวาสสฺส ทานํ, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทิโนฺน สเงฺฆน อิตฺถนฺนามสฺส อญฺญติตฺถิยปุพฺพสฺส จตฺตาโร มาเส ปริวาโสฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

๘๗. ‘‘เอวํ โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อาราธโก โหติ, เอวํ อนาราธโกฯ กถญฺจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อนาราธโก โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อติกาเลนคามํ ปวิสติ, อติทิวา ปฏิกฺกมติฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อนาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ เวสิยาโคจโร วา โหติ, วิธวาโคจโร วา โหติ, ถุลฺลกุมาริกาโคจโร วา โหติ, ปณฺฑกโคจโร วา โหติ, ภิกฺขุนิโคจโร วา โหติฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว,

อญฺญติตฺถิยปุพฺพ อนาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กรณียานิ, ตตฺถ น ทกฺโข โหติ, น อนลโส, น ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, น อลํ กาตุํ, น อลํ สํวิธาตุํฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อนาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ น ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อุทฺเทเส, ปริปุจฺฉาย, อธิสีเล, อธิจิตฺเต, อธิปญฺญายฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อนาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ ยสฺส ติตฺถายตนา สงฺกนฺโต โหติ, ตสฺส สตฺถุโน ตสฺส ทิฏฺฐิยา ตสฺส ขนฺติยา ตสฺส รุจิยา ตสฺส อาทายสฺสอวเณฺณ ภญฺญมาเน กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อนภิรทฺโธ, พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา อวเณฺณ ภญฺญมาเน อตฺตมโน โหติ อุทคฺคํ อภิรทฺโธฯ ยสฺส วา ปน ติตฺถายตนา สงฺกนฺโต โหติ, ตสฺส สตฺถุโน ตสฺส ทิฏฺฐิยา ตสฺส ขนฺติยา ตสฺส รุจิยา ตสฺส อาทายสฺส วเณฺณ ภญฺญมาเน อตฺตมโน โหติ อุทคฺคํ อภิรทฺโธ, พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา วเณฺณ ภญฺญมาเน กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อนภิรทฺโธฯ อิทํ, ภิกฺขเว, สงฺฆาตนิกํ อญฺญติตฺถิยปุพฺพสฺส อนาราธนียสฺมิํฯ เอวมฺปิ โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อนาราธโก โหติฯ เอวํ อนาราธโก โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาคโต น อุปสมฺปาเทตพฺโพฯ

‘‘กถญฺจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาราธโก โหติ? อิธ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ นาติกาเลน คามํ ปวิสติ นาติทิวา ปฏิกฺกมติฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ น เวสิยาโคจโร โหติ, น วิธวาโคจโร โหติ, น ถุลฺลกุมาริกาโคจโร โหติ, น ปณฺฑกโคจโร โหติ, น ภิกฺขุนิโคจโร โหติฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ ยานิ ตานิ สพฺรหฺมจารีนํ อุจฺจาวจานิ กรณียานิ, ตตฺถ ทกฺโข โหติ, อนลโส, ตตฺรุปายาย วีมํสาย สมนฺนาคโต, อลํ กาตุํ, อลํ สํวิธาตุํฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว , อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ ติพฺพจฺฉนฺโท โหติ อุทฺเทเส, ปริปุจฺฉาย, อธิสีเล, อธิจิตฺเต, อธิปญฺญายฯ เอวมฺปิ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาราธโก โหติฯ

‘‘ปุน จปรํ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ ยสฺส ติตฺถายตนา สงฺกนฺโต โหติ, ตสฺส สตฺถุโน ตสฺส ทิฏฺฐิยา ตสฺส ขนฺติยา ตสฺส รุจิยา ตสฺส อาทายสฺส อวเณฺณ ภญฺญมาเน อตฺตมโน โหติ อุทคฺคํ อภิรทฺโธ, พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา อวเณฺณ ภญฺญมาเน กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อนภิรทฺโธฯ ยสฺส วา ปน ติตฺถายตนา สงฺกนฺโต โหติ, ตสฺส สตฺถุโน ตสฺส ทิฏฺฐิยา ตสฺส ขนฺติยา ตสฺส รุจิยา ตสฺส อาทายสฺส วเณฺณ ภญฺญมาเน กุปิโต โหติ อนตฺตมโน อนภิรทฺโธ, พุทฺธสฺส วา ธมฺมสฺส วา สงฺฆสฺส วา วเณฺณ ภญฺญมาเน อตฺตมโน โหติ อุทคฺคํ อภิรทฺโธฯ อิทํ, ภิกฺขเว, สงฺฆาตนิกํ อญฺญติตฺถิยปุพฺพสฺส อาราธนียสฺมิํฯ เอวมฺปิ โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาราธโก โหติฯ เอวํ อาราธโก โข, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อาคโต อุปสมฺปาเทตพฺโพฯ

‘‘สเจ, ภิกฺขเว, อญฺญติตฺถิยปุพฺพ นโคฺค อาคจฺฉติ, อุปชฺฌายมูลกํ จีวรํ ปริเยสิตพฺพํฯ สเจ อจฺฉินฺนเกโส อาคจฺฉติ, สโงฺฆ อปโลเกตโพฺพ ภณฺฑุกมฺมายฯ เย เต, ภิกฺขเว, อคฺคิกา ชฏิลกา, เต อาคตา อุปสมฺปาเทตพฺพา, น เตสํ ปริวาโส ทาตโพฺพฯ ตํ กิสฺส เหตุ? กมฺมวาทิโน เอเต, ภิกฺขเว, กิริยวาทิโนฯ สเจ, ภิกฺขเว, ชาติยา สากิโย อญฺญติตฺถิยปุโพฺพ อาคจฺฉติ , โส อาคโต อุปสมฺปาเทตโพฺพ, น ตสฺส ปริวาโส ทาตโพฺพฯ อิมาหํ, ภิกฺขเว, ญาตีนํ อาเวณิกํ ปริหารํ ทมฺมี’’ติฯ

อญฺญติตฺถิยปุพฺพกถา นิฎฺฐิตาฯ

สตฺตมภาณวาโรฯ

๒๖. ปญฺจาพาธวตฺถุ

๘๘. เตนโข ปน สมเยน มคเธสุ ปญฺจ อาพาธา อุสฺสนฺนา โหนฺติ – กุฎฺฐํ, คโณฺฑ, กิลาโส, โสโส, อปมาโรฯ มนุสฺสา ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุฎฺฐา ชีวกํ โกมารภจฺจํ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วทนฺติ – ‘‘สาธุ โน, อาจริย, ติกิจฺฉาหี’’ติฯ ‘‘อหํ ขฺวโยฺย, พหุกิโจฺจ พหุกรณีโย; ราชา จ เม มาคโธ เสนิโยพิมฺพิสาโร อุปฎฺฐาตโพฺพ อิตฺถาคารญฺจ พุทฺธปฺปมุโข จ ภิกฺขุสโงฺฆ; นาหํ สโกฺกมิ ติกิจฺฉิตุ’’นฺติฯ ‘‘สพฺพํ สาปเตยฺยญฺจ เต, อาจริย, โหตุ; มยญฺจ เต ทาสา; สาธุ, โน, อาจริย, ติกิจฺฉาหี’’ติฯ ‘‘อหํ ขฺวโยฺย, พหุกิโจฺจ พหุกรณีโย ราชา จ เม มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อุปฎฺฐาตโพฺพ อิตฺถาคารญฺจ พุทฺธปฺปมุโข จ ภิกฺขุสโงฺฆ; นาหํ สโกฺกมิ ติกิจฺฉิตุ’’นฺติฯ อถ โข เตสํ มนุสฺสานํ เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา สุขสีลา สุขสมาจารา, สุโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา นิวาเตสุ สยเนสุ สยนฺติฯ ยํนูน มยํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺยามฯ ตตฺถ ภิกฺขู เจว อุปฎฺฐหิสฺสนฺติ, ชีวโก จ โกมารภโจฺจ ติกิจฺฉิสฺสตี’’ติ ฯ อถ โข เต มนุสฺสา ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิํสุฯ เต ภิกฺขู ปพฺพาเชสุํ, อุปสมฺปาเทสุํฯ เต ภิกฺขู เจว อุปฎฺฐหิํสุ ชีวโก จ โกมารภโจฺจ ติกิจฺฉิฯ เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู พหู คิลาเน ภิกฺขู อุปฎฺฐหนฺตา ยาจนพหุลา วิญฺญตฺติพหุลา วิหรนฺติ – คิลานภตฺตํ เทถ, คิลานุปฎฺฐากภตฺตํ เทถ, คิลานเภสชฺชํ เทถาติฯ ชีวโกปิ โกมารภโจฺจ พหู คิลาเน ภิกฺขู ติกิจฺฉโนฺต อญฺญตรํ ราชกิจฺจํ ปริหาเปสิฯ

๘๙. อญฺญตโรปิ ปุริโส ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุโฎฺฐ ชีวกํ โกมารภจฺจํ อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจ – ‘‘สาธุ มํ, อาจริย, ติกิจฺฉาหี’’ติฯ ‘‘อหํ ขฺวโยฺย, พหุกิโจฺจ, พหุกรณีโย, ราชา จ เม มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อุปฎฺฐาตโพฺพ อิตฺถาคารญฺจ พุทฺธปฺปมุโข จ ภิกฺขุสโงฺฆ; นาหํ สโกฺกมิ ติกิจฺฉิตุ’’นฺติฯ ‘‘สพฺพํ สาปเตยฺยญฺจ เต, อาจริย, โหตุ, อหญฺจ เต ทาโส; สาธุ มํ, อาจริย, ติกิจฺฉาหี’’ติฯ ‘‘อหํ ขฺวโยฺย, พหุกิโจฺจ พหุกรณีโย, ราชา จ เม มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร อุปฎฺฐาตโพฺพ อิตฺถาคารญฺจ พุทฺธปฺปมุโข จ ภิกฺขุสโงฺฆ, นาหํ สโกฺกมิ ติกิจฺฉิตุ’’นฺติฯ อถ โข ตสฺส ปุริสสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา สุขสีลา สุขสมาจารา, สุโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา นิวาเตสุ สยเนสุ สยนฺติฯ ยํนูนาหํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺยํฯ ตตฺถ ภิกฺขู เจว อุปฎฺฐหิสฺสนฺติ, ชีวโก จ โกมารภโจฺจ ติกิจฺฉิสฺสติฯ โสมฺหิ [โสหํ (พหูสุ, วิมติวิโนทนีฎีกา โอโลเกตพฺพา)]อโรโค วิพฺภมิสฺสามี’’ติ ฯ อถ โข โส ปุริโส ภิกฺขุ อุปสงฺกมิตฺวาปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ตํ ภิกฺขู ปพฺพาเชสุํ, อุปสมฺปาเทสุํฯ ตํ ภิกฺขู เจว อุปฎฺฐหิํสุ, ชีวโก จ โกมารภโจฺจ ติกิจฺฉิฯ โส อโรโค วิพฺภมิฯ อทฺทสา โข ชีวโก โกมารภโจฺจ ตํ ปุริสํ วิพฺภนฺตํ, ทิสฺวาน ตํ ปุริสํ เอตทโวจ – ‘‘นนุ ตฺวํ, อ

โยฺย, ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต อโหสี’’ติ? ‘‘เอวํ, อาจริยา’’ติฯ ‘‘กิสฺส ปน ตฺวํ, อโยฺย, เอวรูปมกาสี’’ติ? อถ โข โส ปุริโส ชีวกสฺส โกมารภจฺจสฺส เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ชีวโก โกมารภจฺโจ อุชฺฌายติ ขิยฺยติ วิปาเจติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ภทนฺตา [ภทฺทนฺตา (ก.)] ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุฏฺฐํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ อถ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สาธุ, ภเนฺต, อยฺยา ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุฏฺฐํ น ปพฺพาเชยฺยุ’’นฺติฯ อถ โข ภควา ชีวกํ โกมารภจฺจํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสสิ สมาทเปสิ สมุเตฺตเชสิ สมฺปหํเสสิฯ อถ โข ชีวโก โกมารภจฺโจ ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุเตฺตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข ภควา เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, ปญฺจหิ อาพาเธหิ ผุโฏฺฐ ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติฯ

ปญฺจาพาธวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๒๗. ราชภฏวตฺถุ

๙๐. เตน โข ปน สมเยน รโญฺญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปจฺจโนฺต กุปิโต โหติฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร เสนานายเก มหามเตฺต อาณาเปสิ – ‘‘คจฺฉถ, ภเณ, ปจฺจนฺตํ อุจฺจินถา’’ติฯ ‘‘เอวํ, เทวา’’ติ โข เสนานายกา มหามตฺตา รโญฺญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส ปจฺจโสฺสสุํฯ อถ โข อภิญฺญาตานํ อภิญฺญาตานํ โยธานํ เอตทโหสิ – ‘‘มยํ โข ยุทฺธาภินนฺทิโน คจฺฉนฺตา ปาปญฺจ กโรม, พหุญฺจ อปุญฺญํ ปสวามฯ เกน นุ โข มยํ อุปาเยน ปาปา จ วิรเมยฺยาม กลฺยาณญฺจ กเรยฺยามา’’ติ? อถ โข เตสํ โยธานํ เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวโนฺต กลฺยาณธมฺมาฯ สเจ โข มยํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺยาม, เอวํ มยํ ปาปา จ วิรเมยฺยาม กลฺยาณญฺจ กเรยฺยามา’’ติฯ อถ โข เต โยธา ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิํสุฯ เต ภิกฺขู ปพฺพาเชสุํ, อุปสมฺปาเทสุํฯ เสนานายกา มหามตฺตา ราชภเฏ ปุจฺฉิํสุ – ‘‘กิํ นุ โข, ภเณ, อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ โยธา น ทิสฺสนฺตี’’ติ? ‘‘อิตฺถนฺนาโม จ อิตฺถนฺนาโม จ, สามิ, โยธา ภิกฺขูสุ ปพฺพชิตา’’ติฯ เสนานายกา มหามตฺตา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ราชภฏํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ เสนานายกา มหามตฺตา รโญฺญ มาคธสฺส เสนิยสฺส พิมฺพิสารสฺส เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร โวหาริเก มหามเตฺต ปุจฺฉิ – ‘‘โย, ภเณ, ราชภฏํ ปพฺพาเชติ, กิํ โส ปสวตี’’ติ? ‘‘อุปชฺฌายสฺส, เทว, สีสํ เฉตพฺพํ, อนุสฺสาวกสฺส [อนุสาวกสฺส (ก.)] ชิวฺหา อุทฺธริตพฺพา, คณสฺส อุปฑฺฒผาสุกา ภญฺชิตพฺพา’’ติฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘สนฺติ, ภเนฺต, ราชาโน อสฺสทฺธา อปฺปสนฺนาฯ เต อปฺปมตฺตเกนปิ ภิกฺขู วิเหเฐยฺยุํฯ สาธุ, ภเนฺต, อยฺยา ราชภฏํ น ปพฺพาเชยฺยุ’’นฺติฯ อถ โข ภควา ราชานํ มาคธํ เสนิยํ พิมฺพิสารํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสสิ สมาทเปสิ สมุเตฺตเชสิ สมฺปหํเสสิฯ อถ โข ราชา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุเตฺตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺ

วา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, ราชภโฏ ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติฯ

ราชภฏวตฺถุ นิฎฺฐิตํฯ

๒๘. องฺคุลิมาลโจรวตฺถุ

๙๑. เตน โข ปน สมเยน โจโร องฺคุลิมาโล ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ มนุสฺสา ปสฺสิตฺวา อุพฺพิชฺชนฺติปิ, อุตฺตสนฺติปิ, ปลายนฺติปิ , อเญฺญนปิ คจฺฉนฺติ, อเญฺญนปิ มุขํ กโรนฺติ, ทฺวารมฺปิ ถเกนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ธชพนฺธํ โจรํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป…. น, ภิกฺขเว, ธชพโนฺธ โจโร ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

องฺคุลิมาลโจรวตฺถุ นิฎฺฐิตํฯ

๒๙. การเภทกโจรวตฺถุ

๙๒. เตนโข ปน สมเยน รญฺญา มาคเธน เสนิเยน พิมฺพิสาเรน อนุญฺญาตํ โหติ – ‘‘เย สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพชนฺติ, น เต ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํ; สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรนฺตุ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ปุริโส โจริกํ กตฺวา การาย พโทฺธ โหติฯ โส การํ ภินฺทิตฺวา ปลายิตฺวา ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ มนุสฺสา ปสฺสิตฺวา เอวมาหํสุ – ‘‘อยํ โส การเภทโก โจโรฯ หนฺท, นํ เนมา’’ติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘มาโยฺย, เอวํ อวจุตฺถฯ อนุญฺญาตํ รญฺญา มาคเธน เสนิเยน พิมฺพิสาเรน – ‘‘เย สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพชนฺติ, น เต ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํ; สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรนฺตุ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘อภยูวรา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา, นยิเมลพฺภา กิญฺจิ กาตุํฯ กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา การเภทกํ โจรํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, การเภทโก โจโร ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

การเภทกโจรวตฺถุ นิฎฺฐิตํฯ

๓๐. ลิขิตกโจรวตฺถุ

๙๓. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ปุริโส โจริกํ กตฺวา ปลายิตฺวา ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ โส จ รโญฺญ อเนฺตปุเร ลิขิโต โหติ – ยตฺถ ปสฺสติ, ตตฺถ หนฺตโพฺพติฯ มนุสฺสา ปสฺสิตฺวา เอวมาหํสุ – ‘‘อยํ โส ลิขิตโก โจโรฯ หนฺท, นํ หนามา’’ติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘มาโยฺย, เอวํ อวจุตฺถฯ อนุญฺญาตํ รญฺญา มาคเธน เสนิเยน พิมฺพิสาเรน ‘‘เย สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพชนฺติ, น เต ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํ, สฺวากฺขาโต ธโมฺม, จรนฺตุ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘อภยูวราอิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา, นยิเม ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํฯ กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ลิขิตกํ โจรํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ลิขิตโก โจโร ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

ลิขิตกโจรวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๑. กสาหตวตฺถุ

๙๔. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร ปุริโส กสาหโต กตทณฺฑกมฺโม ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา กสาหตํ กตทณฺฑกมฺมํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น , ภิกฺขเว, กสาหโต กตทณฺฑกมฺโม ปพฺพาเชตพฺโพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

กสาหตวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๒. ลกฺขณาหตวตฺถุ

๙๕. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร ปุริโส ลกฺขณาหโต กตทณฺฑกมฺโม ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา ลกฺขณาหตํ กตทณฺฑกมฺมํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ลกฺขณาหโต กตทณฺฑกมฺโม ปพฺพาเชตพฺโพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

ลกฺขณาหตวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๓. อิณายิกวตฺถุ

๙๖. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ปุริโส อิณายิโก ปลายิตฺวา ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ ธนิยา ปสฺสิตฺวา เอวมาหํสุ – ‘‘อยํ โส อมฺหากํ อิณายิโกฯ หนฺท, นํ เนมา’’ติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘มาโยฺย, เอวํ อวจุตฺถฯ อนุญฺญาตํ รญฺญา มาคเธน เสนิเยน พิมฺพิสาเรน – ‘‘เย สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพชนฺติ, น เต ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํ; สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จรนฺตุ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘อภยูวรา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยาฯ นยิเม ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํฯ กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา อิณายิกํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํอาโรเจสุํ ฯ น, ภิกฺขเว, อิณายิโก ปพฺพาเชตพฺโพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

อิณายิกวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๔. ทาสวตฺถุ

๙๗. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ทาโส ปลายิตฺวา ภิกฺขูสุปพฺพชิโต โหติฯ อยฺยกา [อยฺยิกา (ก.), อยิรกา (สี.)]ปสฺสิตฺวา เอวมาหํสุ – ‘‘อยํ โส อมฺหากํ ทาโสฯ หนฺท, นํ เนมา’’ติฯ เอกเจฺจ เอวมาหํสุ – ‘‘มาโยฺย, เอวํ อวจุตฺถ, อนุญฺญาตํ รญฺญา มาคเธน เสนิเยน พิมฺพิสาเรน ‘‘เย สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพชนฺติ, น เต ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํ, สฺวากฺขาโต ธมฺโม, จรนฺตุ พฺรหฺมจริยํ สมฺมา ทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายา’’ติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘อภยูวรา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา, นยิเม ลพฺภา กิญฺจิ กาตุํฯ กถญฺหิ นาม สมณา สกฺยปุตฺติยา

ทาสํ ปพฺพาเชสฺสนฺตี''ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ทาโส ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

ทาสวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๕. กมฺมารภณฺฑุวตฺถุ

๙๘. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร กมฺมารภณฺฑุ มาตาปิตูหิ สทฺธึ ภณฺฑิตฺวา อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ อถ โข ตสฺส กมฺมารภณฺฑุสฺส มาตาปิตโร ตํ กมฺมารภณฺฑุํ วิจินนฺตา อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขู ปุจฺฉึสุ – ''อปิ, ภนฺเต, เอวรูปํ ทารกํ ปเสฺสยฺยาถา''ติ? ภิกฺขู อชานํเยว อาหํสุ – ''น ชานามา''ติ, อปสฺสํเยว อาหํสุ – ''น ปสฺสามา''ติฯ อถ โข ตสฺส กมฺมารภณฺฑุสฺส มาตาปิตโร ตํ กมฺมารภณฺฑุํ วิจินนฺตาภิกฺขูสุ ปพฺพชิตํ ทิสฺวา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ''อลชฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา, ทุสฺสีลา มุสาวาทิโนฯ ชานํเยว อาหํสุ – 'น ชานามา'ติ, ปสฺสํเยว อาหํสุ – 'น ปสฺสามา'ติฯ อยํ ทารโก ภิกฺขูสุปพฺพชิโต''ติฯ อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู ตสฺส กมฺมารภณฺฑุสฺส มาตาปิตูนํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สงฺฆํ อปโลเกตุํ ภณฺฑุกมฺมายาติฯ

กมฺมารภณฺฑุวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๖. อุปาลิทารกวตฺถุ

๙๙. [อิทํ วตฺถุ ปาจิ. ๔๐๒ อาทโย] เตน โข ปน สมเยน ราชคเห สตฺตรสวคฺคิยา ทารกา สหายกา โหนฺติฯ อุปาลิทารโก เตสํ ปาโมโกฺข โหติฯ อถ โข อุปาลิสฺส มาตาปิตูนํ เอตทโหสิ – ''เกน นุ โข อุปาเยน อุปาลิ อมฺหากํ อจฺจเยน สุขญฺจ ชีเวยฺย, น จ กิลเมยฺยา''ติ? อถ โข อุปาลิสฺส มาตาปิตูนํ เอตทโหสิ – ''สเจ โข อุปาลิ เลขํ สิเกฺขยฺย, เอวํ โข อุปาลิ อมฺหากํ อจฺจเยน สุขญฺจ ชีเวยฺย, น จ กิลเมยฺยา''ติฯ อถ โข อุปาลิสฺส มาตาปิตูนํ เอตทโหสิ – ''สเจ โข อุปาลิ เลขํ สิกฺขิสฺสติ, องฺคุลิโย ทุกฺขา ภวิสฺสนฺติฯ สเจ โข อุปาลิ คณนํ สิเกฺขยฺย, เอวํ โข อุปาลิ อมฺหากํ อจฺจเยน สุขญฺจ ชีเวยฺย, น จ กิลเมยฺยา''ติฯ อถ โข อุปาลิสฺส มาตาปิตูนํ เอตทโหสิ – ''สเจ โข อุปาลิ คณนํ สิกฺขิสฺสติ, อุรสฺส ทุโกฺข ภวิสฺสติฯ สเจ โข อุปาลิ รูปํ สิเกฺขยฺย, เอวํ โข อุปาลิ อมฺหากํ อจฺจเยน สุขญฺจ ชีเวยฺย, น จ กิลเมยฺยา''ติฯ อถ โข อุปาลิสฺส มาตาปิตูนํ เอตทโหสิ – ''สเจ โข อุปาลิ รูปํ สิกฺขิสฺสติ, อกฺขีนิ ทุกฺขา ภวิสฺสนฺติฯ อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา สุขสีลา สุขสมาจารา, สุโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา นิวาเตสุ สยเนสุ สยนฺติ ฯ สเจ โข อุปาลิ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺย, เอวํ โข อุปาลิ อมฺหากํ อจฺจเยน สุขญฺจ ชีเวยฺย, น จ กิลเมยฺยา''ติฯ

อโสฺสสิ โข อุปาลิทารโก มาตาปิตูนํ อิมํ กถาสลฺลาปํฯ อถ โข อุปาลิทารโก เยน เต ทารกา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เต ทารเก เอตทโวจ – ''เอถ มยํ, อยฺยา, สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพชิสฺสามา''ติฯ ''สเจ โข ตฺวํ, อยฺย, ปพฺพชิสฺสสิ, เอวํ มยมฺปิ ปพฺพชิสฺสามา''ติฯ อถ โข เต ทารกา เอกเมกสฺส มาตาปิตโร อุปสงฺกมิตฺวา เอตทโวจุํ – ''อนุชานาถ มํ อคารสฺมา อนาคาริยํ ปพฺพชฺชายา''ติฯ อถ โข เตสํ ทารกานํ มาตาปิตโร – ''สเพฺพปิเม ทารกา สมานจฺฉนฺทา กลฺ

ยาณาธิปฺปายา’’ติ – อนุชานิํสุฯ เต ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิํสุฯ เต ภิกฺขู ปพฺพาเชสุํ อุปสมฺปาเทสุํ ฯ เต รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย โรทนฺติ – ‘‘ยาคุํ เทถ, ภตฺตํ เทถ, ขาทนียํ เทถา’’ติฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘อาคเมถ, อาวุโส, ยาว รตฺติ วิภายติฯ สเจ ยาคุ ภวิสฺสติ ปิวิสฺสถ, สเจ ภตฺตํ ภวิสฺสติ ภุญฺชิสฺสถ, สเจ ขาทนียํ ภวิสฺสติ ขาทิสฺสถ; โน เจ ภวิสฺสติ ยาคุ วา ภตฺตํ วา ขาทนียํ วา, ปิณฺฑาย จริตฺวา ภุญฺชิสฺสถา’’ติฯ เอวมฺปิ โข เต ภิกฺขู ภิกฺขูหิ วุจฺจมานา โรทนฺติเยว ‘‘ยาคุํ เทถ, ภตฺตํ เทถ, ขาทนียํ เทถา’’ติ; เสนาสนํ อูหทนฺติปิ อุมฺมิหนฺติปิฯ

อโสฺสสิ โข ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย ทารกสทฺทํฯ สุตฺวาน อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘กิํ นุ โข โส, อานนฺท, ทารกสทฺโท’’ติ? อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิ…เป.… ‘‘สจฺจํ กิร, ภิกฺขเว, ภิกฺขู ชานํ อูนวีสติวสฺสํ ปุคฺคลํ อุปสมฺปาเทนฺตี’’ติ? ‘‘สจฺจํ, ภควา’’ติฯ วิครหิ พุทฺโธ ภควา…เป.… ‘‘กถญฺหิ นาม เต, ภิกฺขเว, โมฆปุริสา ชานํ อูนวีสติวสฺสํ ปุคฺคลํ อุปสมฺปาเทสฺสนฺติฯ อูนวีสติวโสฺส, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล อกฺขโม โหติ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อนธิวาสกชาติโก โหติฯ วีสติวโสฺสว โข, ภิกฺขเว, ปุคฺคโล ขโม โหติ สีตสฺส อุณฺหสฺส ชิฆจฺฉาย ปิปาสาย ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺสานํ ทุรุตฺตานํ ทุราคตานํ วจนปถานํ, อุปฺปนฺนานํ สารีริกานํ เวทนานํ ทุกฺขานํ ติพฺพานํ ขรานํ กฏุกานํ อสาตานํ อมนาปานํ ปาณหรานํ อธิวาสกชาติโก โหติฯ เนตํ, ภิกฺขเว, อปฺปสนฺนานํ วา ปสาทาย, ปสนฺนานํ วา ภิโยฺยภาวาย…เป.… วิครหิตฺวา…เป.… ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, ชานํ อูนวีสติวโสฺส ปุคฺคโล อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, ยถาธโมฺม กาเรตโพฺพ’’ติฯ

อุปาลิทารกวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๗. อหิวาตกโรควตฺถุ

๑๐๐. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรํ กุลํ อหิวาตกโรเคน กาลงฺกตํ โหติฯ ตสฺส ปิตาปุตฺตกา เสสา โหนฺติฯ เต ภิกฺขูสุ ปพฺพชิตฺวา เอกโตว ปิณฺฑาย จรนฺติฯ อถ โข โส ทารโก ปิตุโน ภิกฺขาย ทินฺนาย อุปธาวิตฺวา เอตทโวจ – ‘‘มยฺหมฺปิ, ตาต, เทหิ; มยฺหมฺปิ , ตาต, เทหี’’ติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘อพฺรหฺมจาริโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยาฯ อยมฺปิ ทารโก ภิกฺขุนิยา ชาโต’’ติฯ อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อูนปนฺนรสวโสฺส ทารโก ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อานนฺทสฺส อุปฏฺฐากกุลํ สทฺธํ ปสนฺนํ อหิวาตกโรเคน กาลงฺกตํ โหติ, เทฺว จ ทารกา เสสา โหนฺติฯ เต โปราณเกน อาจิณฺณกเปฺปน ภิกฺขู ปสฺสิตฺวา อุปธาวนฺติฯ ภิกฺขู อปสาเทนฺติฯ เต ภิกฺขูหิ อปสาทิยมานา โรทนฺติฯ อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อูนปนฺนรสวโสฺส ทารโก ปพฺพาเชตโพฺพ’ติฯ อิเม จ ทารกา อูนปนฺนรสวสฺสาฯ เกน นุ โข อุปาเยน อิเม ทารกา น วินเสฺสยฺยุ’’นฺติ? อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ อุสฺสหนฺติ ปน เต, อานนฺท, ทารกา กาเก อุฑฺฑาเปตุนฺติ? อุสฺ

สหนฺติ, ภควาติฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อูนปนฺนรสวสฺสํ ทารกํ กากุฑฺเฑปกํ ปพฺพาเชตุ’’นฺติฯ

อหิวาตกโรควตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๘. กณฺฏกวตฺถุ

๑๐๑. เตนโข ปน สมเยน อายสฺมโต อุปนนฺทสฺส สกฺยปุตฺตสฺส เทฺว สามเณรา โหนฺติ – กณฺฏโก จ มหโก จฯ เต อญฺญมญฺญํ ทูเสสุํฯ ภิกฺขู อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สามเณรา เอวรูปํ อนาจารํ อาจริสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, เอเกน เทฺว สามเณรา อุปฏฺฐาเปตพฺพาฯ โย อุปฏฺฐาเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

กณฺฏกวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๓๙. อาหุนฺทริกวตฺถุ

๑๐๒. เตนโข ปน สมเยน ภควา ตเตฺถว ราชคเห วสฺสํ วสิ, ตตฺถ เหมนฺตํ, ตตฺถ คิมฺหํฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘อาหุนฺทริกา สมณานํ สกฺยปุตฺติยานํ ทิสา อนฺธการา, น อิเมสํ ทิสา ปกฺขายนฺตี’’ติฯ อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ มนุสฺสานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘คจฺฉานนฺท, อวาปุรณํ [อปาปุรณํ (ก.)] อาทายอนุปริเวณิยํ ภิกฺขูนํ อาโรเจหิ – ‘‘อิจฺฉตาวุโส ภควา ทกฺขิณาคิรึ จาริกํ ปกฺกมิตุํฯ ยสฺสายสฺมโต อโตฺถ, โส อาคจฺฉตู’’ติฯ เอวํ, ภเนฺต, ติ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต ปฏิสฺสุณิตฺวา อวาปุรณํ อาทาย อนุปริเวณิยํ ภิกฺขูนํ อาโรเจสิ – ‘อิจฺฉตาวุโส ภควา ทกฺขิณาคิรึ จาริกํ ปกฺกมิตุํฯ ยสฺสายสฺมโต อโตฺถ, โส อาคจฺฉตู’’’ติฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘ภควตา, อาวุโส อานนฺท, ปญฺญตฺตํ ทสวสฺสานิ นิสฺสาย วตฺถุํ, ทสวเสฺสน นิสฺสยํ ทาตุํฯ ตตฺถ จ โน คนฺตพฺพํ ภวิสฺสติ, นิสฺสโย จ คเหตโพฺพ ภวิสฺสติ, อิตฺตโร จ วาโส ภวิสฺสติ, ปุน จ ปจฺจาคนฺตพฺพํ ภวิสฺสติ, ปุน จ นิสฺสโย คเหตโพฺพ ภวิสฺสติฯ สเจ อมฺหากํ อาจริยุปชฺฌายา คมิสฺสนฺติ, มยมฺปิ คมิสฺสาม; โน เจ อมฺหากํ อาจริยุปชฺฌายา คมิสฺสนฺติ, มยมฺปิ น คมิสฺสามฯ ลหุจิตฺตกตา โน, อาวุโส อานนฺท, ปญฺญายิสฺสตี’’ติฯ อถ โข ภควา โอคเณน ภิกฺขุสเงฺฆน ทกฺขิณาคิรึ จาริกํ ปกฺกามิฯ

อาหุนฺทริกวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๔๐. นิสฺสยมุจฺจนกกถา

๑๐๓. อถ โข ภควา ทกฺขิณาคิริสฺมึ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา ปุนเทว ราชคหํ ปจฺจาคจฺฉิฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ – ‘‘กึ นุ โข, อานนฺท, ตถาคโต โอคเณน ภิกฺขุสเงฺฆน ทกฺขิณาคิรึ จาริกํ ปกฺกโนฺต’’ติ? อถ โข อายสฺมา อานโนฺท ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน ปญฺจวสฺสานิ นิสฺสาย วตฺถุํ, อพฺยเตฺตน ยาวชีวํฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน, น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธนฯ อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน… อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน… อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, กุสีโต โหติ, มุฎฺฐสฺสติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ สโทฺธ โหติ , หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, อุปฎฺฐิตสฺสติ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, อติทิฎฺฐิยา ทิฎฺฐิวิปโนฺน โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ปญฺจหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ น อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, น อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, น อติทิฎฺฐิยา ทิฎฺฐิวิปโนฺน โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, ปญฺญวา โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ , ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺติํ น ชานาติ, อนาปตฺติํ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน น สฺวาคตานิ โหนฺติ น สุวิภตฺตานิ น สุปฺปวตฺตีนิ น สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺติํ ชานาติ, อนาปตฺติํ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺติํ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺติํ ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺติํ น ชานาติ, อนาปตฺติํ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺติํ น ชานาติ, อูนปญฺจวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ปญฺจหิ , ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ปญฺจวโสฺส วา โหติ อติเรกปญฺจวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ปญฺจหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

นิสฺสยมุจฺจนกกถา นิฏฺฐิตาฯ

ปญฺจกทสวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๑๐๔. ‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ น อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, น อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน, น อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน, น อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน, น อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อูนปญฺจวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อเสเกฺขน สีลกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสเกฺขน สมาธิกฺขเนฺธน, อเสเกฺขน ปญฺญากฺขเนฺธน, อเสเกฺขน วิมุตฺติกฺขเนฺธน, อเสเกฺขน วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขเนฺธน สมนฺนาคโต โหติ, ปญฺจวโสฺส วา โหติ อติเรกปญฺจวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ , ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อสฺสโทฺธ โหติ, อหิริโก โหติ, อโนตฺตปฺปี โหติ, กุสีโต โหติ, มุฏฺฐสฺสติ โหติ, อูนปญฺจวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ สโทฺธ โหติ, หิริมา โหติ, โอตฺตปฺปี โหติ, อารทฺธวีริโย โหติ, อุปฏฺฐิตสฺสติ โหติ, ปญฺจวโสฺส วา โหติ อติเรกปญฺจวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, อติทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิวิปโนฺน โหติ, อปฺปสฺสุโต โหติ, ทุปฺปโญฺญ โหติ, อูนปญฺจวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ น อธิสีเล สีลวิปโนฺน โหติ, น อชฺฌาจาเร อาจารวิปโนฺน โหติ, น อติทิฏฺฐิยา ทิฏฺฐิวิปโนฺน โหติ, พหุสฺสุโต โหติ, ปญฺญวา โหติ, ปญฺจวโสฺส วา โหติ อติเรกปญฺจวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘อปเรหิปิ, ภิกฺขเว, ฉหเงฺคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺตึน ชานาติ, อนาปตฺตึ น ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ น ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน น สฺวาคตานิ โหนฺติ น สุวิภตฺตานิ น สุปฺปวตฺตีนิ น สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส

อนุพฺยญฺชนโส, อูนปญฺจวโสฺส โหติ – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ

‘‘ฉหิ, ภิกฺขเว, องฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพํฯ อาปตฺตึ ชานาติ, อนาปตฺตึ ชานาติ, ลหุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, ครุกํ อาปตฺตึ ชานาติ, อุภยานิ โข ปนสฺส ปาติโมกฺขานิ วิตฺถาเรน สฺวาคตานิ โหนฺติ สุวิภตฺตานิ สุปฺปวตฺตีนิ สุวินิจฺฉิตานิ สุตฺตโส อนุพฺยญฺชนโส, ปญฺจวโสฺส วา โหติ อติเรกปญฺจวโสฺส วา – อิเมหิ โข, ภิกฺขเว, ฉหงฺเคหิ สมนฺนาคเตน ภิกฺขุนา อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพ’’นฺติฯ

อภยูวรภาณวาโร นิฏฺฐิโต อฏฺฐโมฯ

อฏฺฐมภาณวาโรฯ

๔๑. ราหุลวตฺถุ

๑๐๕. อถโข ภควา ราชคเห ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน กปิลวตฺถุ เตน จาริกํ ปกฺกามิฯ อนุปุพฺเพน จาริกํ จรมาโน เยน กปิลวตฺถุ ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา สเกฺกสุ วิหรติ กปิลวตฺถุสฺมึ นิโคฺรธาราเมฯ อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เยน สุโทฺธทนสฺส สกฺกสฺส นิเวสนํ เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญเตฺต อาสเน นิสีทิฯ อถ โข ราหุลมาตา เทวี ราหุลํ กุมารํ เอตทโวจ – ‘‘เอโส เต, ราหุล, ปิตาฯ คจฺฉสฺสุ [คจฺฉสฺส (สฺยา.)], ทายชฺชํ ยาจาหี’’ติฯ อถ โข ราหุโล กุมาโร เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปุรโต, อฏฺฐาสิ – ‘‘สุขา เต, สมณ, ฉายา’’ติฯ อถ โข ภควา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิฯ อถ โข ราหุโล กุมาโร ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ – ‘‘ทายชฺชํ เม, สมณ, เทหิ; ทายชฺชํ เม, สมณ, เทหี’’ติฯ อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ สาริปุตฺตํ อามเนฺตสิ – ‘‘เตน หิ ตฺวํ, สาริปุตฺต, ราหุลํ กุมารํ ปพฺพาเชหี’’ติฯ ‘‘กถาหํ, ภเนฺต, ราหุลํ กุมารํ ปพฺพาเชมี’’ติ? อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ธมฺมึ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ‘‘อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ตีหิ สรณคมเนหิ สามเณรปพฺพชฺชํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ปพฺพาเชตโพฺพ – ปฐมํ เกสมสฺสุํ โอหาราเปตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาทาเปตฺวา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ การาเปตฺวา ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทาเปตฺวา อุกฺกุฏิกํ นิสีทาเปตฺวา อญฺชลึ ปคฺคณฺหาเปตฺวา เอวํ วเทหีติ วตฺตโพฺพ – พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ; ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ; ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ, ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ, ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามีติฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิเมหิ ตีหิ สรณคมเนหิ สามเณรปพฺพชฺช’’นฺติฯ อถ โข อายสฺมา สาริปุโตฺต ราหุลํ กุมารํ ปพฺพาเชสิฯ

อถ โข สุโทฺธทโน สโกฺก เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํอภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิฯ เอกมนฺตํ นิสิโนฺน โข สุโทฺธทโน สโกฺก ภควนฺตํ เอตทโวจ – ‘‘เอกาหํ, ภเนฺต, ภควนฺตํ วรํ ยาจามี’’ติฯ ‘‘อติกฺกนฺตวรา โข, โคตม, ตถาคตา’’ติฯ ‘‘ยญฺจ, ภเนฺต, กปฺปติ, ยญฺจ อนวชฺช’’นฺติฯ ‘‘วเทหิ, โคตมา’’ติฯ ‘‘ภควติ เม, ภเนฺต, ปพฺพชิเต อนปฺปกํ ทุกฺขํ อโหสิ, ตถา นเนฺท, อธิมตฺตํ ราหุเลฯ ปุตฺตเปมํ , ภเนฺต, ฉวึ ฉินฺทติ, ฉวึ เฉตฺวา จมฺมํ ฉินฺทติ, จมฺมํ เฉตฺวา มํสํ ฉินฺทติ, มํสํ เฉตฺวา นฺหารุํ ฉินฺทติ, นฺหารุํ เฉตฺวา อฏฺฐึ ฉินฺทติ, อฏฺฐึ เฉตฺวา อฏฺฐิมิญฺชํ อาหจฺจ

ติฏฺฐติฯ สาธุ, ภนฺเต, อยฺยา อนนุญฺญาตํ มาตาปิตูหิ ปุตฺตํ น ปพฺพาเชยฺยุ’’นฺติฯ อถ โข ภควา สุทฺโธทนํ สกฺกํ ธมฺมิยา กถาย สนฺทเสฺสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิฯ อถ โข สุทฺโธทโน สกฺโก ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข ภควา เอตสฺมิํ นิทาเน เอตสฺมิํ ปกรเณ ธมฺมิํ กถํ กตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ – ‘‘น, ภิกฺขเว, อนนุญฺญาโต มาตาปิตูหิ ปุตฺโต ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา’’ติฯ

อถ โข ภควา กปิลวตฺถุสฺมิํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา เยน สาวตฺถิ เตน จาริกํ ปกฺกามิฯ อนุปุเพฺพน จาริกํ จรมาโน เยน สาวตฺถิ ตทวสริฯ ตตฺร สุทํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเมฯ เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส อุปฏฺฐากกุลํ อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส สนฺติเก ทารกํ ปาเหสิ – ‘‘อิมํ ทารกํ เถโร ปพฺพาเชตู’’ติฯ อถ โข อายสฺมโต สาริปุตฺตสฺส เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น เอเกน เทฺว สามเณรา อุปฏฺฐาเปตพฺพา’ติฯ อยญฺจ เม ราหุโล สามเณโรฯ กถํ นุ โข มยา ปฏิปชฺชิตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยตฺเตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน เอเกน เทฺว สามเณเร อุปฏฺฐาเปตุํ, ยาวตเก วา ปน อุสฺสหติ โอวทิตุํ อนุสาสิตุํ ตาวตเก อุปฏฺฐาเปตุนฺติฯ

ราหุลวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๔๒. สิกฺขาปทกถา

๑๐๖. อถ โข สามเณรานํ เอตทโหสิ – ‘‘กติ นุ โข อมฺหากํ สิกฺขาปทานิ, กตฺถ จ อเมฺหหิ สิกฺขิตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สามเณรานํ ทส สิกฺขาปทานิ, เตสุ จ สามเณเรหิ สิกฺขิตุํ – ปาณาติปาตา เวรมณี [เวรมณิ, เวรมณิํ (ก.)], อทินฺนาทานา เวรมณี, อพฺรหฺมจริยา เวรมณี, มุสาวาทา เวรมณี, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี, วิกาลโภชนา เวรมณี, นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา เวรมณี, มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา เวรมณี , อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณี, ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา เวรมณีฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, สามเณรานํ อิมานิ ทส สิกฺขาปทานิ, อิเมสุ จ สามเณเรหิ สิกฺขิตุนฺติฯ

สิกฺขาปทกถา นิฏฺฐิตาฯ

๔๓. ทณฺฑกมฺมวตฺถุ

๑๐๗. เตน โข ปน สมเยน สามเณรา ภิกฺขูสุ อคารวา อปฺปติสฺสา อสภาควุตฺติกา วิหรนฺติฯ ภิกฺขู อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สามเณรา ภิกฺขูสุ อคารวา อปฺปติสฺสา อสภาควุตฺติกา วิหริสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส สามเณรสฺส ทณฺฑกมฺมํ กาตุํฯ ภิกฺขูนํ อลาภาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อนตฺถาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขูนํ อวาสาย ปริสกฺกติ, ภิกฺขู อโกฺกสติ ปริภาสติ, ภิกฺขู ภิกฺขูหิ เภเทติ – อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิเมหิ ปญฺจหงฺเคหิ สมนฺนาคตสฺส สามเณรสฺส ทณฺฑกมฺมํ กาตุนฺติฯ

อถ โข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ‘‘กิํ นุ โข ทณฺฑกมฺมํ กาตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อาวรณํ กาตุนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู สามเณรานํ สพฺพํ สงฺฆารามํ อาวรณํ กโรนฺติฯ สามเณรา อารามํ ปวิสิตุํ อลภมานา ปกฺกมนฺติปิ , วิพฺภมนฺติปิ, ติตฺถิเยสุปิ สงฺกมนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, สโพฺพ สงฺฆาราโม อาวรณํ กาตโพฺพฯ โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ยตฺถ วา วสติ, ยตฺถ วา ปฏิกฺกมติ, ตตฺถ อาวรณํ กาตุนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู สามเณรานํ มุขทฺวาริกํ อาหารํ อาวรณํ กโรนฺติฯ มนุสฺสา ยาคุปานมฺปิ สงฺฆภตฺตมฺปิ กโรนฺตา สามเณเร เอวํ วเทนฺติ – ‘‘เอถ, ภนฺเต, ยาคุํ ปิวถ; เอถ, ภนฺเต, ภตฺตํ ภุญฺชถา’’ติฯ สามเณรา เอวํ วเทนฺติ – ‘‘นาวุโส, ลพฺภาฯ ภิกฺขูหิ อาวรณํ กต’’นฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ภทนฺตา สามเณรานํ มุขทฺวาริกํ อาหารํ อาวรณํ กริสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, มุขทฺวาริโก อาหาโร อาวรณํ กาตโพฺพฯ โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

ทณฺฑกมฺมวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๔๔. อนาปุจฺฉาวรณวตฺถุ

๑๐๘. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อุปชฺฌาเย อนาปุจฺฉา สามเณรานํ อาวรณํ กโรนฺติฯ อุปชฺฌายา คเวสนฺติ – กถํ [กหํ (ก.)] นุ โข อมฺหากํ สามเณรา น ทิสฺสนฺตีติฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘ฉพฺพคฺคิเยหิ, อาวุโส, ภิกฺขูหิ อาวรณํ กต’’นฺติฯ อุปชฺฌายา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อเมฺห อนาปุจฺฉา อมฺหากํ สามเณรานํ อาวรณํ กริสฺสนฺตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อุปชฺฌาเย อนาปุจฺฉา อาวรณํ กาตพฺพํฯ โย กเรยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

อนาปุจฺฉาวรณวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๔๕. อปลาฬนวตฺถุ

เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู เถรานํ ภิกฺขูนํ สามเณเร อปลาเฬนฺติฯ เถรา สามํ ทนฺตกฏฺฐมฺปิ มุโขทกมฺปิ คณฺหนฺตา กิลมนฺติ ฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อญฺญสฺส ปริสา อปลาเฬตพฺพาฯ โย อปลาเฬยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสา ติฯ

อปลาฬนวตฺถุ นิฏฺฐิตํฯ

๔๖. กณฺฏกสามเณรวตฺถุ

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต อุปนนฺทสฺส สกฺยปุตฺตสฺส กณฺฏโก นาม สามเณโร กณฺฏกึ นาม ภิกฺขุนึ ทูเสสิฯ ภิกฺขู อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘กถญฺหิ นาม สามเณโร เอวรูปํ อนาจารํ อาจริสฺสตี’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ทสหงฺคหิ สมนฺนาคตํ สามเณรํ นาเสตุํฯ ปาณาติปาตี โหติ, อทินฺนาทายี โหติ, อพฺรหฺมจารี โหติ, มุสาวาที โหติ, มชฺชปายี โหติ, พุทฺธสฺส อวณฺณํ ภาสติ, ธมฺมสฺส อวณฺณํ ภาสติ, สงฺฆสฺส อวณฺณํ ภาสติ,

มิจฺฉาทิฏฺฐิโก โหติ, ภิกฺขุนิทูสโก โหติ – อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อิเมหิ ทสหงฺเคหิ สมนฺนาคตํ สามเณรํ นาเสตุนฺติฯ

๔๗. ปณฺฑกวตฺถุ

๑๐๙. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ปณฺฑโก ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ โส ทหเร ทหเร ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทติ – ‘‘เอถ, มํ อายสฺมนฺโต ทูเสถา’’ติฯ ภิกฺขู อปสาเทนฺติ – ‘‘นสฺส, ปณฺฑก, วินสฺส, ปณฺฑก, โก ตยา อตฺโถ’’ติฯ โส ภิกฺขูหิ อปสาทิโต มหนฺเต มหนฺเต โมฬิคลฺเล สามเณเร อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทติ – ‘‘เอถ, มํ อาวุโส ทูเสถา’’ติฯ สามเณรา อปสาเทนฺติ – ‘‘นสฺส, ปณฺฑก, วินสฺส, ปณฺฑก, โก ตยา อตฺโถ’’ติฯ โส สามเณเรหิ อปสาทิโต หตฺถิภณฺเฑ อสฺสภณฺเฑ อุปสงฺกมิตฺวา เอวํ วเทติ – ‘‘เอถ, มํ, อาวุโส , ทูเสถา’’ติฯ หตฺถิภณฺฑา อสฺสภณฺฑา ทูเสสุํฯ เต อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – ‘‘ปณฺฑกา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยาฯ เยปิ อิเมสํ น ปณฺฑกา, เตปิ อิเม ปณฺฑเก ทูเสนฺติฯ เอวํ อิเม สเพฺพว อพฺรหฺมจาริโน’’ติฯ อโสฺสสุํ โข ภิกฺขู เตสํ หตฺถิภณฺฑานํอสฺสภณฺฑานํ อุชฺฌายนฺตานํ ขิยฺยนฺตานํ วิปาเจนฺตานํฯ อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ปณฺฑโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๔๘. เถยฺยสํวาสกวตฺถุ

๑๑๐. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร ปุราณกุลปุโตฺต ขีณโกลโญฺญ สุขุมาโล โหติฯ อถ โข ตสฺส ปุราณกุลปุตฺตสฺส ขีณโกลญฺญสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อหํ โข สุขุมาโล, น ปฏิพโล อนธิคตํ วา โภคํ อธิคนฺตุํ, อธิคตํ วา โภคํ ผาตึ กาตุํฯ เกน นุ โข อหํ อุปาเยน สุขญฺจ ชีเวยฺยํ, น จ กิลเมยฺย’’นฺติ? อถ โข ตสฺส ปุราณกุลปุตฺตสฺส ขีณโกลญฺญสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา สุขสีลา สุขสมาจารา, สุโภชนานิ ภุญฺชิตฺวา นิวาเตสุ สยเนสุ สยนฺติฯ ยํนูนาหํ สามํ ปตฺตจีวรํ ปฏิยาเทตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขูหิ สทฺธึ สํวเสยฺย’’นฺติฯ อถ โข โส ปุราณกุลปุโตฺต ขีณโกลโญฺญ สามํ ปตฺตจีวรํ ปฏิยาเทตฺวา เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อารามํ คนฺตฺวา ภิกฺขู อภิวาเทติฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘กติวโสฺสสิ ตฺวํ, อาวุโส’’ติ? กึ เอตํ, อาวุโส, กติวสฺส นามาติ? โก ปน เต, อาวุโส, อุปชฺฌาโยติ? กึ เอตํ , อาวุโส, อุปชฺฌาโย นามาติ? ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อุปาลึ เอตทโวจุํ – ‘‘อิงฺฆาวุโส อุปาลิ, อิมํ ปพฺพชิตํ อนุยุญฺชาหี’’ติฯ อถ โข โส ปุราณกุลปุโตฺต ขีณโกลโญฺญ อายสฺมตา อุปาลินา อนุยุญฺชิยมาโน เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ อายสฺมา อุปาลิ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ เถยฺยสํวาสโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ ติตฺถิยปกฺกนฺตโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๔๙. ติรจฺฉานคตวตฺถุ

๑๑๑. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร นาโค นาคโยนิยา อฏฺฏียติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ อถ โข ตสฺส นาคสฺส เอตทโหสิ – ‘‘เกน นุ โข อหํ อุปาเยน นาคโยนิยา จ ปริมุเจฺจยฺยํ ขิปฺปญฺจ มนุสฺสตฺตํ ปฏิลเภยฺย’’นฺติฯ อถ โข ตสฺส นาคสฺส เอตทโหสิ – ‘‘อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา ธมฺม

จาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมาฯ สเจ โข อหํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺยํ, เอวาหํ นาคโยนิยา จ ปริมุเจฺจยฺยํ, ขิปฺปญฺจ มนุสฺสตฺตํ ปฏิลเภยฺย''นฺติฯ อถ โข โส นาโค มาณวกวเณฺณน ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ตํ ภิกฺขู ปพฺพาเชสุํ, อุปสมฺปาเทสุํฯ เตน โข ปน สมเยน โส นาโค อญฺญตเรน ภิกฺขุนา สทฺธึ ปจฺจนฺติเม วิหาเร ปฏิวสติฯ อถ โข โส ภิกฺขุ รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อโชฺฌกาเส จงฺกมติฯ อถ โข โสนาโค ตสฺส ภิกฺขุโน นิกฺขเนฺต วิสฺสโฏฺฐ นิทฺทํ โอกฺกมิฯ สโพฺพ วิหาโร อหินา ปุโณฺณ, วาตปาเนหิ โภคา นิกฺขนฺตา โหนฺติฯ อถ โข โส ภิกฺขุ วิหารํ ปวิสิสฺสามีติ กวาฏํ ปณาเมโนฺต อทฺทส สพฺพํ วิหารํ อหินา ปุณฺณํ, วาตปาเนหิ โภเค นิกฺขเนฺต, ทิสฺวาน ภีโต วิสฺสรมกาสิฯ ภิกฺขู อุปธาวิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจุํ – ''กิสฺส ตฺวํ, อาวุโส, วิสฺสรมกาสี''ติ? ''อยํ, อาวุโส, สโพฺพ วิหาโร อหินา ปุโณฺณ, วาตปาเนหิ โภคา นิกฺขนฺตา''ติฯ อถ โข โส นาโค เตน สเทฺทน ปฏิพุชฺฌิตฺวา สเก อาสเน นิสีทิฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ''โกสิ ตฺวํ, อาวุโส''ติ? ''อหํ, ภเนฺต, นาโค''ติฯ ''กิสฺส ปน ตฺวํ, อาวุโส, เอวรูปํ อกาสี''ติ? อถ โข โส นาโค ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อถ โข ภควา เอตสฺมึ นิทาเน เอตสฺมึ ปกรเณ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาตาเปตฺวา ตํ นาคํ เอตทโวจ – ''ตุเมฺห โขตฺถ นาคา อวิรุฬฺหิธมฺมา อิมสฺมึ ธมฺมวินเยฯ คจฺฉ ตฺวํ, นาค, ตเตฺถว จาตุทฺทเส ปนฺนรเส อฎฺฐมิยา จ ปกฺขสฺส อุโปสถํ อุปวส, เอวํ ตฺวํ นาคโยนิยา จ ปริมุจฺจิสฺสสิ, ขิปฺปญฺจ มนุสฺสตฺตํ ปฏิลภิสฺสสี''ติฯ อถ โข โส นาโค อวิรุฬฺหิธโมฺม กิราหํ อิมสฺมึ ธมฺมวินเยติ ทุกฺขี ทุมฺมโน อสฺสูนิ ปวตฺตยมาโน วิสฺสรํ กตฺวา ปกฺกามิฯ อถ โข ภควา ภิกฺขู อามเนฺตสิ – ''เทฺวเม, ภิกฺขเว, ปจฺจยา นาคสฺส สภาวปาตุกมฺมายฯ ยทา จ สชาติยา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ, ยทา จ วิสฺสโฏฺฐ นิทฺทํ โอกฺกมติ – อิเม โข, ภิกฺขเว, เทฺว ปจฺจยา นาคสฺส สภาวปาตุกมฺมาย ฯ ติรจฺฉานคโต, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพ''ติฯ

๕๐. มาตุฆาตกวตฺถุ

๑๑๒. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร มาณวโก มาตรํ ชีวิตา โวโรเปสิฯ โส เตน ปาปเกน กมฺมุน อฎฺฎียติ หรายติ ชิคุจฺฉติ ฯ อถ โข ตสฺส มาณวกสฺส เอตทโหสิ – ''เกน นุ โข อหํ อุปาเยน อิมสฺส ปาปกสฺส กมฺมสฺส นิกฺขนฺติํ กเรยฺย''นฺติ? อถ โข ตสฺส มาณวกสฺส เอตทโหสิ – ''อิเม โข สมณา สกฺยปุตฺติยา ธมฺมจาริโนสมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมาฯ สเจ โข อหํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺยํ, เอวาหํ อิมสฺส ปาปกสฺส กมฺมสฺส นิกฺขนฺติํ กเรยฺย''นฺติฯ อถ โข โส มาณวโก ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อุปาลิํ เอตทโวจุํ – ''ปุเพฺพปิ โข, อาวุโส อุปาลิ, นาโค มาณวกวเณฺณน ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโตฯ อิงฺฆาวุโส อุปาลิ, อิมํ มาณวกํ อนุยุญฺชาหี''ติฯ อถ โข โส มาณวโก อายสฺมตา อุปาลินา อนุยุญฺชียมาโน เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ อายสฺมา อุปาลิ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป…. มาตุฆาตโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๕๑. ปิตุฆาตกวตฺถุ

๑๑๓. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร มาณวโก ปิตรํ ชีวิตา โวโรเปสิฯ โส เตน ปาปเกน กมฺมุน อฎฺฎียติ หรายติ ชิคุจฺฉติฯ อถ โข ตสฺส มาณวกสฺส เอตทโหสิ ''เกน นุ โข อหํ อุปาเยน อิมสฺส ปาปกสฺส กมฺมสฺส นิกฺขนฺติํ กเรยฺย''นฺติฯ อถ โข ตสฺส มาณวกสฺส เอตทโหสิ ''อิเม โข

สมณา สกฺยปุตฺติยา ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา, สเจ โข อหํ สมเณสุ สกฺยปุตฺติเยสุ ปพฺพเชยฺยํ, เอวาหํ อิมสฺส ปาปกสฺส กมฺมสฺส นิกฺขนฺตึ กเรยฺย''นฺติฯ อถ โข โส มาณวโก ภิกฺขู อุปสงฺกมิตฺวา ปพฺพชฺชํ ยาจิฯ ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ อุปาลึ เอตทโวจุํ – ''ปุเพฺพปิ โข, อาวุโส อุปาลิ, นาโค มาณวกวเณฺณน ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต, อิงฺฆาวุโส, อุปาลิ, อิมํ มาณวกํ อนุยุญฺชาหี''ติฯ อถ โข โส มาณวโก อายสฺมตา อุปาลินา อนุยุญฺชียมาโน เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ อายสฺมา อุปาลิ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ปิตุฆาตโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๕๒. อรหนฺตฆาตกวตฺถุ

๑๑๔. เตนโข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู สาเกตา สาวตฺถึ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนา โหนฺติฯ อนฺตรามเคฺค โจรา นิกฺขมิตฺวา เอกเจฺจ ภิกฺขู อจฺฉินฺทิํสุ, เอกเจฺจ ภิกฺขู หนิํสุฯ สาวตฺถิยา ราชภฏา นิกฺขมิตฺวา เอกเจฺจ โจเร อคฺคเหสุํ, เอกเจฺจ โจรา ปลายิํสุฯ เย เต ปลายิํสุ เต ภิกฺขูสุ ปพฺพชิํสุ, เย เต คหิตา เต วธาย โอนิยฺยนฺติ ฯ อทฺทสํสุ โข เต ปลายิตฺวา ปพฺพชิตา เต โจเร วธาย โอนิยฺยมาเน, ทิสฺวาน เอวมาหํสุ – ''สาธุ โข มยํ ปลายิมฺหา, สจา จ [สเจ จ, สจชฺช (อฏฺฐกถายํ ปาฐนฺตรา)] มยํ คเยฺหยฺยาม [คเณฺหยฺยาม (ก.)], มยมฺปิ เอวเมว หเญฺญยฺยามา''ติ ฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ''กิํ ปน ตุเมฺห, อาวุโส, อกตฺถา''ติ? อถ โข เต ปพฺพชิตา ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อรหโนฺต เอเต, ภิกฺขเว, ภิกฺขูฯ อรหนฺตฆาตโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๕๓. ภิกฺขุนีทูสกวตฺถุ

๑๑๕. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขุนิโย สาเกตา สาวตฺถึ อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนา โหนฺติฯ อนฺตรามเคฺค โจรา นิกฺขมิตฺวา เอกจฺจา ภิกฺขุนิโย อจฺฉินฺทิํสุ, เอกจฺจา ภิกฺขุนิโย ทูเสสุํฯ สาวตฺถิยา ราชภฏา นิกฺขมิตฺวา เอกเจฺจ โจเร อคฺคเหสุํ, เอกเจฺจ โจรา ปลายิํสุฯ เย เต ปลายิํสุ, เต ภิกฺขูสุ ปพฺพชิํสุฯ เย เต คหิตา, เต วธาย โอนิยฺยนฺติฯ อทฺทสํสุ โข เต ปลายิตฺวา ปพฺพชิตา เต โจเร วธาย โอนิยฺยมาเน, ทิสฺวาน เอวมาหํสุ ''สาธุ โข มยํ ปลายิมฺหา, สจา จ มยํ คเยฺหยฺยาม, มยมฺปิ เอวเมว หเญฺญยฺยามา''ติฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ ''กิํ ปน ตุเมฺห, อาวุโส, อกตฺถา''ติฯ อถ โข เต ปพฺพชิตา ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ภิกฺขุนิทูสโก, ภิกฺขเว , อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ สงฺฆเภทโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ โลหิตุปฺปาทโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๕๔. อุภโตพฺยญฺชนกวตฺถุ

๑๑๖. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร อุภโตพฺยญฺชนโก ภิกฺขูสุ ปพฺพชิโต โหติฯ โส กโรติปิ การาเปติปิฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อุภโตพฺยญฺชนโก, ภิกฺขเว, อนุปสมฺปโนฺน น อุปสมฺปาเทตโพฺพ, อุปสมฺปโนฺน นาเสตโพฺพติฯ

๕๕. อนุปชฺฌายกาทิวตฺถูนิ

๑๑๗. เตนโข ปน สมเยน ภิกฺขู อนุปชฺฌายกํ อุปสมฺปาเทนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อนุปชฺฌายโก อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู สเงฺฆน อุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, สเงฺฆน อุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู คเณน อุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, คเณน อุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ปณฺฑกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. เถยฺยสํวาสกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. ติตฺถิยปกฺกนฺตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ …เป…. ติรจฺฉานคตุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. มาตุฆาตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. ปิตุฆาตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. อรหนฺตฆาตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. ภิกฺขุนิทูสกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. สงฺฆเภทกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. โลหิตุปฺปาทกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ…เป…. อุภโตพฺยญฺชนกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทนฺติ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ปณฺฑกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, เถยฺยสํวาสกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, ติตฺถิยปกฺกนฺตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, ติรจฺฉานคตุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, มาตุฆาตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ …เป…. น, ภิกฺขเว, ปิตุฆาตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, อรหนฺตฆาตกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, ภิกฺขุนิทูสกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ …เป…. น, ภิกฺขเว, สงฺฆเภทกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, โลหิตุปฺปาทกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพ…เป…. น, ภิกฺขเว, อุภโตพฺยญฺชนกุปชฺฌาเยน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

๕๖. อปตฺตกาทิวตฺถุ

๑๑๘. เตนโข ปน สมเยน ภิกฺขู อปตฺตกํ อุปสมฺปาเทนฺติฯ หเตฺถสุ ปิณฺฑาย จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – เสยฺยถาปิ ติตฺถิยาติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อปตฺตโก อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อจีวรกํ อุปสมฺปาเทนฺติ ฯ นคฺคา ปิณฺฑาย จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – เสยฺยถาปิ ติตฺถิยาติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อจีวรโก อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อปตฺตจีวรกํ อุปสมฺปาเทนฺติฯ นคฺคา หเตฺถสุ ปิณฺฑาย จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – เสยฺยถาปิ ติตฺถิยาติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อปตฺตจีวรโก อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ยาจิตเกน ปเตฺตน อุปสมฺปาเทนฺติฯ อุปสมฺปเนฺน ปตฺตํ ปฏิหรนฺติฯ หเตฺถสุ ปิณฺฑาย จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – เสยฺยถาปิ ติตฺถิยาติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ยาจิตเกน ปเตฺตน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ยาจิตเกน จีวเรน อุปสมฺปาเทนฺติฯ อุปสมฺปเนฺน จีวรํ ปฏิหรนฺติฯ นคฺคา ปิณฺฑาย จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – เสยฺยถาปิ ติตฺถิยาติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ยาจิตเกน จีวเรน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู ยาจิตเกน ปตฺตจีวเรน อุปสมฺปาเทนฺติฯ อุปสมฺปเนฺน ปตฺตจีวรํ ปฏิหรนฺติฯ นคฺคา หเตฺถสุปิณฺฑาย จรนฺติฯ มนุสฺสา อุชฺฌายนฺติ ขิยฺยนฺติ วิปาเจนฺติ – เสยฺยถาปิ ติตฺถิยาติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, ยาจิตเกน ปตฺตจีวเรน อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ โย อุปสมฺปาเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

นอุปสมฺปาเทตเพฺพกวีสติวาโร นิฏฺฐิโตฯ

๕๗. นปพฺพาเชตพฺพทฺวตฺติํสวาโร

๑๑๙. เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู หตฺถจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ปาทจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… หตฺถปาทจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… กณฺณจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… นาสจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… กณฺณนาสจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… องฺคุลิจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… อฬจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… กณฺฑรจฺฉินฺนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ผณหตฺถกํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ขุชฺชํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… วามนํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… คลคณฺฑิํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ลกฺขณาหตํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… กสาหตํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ลิขิตกํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… สีปทิํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ปาปโรคิํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ปริสทูสกํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… กาณํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… กุณิํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ขญฺชํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ปกฺขหตํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ฉินฺนิริยาปถํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… ชราทุพฺพลํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… อนฺธํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… มูคํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… พธิรํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… อนฺธมูคํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… อนฺธพธิรํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… มูคพธิรํ ปพฺพาเชนฺติ…เป.… อนฺธมูคพธิรํ ปพฺพาเชนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ…เป.… น, ภิกฺขเว, หตฺถจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ปาทจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, หตฺถปาทจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, กณฺณจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, นาสจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, กณฺณนาสจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, องฺคุลิจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, อฬจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, กณฺฑรจฺฉิโนฺน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ผณหตฺถโก ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ขุโชฺช ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, วามโน ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, คลคณฺฑี ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ลกฺขณาหโต ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, กสาหโต ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ลิขิตโก ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, สีปที ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ปาปโรคี ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ปริสทูสโก ปพฺพาเชต

โพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, กาโณ ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น , ภิกฺขเว, กุณี ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ขโญฺช ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ปกฺขหโต ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ฉินฺนิริยาปโถ ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, ชราทุพฺพโล ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, อโนฺธ ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, มูโค ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, พธิโร ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, อนฺธมูโค ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, อนฺธพธิโร ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, มูคพธิโร ปพฺพาเชตโพฺพ…เป.… น, ภิกฺขเว, อนฺธมูคพธิโร ปพฺพาเชตโพฺพฯ โย ปพฺพาเชยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

นปพฺพาเชตพฺพทฺวตฺติํสวาโร นิฏฺฐิโตฯ

ทายชฺชภาณวาโร นิฏฺฐิโต นวโมฯ

๕๘. อลชฺชีนิสฺสยวตฺถูนิ

๑๒๐. เตน โข ปน สมเยน ฉพฺพคฺคิยา ภิกฺขู อลชฺชีนํ นิสฺสยํ เทนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อลชฺชีนํ นิสฺสโย ทาตโพฺพฯ โย ทเทยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อลชฺชีนํ นิสฺสาย วสนฺติฯ เตปิ นจิรเสฺสว อลชฺชิโน โหนฺติ ปาปกาภิกฺขูฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อลชฺชีนํ นิสฺสาย วตฺถพฺพํฯ โย วเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺสาติฯ

อถ โข ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อลชฺชีนํ นิสฺสโย ทาตโพฺพ, น อลชฺชีนํ นิสฺสาย วตฺถพฺพ’นฺติฯ กถํ นุ โข มยํ ชาเนยฺยาม ลชฺชิํ วา อลชฺชิํ วา’’ติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, จตูหปญฺจาหํ อาคเมตุํ ยาว ภิกฺขุสภาคตํ ชานามีติฯ

๕๙. คมิกาทินิสฺสยวตฺถูนิ

๑๒๑. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ โกสเลสุ ชนปเท อทฺธานมคฺคปฺปฏิปโนฺน โหติฯ อถ โข ตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพ’นฺติฯ อหญฺจมฺหิ นิสฺสยกรณีโย อทฺธานมคฺคปฺปฏิปโนฺน, กถํ นุ โข มยา ปฏิปชฺชิตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อทฺธานมคฺคปฺปฏิปเนฺนน ภิกฺขุนา นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน เทฺว ภิกฺขู โกสเลสุ ชนปเท อทฺธานมคฺคปฺปฏิปนฺนา โหนฺติฯ เต อญฺญตรํ อาวาสํ อุปคจฺฉิํสุฯ ตตฺถ เอโก ภิกฺขุ คิลาโน โหติฯ อถ โข ตสฺส คิลานสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพ’นฺติฯ อหญฺจมฺหิ นิสฺสยกรณีโย คิลาโน, กถํ นุ โข มยา ปฏิปชฺชิตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลาเนน ภิกฺขุนา นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุนฺติฯ

อถ โข ตสฺส คิลานุปฏฺฐากสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพ’นฺติฯ อหญฺจมฺหิ นิสฺสยกรณีโย, อยญฺจ ภิกฺขุ คิลาโน, กถํ นุ โข มยา ปฏิปชฺชิต

พฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คิลานุปฏฺฐาเกน ภิกฺขุนา นิสฺสยํ อลภมาเนน ยาจิยมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อรญฺญ วิหรติฯ ตสฺส จ ตสฺมึ เสนาสเน ผาสุ โหติฯ อถ โข ตสฺส ภิกฺขุโน เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อนิสฺสิเตน วตฺถพฺพ’นฺติฯ อหญฺจมฺหิ นิสฺสยกรณีโย อรญฺญ วิหรามิ, มยฺหญฺจ อิมสฺมึ เสนาสเน ผาสุ โหติ, กถํ นุ โข มยา ปฏิปชฺชิตพฺพ’’นฺติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อารญฺญิเกน ภิกฺขุนา ผาสุวิหารํ สลฺลกฺเขนฺเตน นิสฺสยํ อลภมาเนน อนิสฺสิเตน วตฺถุํ – ยทา ปติรูโป นิสฺสยทายโก อาคจฺฉิสฺสติ, ตทา ตสฺส นิสฺสาย วสิสฺสามีติฯ

๖๐. โคเตฺตน อนุสฺสาวนานุชานนา

๑๒๒. เตนโข ปน สมเยน อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส อุปสมฺปทาเปกฺโข โหติฯ อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป อายสฺมโต อานนฺทสฺส สนฺติเก ทูตํ ปาเหสิ – อาคจฺฉตุ อานโนฺท อิมํ อนุสฺสาเวสฺสตูติ [อนุสฺสาเวสฺสตีติ (สฺยา.)]ฯ อายสฺมา อานโนฺท เอวมาห – ‘‘นาหํ อุสฺสหามิ เถรสฺส นามํ คเหตุํ, ครุ เม เถโร’’ติ ฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, โคเตฺตนปิ อนุสฺสาเวตุนฺติฯ

๖๑. เทฺวอุปสมฺปทาเปกฺขาทิวตฺถุ

๑๒๓. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส เทฺว อุปสมฺปทาเปกฺขา โหนฺติฯ เต วิวทนฺติ – อหํ ปฐมํ อุปสมฺปชฺชิสฺสามิ, อหํ ปฐมํ อุปสมฺปชฺชิสฺสามีติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เทฺว เอกานุสฺสาวเน กาตุนฺติฯ

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ เถรานํ อุปสมฺปทาเปกฺขา โหนฺติฯ เต วิวทนฺติ – อหํ ปฐมํ อุปสมฺปชฺชิสฺสามิ, อหํ ปฐมํ อุปสมฺปชฺชิสฺสามีติฯ เถรา เอวมาหํสุ – ‘‘หนฺท, มยํ, อาวุโส, สเพฺพว เอกานุสฺสาวเน กโรมา’’ติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เทฺว ตโย เอกานุสฺสาวเน กาตุํ, ตญฺจ โข เอเกน อุปชฺฌาเยน, น เตฺวว นานุปชฺฌาเยนาติฯ

๖๒. คพฺภวีสูปสมฺปทานุชานนา

๑๒๔. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา กุมารกสฺสโป คพฺภวีโส อุปสมฺปโนฺน อโหสิฯ อถ โข อายสฺมโต กุมารกสฺสปสฺส เอตทโหสิ – ‘‘ภควตา ปญฺญตฺตํ ‘น อูนวีสติวโสฺส ปุคฺคโล อุปสมฺปาเทตโพฺพ’ติฯ อหญฺจมฺหิ คพฺภวีโส อุปสมฺปโนฺนฯ อุปสมฺปโนฺน นุ โขมฺหิ, นนุ โข อุปสมฺปโนฺน’’ติ? ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ ยํ, ภิกฺขเว, มาตุกุจฺฉิสฺมึ ปฐมํ จิตฺตํ อุปฺปนฺนํ, ปฐมํ วิญฺญาณํ ปาตุภูตํ , ตทุปาทาย สาวสฺส ชาติฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, คพฺภวีสํ อุปสมฺปาเทตุนฺติฯ

๖๓. อุปสมฺปทาวิธิ

๑๒๕. เตนโข ปน สมเยน อุปสมฺปนฺนา ทิสฺสนฺติ กุฏฺฐิกาปิ คณฺฑิกาปิ กิลาสิกาปิ โสสิกาปิ อปมาริกาปิฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุปสมฺปาเทเนฺตน

เตรส [ตสฺส (ก.)] อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺฉิตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, ปุจฺฉิตโพฺพ – ‘‘สนฺติ เต เอวรูปา อาพาธา – กุฏฺฐํ, คโณฺฑ, กิลาโส, โสโส, อปมาโร? มนุโสฺสสิ ? ปุริโสสิ? ภุชิโสฺสสิ? อณโณสิ? นสิ ราชภโฏ? อนุญฺญาโตสิ มาตาปิตูหิ? ปริปุณฺณวีสติวโสฺสสิ? ปริปุณฺณํ เต ปตฺตจีวรํ? กึนาโมสิ? โกนาโม เต อุปชฺฌาโย’’ติ?

เตน โข ปน สมเยน ภิกฺขู อนนุสิเฏฺฐ อุปสมฺปทาเปเกฺข อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺฉนฺติฯ อุปสมฺปทาเปกฺขา วิตฺถายนฺติ, มงฺกู โหนฺติ, น สโกฺกนฺติ วิสฺสเชฺชตุํฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, ปฐมํ อนุสาสิตฺวา ปจฺฉา อนฺตรายิเกธมฺเม ปุจฺฉิตุนฺติฯ

ตเตฺถว สงฺฆมเชฺฌ อนุสาสนฺติฯ อุปสมฺปทาเปกฺขา ตเถว วิตฺถายนฺติ, มงฺกู โหนฺติ, น สโกฺกนฺติ วิสฺสเชฺชตุํฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, เอกมนฺตํ อนุสาสิตฺวา สงฺฆมเชฺฌ อนฺตรายิเก ธมฺเม ปุจฺฉิตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, อนุสาสิตโพฺพ –

๑๒๖. ปฐมํ อุปชฺฌํ คาหาเปตโพฺพฯ อุปชฺฌํ คาหาเปตฺวา ปตฺตจีวรํ อาจิกฺขิตพฺพํ – อยํ เต ปโตฺต, อยํ สงฺฆาฏิ, อยํ อุตฺตราสโงฺค, อยํ อนฺตรวาสโกฯ คจฺฉ, อมุมฺหิ โอกาเส ติฏฺฐาหีติฯ

พาลา อพฺยตฺตา อนุสาสนฺติฯ ทุรนุสิฏฺฐา อุปสมฺปทาเปกฺขา วิตฺถายนฺติ, มงฺกู โหนฺติ, น สโกฺกนฺติ วิสฺสเชฺชตุํฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, พาเลน อพฺยเตฺตน อนุสาสิตโพฺพฯ โย อนุสาเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน อนุสาสิตุนฺติฯ

อสมฺมตา อนุสาสนฺติฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ น, ภิกฺขเว, อสมฺมเตน อนุสาสิตโพฺพฯ โย อนุสาเสยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฎสฺสฯ อนุชานามิ , ภิกฺขเว, สมฺมเตน อนุสาสิตุํฯ เอวญฺจ ปน, ภิกฺขเว, สมฺมนฺนิตโพฺพ [สมฺมนิตโพฺพ (ก.)] – อตฺตนา วา [อตฺตนาว (สฺยา.)] อตฺตานํ สมฺมนฺนิตพฺพํ, ปเรน วา ปโร สมฺมนฺนิตโพฺพฯ

กถญฺจ อตฺตนาว อตฺตานํ สมฺมนฺนิตพฺพํ? พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ – ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺย’’นฺติฯ เอวํ อตฺตนาว อตฺตานํ สมฺมนฺนิตพฺพํฯ

กถญฺจ ปน ปเรน ปโร สมฺมนฺนิตโพฺพ? พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฏิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ – ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามํ อนุสาเสยฺยา’’ติ ฯ เอวํ ปเรน ปโร สมฺมนฺนิตโพฺพฯ

เตน สมฺมเตน ภิกฺขุนา อุปสมฺปทาเปโกฺข อุปสงฺกมิตฺวา เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘สุณสิ, อิตฺถนฺนาม, อยํ เต สจฺจกาโล ภูตกาโลฯ ยํ ชาตํ ตํ สงฺฆมเชฺฌ ปุจฺฉเนฺต สนฺตํ อตฺถีติ วตฺตพฺพํ, อสนฺตํ นตฺถี’’ติ วตฺตพฺพํฯ มา โข วิตฺถายิ, มา โข มงฺกุ อโหสิฯ เอวํ ตํ ปุจฺฉิสฺสนฺติ – ‘‘สนฺติ เต เอวรูปา อาพาธา – กุฏฺฐํ, คโณฺฑ, กิลาโส, โสโส, อปมาโร? มนุโสฺสสิ? ปุริโสสิ? ภุชิโสฺสสิ? อณโณสิ? นสิ ราชภโฏ? อนุญฺญาโตสิ มาตาปิตูหิ? ปริปุณฺณวีสติวโสฺสสิ? ปริปุณฺณํ เต ปตฺตจีวรํ? กึนาโมสิ? โกนาโม เต อุปชฺฌาโย’’ติ?

เอกโต อาคจฺฉนฺติฯ น, ภิกฺขเว, เอกโต อาคนฺตพฺพํฯ อนุสาสเกน ปฐมตรํ อาคนฺตฺวา สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ – ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข ฯ อนุสิโฎฺฐ โส มยาฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อิตฺถนฺนาโม อาคเจฺฉยฺยา’’ติฯ อาคจฺฉาหีติ วตฺตโพฺพฯ

เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ การาเปตฺวา ภิกฺขูนํ ปาเท วนฺทาเปตฺวา อุกฺกุฎิกํ นิสีทาเปตฺวา อญฺชลิํ ปคฺคณฺหาเปตฺวา อุปสมฺปทํ ยาจาเปตโพฺพ – ‘‘สงฺฆํ, ภเนฺต, อุปสมฺปทํ ยาจามิฯ อุลฺลุมฺปตุ มํ, ภเนฺต, สโงฺฆ อนุกมฺปํ อุปาทายฯ ทุติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจามิฯ อุลฺลุมฺปตุ มํ, ภเนฺต, สโงฺฆ อนุกมฺปํ อุปาทายฯ ตติยมฺปิ, ภเนฺต, สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจามิฯ อุลฺลุมฺปตุ มํ , ภเนฺต, สโงฺฆ อนุกมฺปํ อุปาทายา’’ติฯ พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฎิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺขฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, อหํ อิตฺถนฺนามํ อนฺตรายิเก ธเมฺม ปุเจฺฉยฺย’’นฺติ? สุณสิ, อิตฺถนฺนาม, อยํ เต สจฺจกาโล ภูตกาโลฯ ยํ ชาตํ ตํ ปุจฺฉามิฯ สนฺตํ อตฺถีติ วตฺตพฺพํ, อสนฺตํ นตฺถีติ วตฺตพฺพํฯ สนฺติ เต เอวรูปา อาพาธา – กุฎฺฐํ คโณฺฑ กิเลโส โสโส อปมาโร, มนุโสฺสสิ, ปุริโสสิ, ภุชิโสฺสสิ, อณโณสิ, นสิ ราชภโฎ, อนุญฺญาโตสิ มาตาปิตูหิ, ปริปุณฺณวีสติวโสฺสสิ, ปริปุณฺณํ เต ปตฺตจีวรํ, กิํนาโมสิ, โกนาโม เต อุปชฺฌาโยติ? พฺยเตฺตน ภิกฺขุนา ปฎิพเลน สโงฺฆ ญาเปตโพฺพ –

๑๒๗. ‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, ปริสุโทฺธ อนฺตรายิเกหิ ธเมฺมหิ, ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํฯ อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยทิ สงฺฆสฺส ปตฺตกลฺลํ, สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทยฺย อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ เอสา ญตฺติฯ

‘‘สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, ปริสุโทฺธ อนฺตรายิเกหิ ธเมฺมหิ, ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํฯ อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน ฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ทุติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ – สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, ปริสุโทฺธ อนฺตรายิเกหิ ธเมฺมหิ, ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํฯ อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘ตติยมฺปิ เอตมตฺถํ วทามิ – สุณาตุ เม, ภเนฺต, สโงฺฆฯ อยํ อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนามสฺส อายสฺมโต อุปสมฺปทาเปโกฺข, ปริสุโทฺธ อนฺตรายิเกหิ ธเมฺมหิ, ปริปุณฺณสฺส ปตฺตจีวรํฯ อิตฺถนฺนาโม สงฺฆํ อุปสมฺปทํ ยาจติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ สโงฺฆ อิตฺถนฺนามํ อุปสมฺปาเทติ อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ยสฺสายสฺมโต ขมติ อิตฺถนฺนามสฺส อุปสมฺปทา อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยน, โส ตุณฺหสฺส; ยสฺส นกฺขมติ, โส ภาเสยฺยฯ

‘‘อุปสมฺปโนฺน สเงฺฆน อิตฺถนฺนาโม อิตฺถนฺนาเมน อุปชฺฌาเยนฯ ขมติ สงฺฆสฺส, ตสฺมา ตุณฺหี, เอวเมตํ ธารยามี’’ติฯ

อุปสมฺปทากมฺมํ นิฏฺฐิตํฯ

๖๔. จตฺตาโร นิสฺสยา

๑๒๘. ตาวเทว ฉายา เมตพฺพา, อุตุปฺปมาณํ อาจิกฺขิตพฺพํ, ทิวสภาโค อาจิกฺขิตโพฺพ, สงฺคีติ อาจิกฺขิตพฺพา , จตฺตาโร นิสฺสยา อาจิกฺขิตพฺพา [อาจิกฺขิตพฺพา, จตฺตาริ อกรณียานิ อาจิกฺขิตพฺพานิฯ (ก.)] –

‘‘ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชาฯ ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโยฯ อติเรกลาโภ – สงฺฆภตฺตํ, อุเทฺทสภตฺตํ, นิมนฺตนํ, สลากภตฺตํ, ปกฺขิกํ, อุโปสถิกํ, ปาฏิปทิกํฯ

‘‘ปํสุกูลจีวรํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชาฯ ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโยฯ อติเรกลาโภ – โขมํ, กปฺปาสิกํ, โกเสยฺยํ, กมฺพลํ, สาณํ, ภงฺคํฯ

‘‘รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชาฯ ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโยฯ อติเรกลาโภ – วิหาโร, อฑฺฒโยโค, ปาสาโท, หมฺมิยํ, คุหาฯ

‘‘ปูติมุตฺตเภสชฺชํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชาฯ ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโยฯ อติเรกลาโภ – สปฺปิ, นวนีตํ, เตลํ, มธุ, ผาณิต’’นฺติฯ

จตฺตาโร นิสฺสยา นิฏฺฐิตาฯ

๖๕. จตฺตาริ อกรณียานิ

๑๒๙. เตนโข ปน สมเยน ภิกฺขู อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อุปสมฺปาเทตฺวา เอกกํ โอหาย ปกฺกมิํสุฯ โส ปจฺฉา เอกโกว อาคจฺฉโนฺต อนฺตรามเคฺค ปุราณทุติยิกาย สมาคญฺฉิฯ สา เอวมาห – ‘‘กิํทานิ ปพฺพชิโตสี’’ติ? ‘‘อาม, ปพฺพชิโตมฺหี’’ติฯ ‘‘ทุลฺลภา โข ปพฺพชิตานํ เมถุโน ธโมฺม; เอหิ, เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวา’’ติฯ โส ตสฺสา เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา จิเรน อคมาสิฯ ภิกฺขู เอวมาหํสุ – ‘‘กิสฺส ตฺวํ, อาวุโส, เอวํ จิรํ อกาสี’’ติ? อถ โข โส ภิกฺขุ ภิกฺขูนํ เอตมตฺถํ อาโรเจสิฯ ภิกฺขู ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํ ฯ อนุชานามิ, ภิกฺขเว, อุปสมฺปาเทตฺวา ทุติยํ ทาตุํ, จตฺตาริ จ อกรณียานิ อาจิกฺขิตุํ –

‘‘อุปสมฺปเนฺนน ภิกฺขุนา เมถุโน ธโมฺม น ปฏิเสวิตโพฺพ, อนฺตมโส ติรจฺฉานคตายปิฯ โย ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส สีสจฺฉิโนฺน อภโพฺพ เตน สรีรพนฺธเนน ชีวิตุํ, เอวเมว ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ ตํ เต ยาวชีวํ อกรณียํฯ

‘‘อุปสมฺปเนฺนน ภิกฺขุนา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ น อาทาตพฺพํ, อนฺตมโส ติณสลากํ อุปาทายฯ โย ภิกฺขุ ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยติ, อสฺสมโณ

โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ เสยฺยถาปิ นาม ปณฺฑุปลาโส พนฺธนา ปมุตฺโต อภพฺโพ หริตตฺถาย, เอวเมว ภิกฺขุ ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ ตํ เต ยาวชีวํ อกรณียํฯ

‘‘อุปสมฺปเนฺนน ภิกฺขุนา สญฺจิจฺจ ปาโณ ชีวิตา น โวโรเปตโพฺพ, อนฺตมโส กุนฺถกิปิลฺลิกํ อุปาทายฯ โย ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปติ, อนฺตมโส คพฺภปาตนํ อุปาทาย, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ เสยฺยถาปิ นาม ปุถุสิลา เทฺวธา ภินฺนา อปฺปฏิสนฺธิกา โหติ, เอวเมว ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย ฯ ตํ เต ยาวชีวํ อกรณียํฯ

‘‘อุปสมฺปเนฺนน ภิกฺขุนา อุตฺตริมนุสฺสธโมฺม น อุลฺลปิตโพฺพ, อนฺตมโส ‘สุญฺญาคาเร อภิรมามี’ติฯ โย ภิกฺขุ ปาปิโจฺฉ อิจฺฉาปกโต อสนฺตํ อภูตํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อุลฺลปติ ฌานํ วา วิโมกฺขํ วา สมาธิํ วา สมาปตฺติํ วา มคฺคํ วา ผลํ วา, อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ เสยฺยถาปิ นาม ตาโล มตฺถกจฺฉิโนฺน อภโพฺพ ปุน วิรุฬฺหิยา, เอวเมว ภิกฺขุ ปาปิโจฺฉ อิจฺฉาปกโต อสนฺตํ อภูตํ อุตฺตริมนุสฺสธมฺมํ อุลฺลปิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโยฯ ตํ เต ยาวชีวํ อกรณีย’’นฺติฯ

จตฺตาริ อกรณียานิ นิฏฺฐิตานิฯ

๖๖. อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตกวตฺถูนิ

๑๓๐. เตนโข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตโก วิพฺภมิฯ โส ปุน ปจฺจาคนฺตฺวา ภิกฺขู อุปสมฺปทํ ยาจิฯ ภควโต เอตมตฺถํ อาโรเจสุํฯ

อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาปตฺติยา อทสฺสเน อุกฺขิตฺตโก วิพฺภมติฯ โส ปุน ปจฺจาคนฺตฺวา ภิกฺขู อุปสมฺปทํ ยาจติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘ปสฺสิสฺสสิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สจาหํ ปสฺสิสฺสามีติ, ปพฺพาเชตโพฺพฯ สจาหํ น ปสฺสิสฺสามีติ, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ปพฺพาเชตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปสฺสิสฺสสิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สจาหํ ปสฺสิสฺสามีติ, อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ สจาหํ น ปสฺสิสฺสามีติ, น อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ อุปสมฺปาเทตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปสฺสิสฺสสิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สจาหํ ปสฺสิสฺสามีติ , โอสาเรตโพฺพฯ สจาหํ น ปสฺสิสฺสามีติ, น โอสาเรตโพฺพฯ โอสาเรตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปสฺสสิ [ปสฺสาหิ (สี.)] ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สเจ ปสฺสติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปสฺสติ, ลพฺภมานาย สามคฺคิยา ปุน อุกฺขิปิตโพฺพฯ อลพฺภมานาย สามคฺคิยา อนาปตฺติ สโมฺภเค สํวาเสฯ

อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ อาปตฺติยา อปฺปฏิกเมฺม อุกฺขิตฺตโก วิพฺภมติฯ โส ปุน ปจฺจาคนฺตฺวา ภิกฺขู อุปสมฺปทํ ยาจติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘ปฏิกริสฺสสิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สจาหํ ปฏิกริสฺสามีติ, ปพฺพาเชตโพฺพ ฯ สจาหํ น ปฏิกริสฺสามีติ, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ปพฺพาเชตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปฏิกริสฺสสิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สจาหํ ปฏิกริสฺสามีติ, อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ สจาหํ น ปฏิกริสฺสามีติ, น อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ อุปสมฺปาเทตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปฏิกริสฺสสิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติ? สจาหํ ปฏิกริสฺสามีติ, โอสาเรตโพฺพฯ สจาหํ น ปฏิกริสฺสามีติ, น โอสาเรตโพฺพฯ โอสาเรตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปฏิกโรหิ ตํ อาปตฺติ’’นฺติฯ สเจ ปฏิกโรติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏิกโรติ ลพฺภมานาย สามคฺคิยา ปุน อุกฺขิปิตโพฺพฯ อลพฺภมานาย สามคฺคิยา อนาปตฺติ สโมฺภเค สํวาเสฯ

อิธ ปน, ภิกฺขเว, ภิกฺขุ ปาปิกาย ทิฏฺฐิยา อปฺปฏินิสฺสเคฺค อุกฺขิตฺตโก วิพฺภมติฯ โส ปุน ปจฺจาคนฺตฺวา ภิกฺขู อุปสมฺปทํ ยาจติฯ โส เอวมสฺส วจนีโย – ‘‘ปฏินิสฺสชฺชิสฺสสิ ตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐิ’’นฺติ? สจาหํ ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ, ปพฺพาเชตโพฺพฯ สจาหํ น ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ, น ปพฺพาเชตโพฺพฯ ปพฺพาเชตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปฏินิสฺสชฺชิสฺสสิตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐิ’’นฺติ? สจาหํ ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ, อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ สจาหํ น ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ, น อุปสมฺปาเทตโพฺพฯ อุปสมฺปาเทตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปฏินิสฺสชฺชิสฺสสิ ตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐิ’’นฺติ? สจาหํ ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ, โอสาเรตโพฺพฯ สจาหํ น ปฏินิสฺสชฺชิสฺสามีติ, น โอสาเรตโพฺพฯ โอสาเรตฺวา วตฺตโพฺพ – ‘‘ปฏินิสฺสเชฺชหิ ตํ ปาปิกํ ทิฏฺฐิ’’นฺติฯ สเจ ปฏินิสฺสชฺชติ, อิเจฺจตํ กุสลํฯ โน เจ ปฏินิสฺสชฺชติ, ลพฺภมานาย สามคฺคิยา ปุน อุกฺขิปิตโพฺพฯ อลพฺภมานาย สามคฺคิยา อนาปตฺติ สโมฺภเค สํวาเสติฯ

มหาขนฺธโก ปฐโมฯ

๖๗. ตสฺสุทฺทานํ

๑๓๑. วินยมฺหิ มหเตฺถสุ, เปสลานํ สุขาวเห;
นิคฺคหานญฺจ ปาปิเจฺฉ, ลชฺชีนํ ปคฺคเหสุ จฯ

สาสนาธารเณ เจว, สพฺพญฺญุชินโคจเร;
อนญฺญวิสเย เขเม, สุปญฺญเตฺต อสํสเยฯ

ขนฺธเก วินเย เจว, ปริวาเร จ มาติเก;
ยถาตฺถการี กุสโล, ปฏิปชฺชติ โยนิโสฯ

โย ควํ น วิชานาติ, น โส รกฺขติ โคคณํ;
เอวํสีลํ อชานโนฺต, กึ โส รเกฺขยฺย สํวรํฯ

ปมุฏฺฐมฺหิ จ สุตฺตเนฺต, อภิธเมฺม จ ตาวเท;
วินเยอวินฏฺฐมฺหิ, ปุน ติฏฺฐติ สาสนํฯ

ตสฺมา สงฺคาหณาเหตุํ [สงฺคาหนาเหตุํ (ก.)], อุทฺทานํ อนุปุพฺพโส;
ปวกฺขามิ ยถาญายํ, สุณาถ มม ภาสโตฯ

วตฺถุ นิทานํ อาปตฺติ, นยา เปยฺยาลเมว จ;
ทุกฺกรํ ตํ อเสเสตุํ, นยโต ตํ วิชานถาติฯ

โพธิ ราชายตนญฺจ, อชปาโล สหมฺปติ;
พฺรหฺมา อาฬาโร อุทโก, ภิกฺขุ จ อุปโก อิสิฯ

โกณฺฑโญฺญ วโปฺป ภทฺทิโย, มหานาโม จ อสฺสชิ;
ยโส จตฺตาโร ปญฺญาส, สเพฺพ เปเสสิ โส ทิสาฯ

วตฺถุ มาเรหิ ตึสา จ, อุรุเวลํ ตโย ชฏี;

อคฺยาคารํ มหาราชา, สโกฺก พฺรหฺมา จ เกวลาฯ

ปํสุกูลํ โปกฺขรณี, สิลา จ กกุโธ สิลา;
ชมฺพุ อโมฺพ จ อามโล, ปาริปุปฺผญฺจ อาหริฯ

ผาลิยนฺตุ อุชฺชลนฺตุ, วิชฺฌายนฺตุ จ กสฺสป;
นิมุชฺชนฺติ มุขี เมโฆ, คยา ลฏฺฐิ จ มาคโธฯ

อุปติโสฺส โกลิโต จ, อภิญฺญาตา จ ปพฺพชุํ;
ทุนฺนิวตฺถา ปณามนา, กิโส ลูโข จ พฺราหฺมโณฯ

อนาจารํ อาจรติ, อุทรํ มาณโว คโณ;
วสฺสํ พาเลหิ ปกฺกโนฺต, ทส วสฺสานิ นิสฺสโยฯ

น วตฺตนฺติ ปณาเมตุํ, พาลา ปสฺสทฺธิ ปญฺจ ฉ;
โย โส อโญฺญ จ นโคฺค จ, อจฺฉินฺนชฏิลสากิโยฯ

มคเธสุ ปญฺจาพาธา, เอโก ราชา [ภโฏ โจโร (สฺยา.)]จ องฺคุลิ;
มาคโธ จ อนุญฺญาสิ, การา ลิขิ กสาหโตฯ

ลกฺขณาอิณา ทาโส จ, ภณฺฑุโก อุปาลิ อหิ;
สทฺธํ กุลํ กณฺฎโก จ, อาหุนฺทริกเมว จฯ

วตฺถุมฺหิ ทารโก สิกฺขา, วิหรนฺติ จ กึ นุ โข;
สพฺพํ มุขํ อุปชฺฌาเย, อปลาฬน กณฺฏโกฯ

ปณฺฑโก เถยฺยปกฺกโนฺต, อหิ จ มาตรี ปิตา;
อรหนฺตภิกฺขุนีเภทา, รุหิเรน จ พฺยญฺชนํฯ

อนุปชฺฌายสเงฺฆน, คณปณฺฑกปตฺตโก;
อจีวรํตทุภยํ, ยาจิเตนปิ เย ตโยฯ

หตฺถา ปาทา หตฺถปาทา, กณฺณา นาสา ตทูภยํ;
องฺคุลิอฬกณฺฑรํ, ผณํ ขุชฺชญฺจ วามนํฯ

คลคณฺฑี ลกฺขณา เจว, กสา ลิขิตสีปที;
ปาปปริสทูสี จ, กาณํ กุณิ ตเถว จฯ

ขญฺชํปกฺขหตเญฺจว, สจฺฉินฺนอิริยาปถํ;
ชรานฺธมูคพธิรํ, อนฺธมูคญฺจ ยํ ตหิํฯ

อนฺธพธิรํ ยํ วุตฺตํ, มูคพธิรเมว จ;

อนฺธมูคพธิรญฺจ, อลชฺชีนญฺจ นิสฺสยํฯ

วตฺถพฺพญฺจ ตถาทฺธานํ, ยาจมาเนน ลกฺขณา [เปกฺขนา (สพฺพตฺถ)];
อาคจฺฉตุ วิวทนฺติ, เอกุปชฺฌาเยน กสฺสโปฯ

ทิสฺสนฺติ อุปสมฺปนฺนา, อาพาเธหิ จ ปีฬิตา;
อนนุสิฏฺฐา วิเตฺถนฺติ, ตเตฺถว อนุสาสนาฯ

สเงฺฆปิจ อโถ พาลา, อสมฺมตา จ เอกโต;
อุลฺลุมฺปตุปสมฺปทา, นิสฺสโย เอกโก ตโยติฯ

อิมมฺหิ ขนฺธเก วตฺถูนิ เอกสตญฺจ ทฺวาสตฺตติฯ

มหาขนฺธโก นิฏฺฐิโตฯ